

ISSN 2617–0957

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

**ПРОБЛЕМИ
ЗАГАЛЬНОГО І СЛОВ'ЯНСЬКОГО
МОВОЗНАВСТВА**

**Проблемы общего и славянского языкознания
Problems of General and Slavic Linguistics**

Науковий журнал

№ 2

2018

Дніпро
«ЛІРА»
2018

Засновник: Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

У часописі представлено дослідження теоретичних і прикладних проблем загального та слов'янського мовознавства на матеріалі різних мов: української, російської, англійської, французької, німецької та ін. Адресовано широкому колу лінгвістів: науковцям, викладачам, перекладачам, аспірантам, студентам.

В журнале представлены исследования теоретических и прикладных проблем общего и славянского языкознания на материале разных языков: украинского, русского, английского, французского, немецкого и др. Адресовано широкому кругу лингвистов: ученым, преподавателям, переводчикам, аспирантам, студентам.

The journal presents the research of theoretical and applied problems of general and Slavic linguistics on the material of different languages: Ukrainian, Russian, English, French, German etc. It is addressed for a wide range of linguists: scientists, teachers, translators, aspirants, students.

Головний редактор
Главный редактор
Chief Editor

Тамара Степанівна ПРИСТАЙКО
Тамара Степановна Пристайко
Tamara S. Prystaiko

Заступник головного редактора
Заместитель главного редактора
Chief Editor Deputy

Наталя Василівна ДЬЯЧОК
Наталя Васильевна Дьячок
Natalia V. Diachok

Відповідальний секретар
Ответственный секретарь
Secretary

Ірина Миколаївна ШПІТЬКО
Ирина Николаевна Шпитко
Iryna M. Shpitko

Редакційна колегія:

канд. філол. наук Г. А. Донскова (Казахстан), канд. філол. наук Я. Кредатусова (Словацька Республіка), д-р філол. наук Х. Кусе (Німеччина), Ю. В. Кравцова (Україна), д-р філол. наук В. І. Ліпіна (Україна), д-р філол. наук І. І. Меньшиков (Україна), д-р філол. наук О. І. Панченко (Україна), д-р філол. наук Н. В. Підмогильна (Україна), канд. філол. наук О. О. Половинко (Франція), д-р філол. наук І. С. Попова (Україна), д-р філол. наук А. М. Поповський (Україна), д-р філол. наук Л. Шипелевич (Польща), д-р філол. наук Ю. О. Шепель (Україна)

Редакционная коллегия:

Г. А. Донскова (Казахстан), Я. Кредатусова (Словацкая Республика), Х. Кусе (Германия), Ю. В. Кравцова (Украина), В. И. Липина (Украина), И. И. Меньшиков (Украина), Е. И. Панченко (Украина), Н. В. Подмогильная (Украина), Е. А. Половинко (Франция), И. С. Попова (Украина), А. М. Поповский (Украина), Л. Шипелевич (Польша), Ю. А. Шепель (Украина)

The editorial board:

Halyna Donskova (Kazakhstan), Yarmila Kredatusova (Slovak Republic), Yuliia Kravtsova (Ukraine), Holger Kuse (Germany), Viktoriia Lipina (Ukraine), Ihor Menshikov (Ukraine), Elena Panchenko (Ukraine), Nataliya Podmohylnaya (Ukraine), Elena Polovynko (France), Iryna Popova (Ukraine), Anatolii Popovskii (Ukraine), Liudmila Shipelevych (Poland), Yurii Shepel (Ukraine)

Рецензенти:

А. Р. Габідулліна, д-р філол. наук, проф. Горлівського ін-ту іноземних мов ДВНЗ ДДПУ (Україна); **Т. А. Космеда**, д-р філол. наук, проф. титул. Познанського ун-ту (Польща), **Попов С. Л.**, д-р філол. наук, проф. Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (Україна); **Приходько А. М.**, д-р філол. наук, проф. Запорізького національного технічного університету (Україна).

<https://doi.org/10.15421/251818>

УДК 81'37'42=111=112.2= 161.2

ГРЕЧУХИНА Ирина Дмитриевна

кандидат филологических наук, доцент кафедры международного туризма, отельно-ресторанного бизнеса и языковой подготовки Университета имени Альфреда Нобеля;
ул. Сичеславская Набережная, 18, г. Днепр, 49000, Украина; тел.: +38(056)370-36-26;
e-mail: igrechukhina5@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-2783-3796

САХНО Ирина Афанасьевна

кандидат филологических наук, доцент кафедры германской филологии Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара; пр. Гагарина, 72, г. Днепр, 49010, Украина;
тел.: +38(056) 374-98-75; e-mail: iasachno@ukr.net; ORCID ID: 0000-0001-8138-0305

СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ КОНЦЕПТА «ТУРИСТ» В АНГЛИЙСКОМ, НЕМЕЦКОМ И УКРАИНСКОМ ЯЗЫКАХ

Аннотация. *Цель исследования* – сопоставить семантические особенности о концепта «турист» на базе английского, немецкого и украинского языков. *Объект изучения* – лингвокультурный концепт «tourist» (англ.), «Tourist» (нем.), «турист» (укр.), предмет – существительные-вербализаторы данного концепта в каждом из языков, их национально-культурная специфика и тенденции семантического развития. *Материал исследования* – около 100 существительных в каждом из трех языков, зафиксированных в лексикографических источниках, корпусных текстовых базах и в рекламной онлайн-периодике туристических фирм. Используются описательный, сопоставительный и структурный *методы*. В *результате* исследования определен состав групп существительных, образующих ядро концепта, выявлен их синонимический и словообразовательный потенциал, сопоставлена динамика отражения семантики концепта в источниках разных исторических периодов. *Практическое применение* результатов возможно в лексикографической практике при создании словарей по туризму на базе широкого круга современных языков. **Выводы:** 1) лингвокультурный концепт «турист» в исследуемых языках характеризуется высокой социальной и культурной значимостью, динамичностью и чувствительностью к цивилизационным и культурным изменениям; 2) концепт эволюционирует, отражая социальные трансформации, изменения общественных ценностей и приоритетов; 3) наблюдается развитие семантики ядерных компонентов данного концепта от конкретного к абстрактному, от универсального к этнокультурному и личностно-коннотированному.

Ключевые слова: турист, туризм, туристический дискурс, лингвокультурный концепт, вербализация.

Постановка проблемы. Система знаний об окружающей человека действительности находит отражение в постоянно изменяющихся языковых концептах. Концепт – это ядерная единица картины мира. В нем отражаются элементы культуры, которые хранятся в этническом сознании и национальной памяти и находят свое выражение в языке. Мы разделяем точку зрения А. Н. Приходько, что концепт, не имея четких границ и жесткой структуры, существует в ментальном мире человека как некоторая идея, овладевающая массовым сознанием в пределах определенной этно- и лингвокультуры на определенном этапе ее социоисторического развития [9, с. 58]. Концепт не возникает непосредственно из значения слова, а является результатом столкновения словарного значения с личным или народным опытом человека [6, с. 281]. Важнейшей составляющей современного культурного пространства является лингвокультурный концепт – тот «сгусток культуры в сознании человека..., «пучок» представлений, понятий, знаний, ассоциаций, который сопровождает слово» [10, с. 46]. Концепты изменяются исторически, в них отражаются

политические, цивилизационные, идеологические взгляды, настроения, ценности нации на определенном этапе ее развития. С изменением концепта меняются и коннотации его вербализаторов. Изучение концептов и концептосфер разных языков позволяет выявить общее и отличное в формировании языковой картины мира в ее национальном своеобразии.

Связь с предыдущими исследованиями. Терминосистемы туризма в разных языках изучаются сегодня с привлечением исследовательских методов когнитивистики, культурологии, компаративистики. Туристическая лексика и процессы, которые происходят в ней, активно исследуются в сопоставительном плане. Так, О. А. Кузина рассматривает семантические и ассоциативные поля туризма как отражение фрагментов языкового сознания и картин мира русских, немцев и американцев [4]. Новые туристические понятия и термины в русской, украинской и немецкой лингвокультурах анализирует О. Б. Ляховин [6]. Уделяется внимание и особенностям профессиональной речи, терминам в сфере туризма на материале украинского и польского языков [3]. Особенности формирования новых терминосистем на материале английской и русской терминологий международного туризма изучает, например, Е. Т. Белан [2]. Предметом сопоставительных исследований становились также группы существительных, вербализующих концепты «путешествие», «туризм», «путешественник» в английском и русском, немецком и татарском, русском и испанском, русском и французском, в украинском, русском, английском и японском языках и т. д. Сопоставление английской, немецкой и украинской терминологии туризма представляет собой актуальную задачу в русле аналогичных работ.

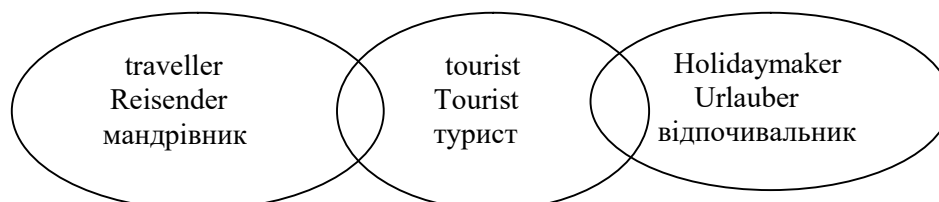
Постановка заданий исследования. *Целью* настоящей статьи является сопоставление семантических особенностей концепта «турист» на базе английского, немецкого и украинского языков. Для достижения этой цели были поставлены следующие *задачи*: 1) исследовать ядерные вербализаторы концепта «tourist» / «Tourist» / «турист» в английском, немецком и украинском языках; 2) рассмотреть культурологические и исторические особенности концепта в языках анализа; 3) проанализировать динамику семантического развития ключевых лексем.

Изложение основного материала. Концепт «турист» является одной из универсалий мировой культуры и современной цивилизации. Однако возник он сравнительно недавно и связан с выделением туризма в важнейшую отрасль экономики, с превращением его в неотъемлемую часть современного образа жизни, организации досуга. Как особое социальное явление туризм начинает формироваться на рубеже XVIII–XIX вв., отделяясь от очень близкого ему понятия «путешествие». Путешествия стали одним из существенных факторов развития единой мировой цивилизации, «создания современной ментальности» [12]. В течение последних десятилетий концепты «туризм» и «турист» существенно трансформируются в связи с возросшей ролью туризма в жизни общества в мировом масштабе.

В современных языках существуют два типа толкований понятия «турист»: 1) словарное, которое дают толковые словари; 2) дефиниции, выработанные специалистами по туризму в процессе конференций по проблемам туристической деятельности. Первое определение является основным для представителей конкретной лингвокультуры, отражает возникновение новых тенденций (поведенческих, идеологических, культурно-цивилизационных) [1; 14; 15; 17]. Дефиниции второго типа используются в официальной сфере – экономике туризма, статистике, науке. Так, например, определение понятия «турист», принятое Всемирной туристической организацией, является терминологическим, лишенным коннотативных семантических компонентов. Это понятие отражает развитие социально-экономической сферы, важно для экономических расчетов. Несомненно, второе определение оказыва-

ет определенное воздействие на первое, однако в целом лингвоконцепт «турист» формируется и развивается в каждом конкретном языке на основе социально-культурных интерпретаций.

Концепт «турист» прошел длительную эволюцию и продолжает развиваться и трансформироваться. Считается, что исторически понятие «турист» и соответствующее обозначение возникло в конце XVIII в. в Англии. Существует мнение, что в немецкий и украинский языки эти лексемы заимствуются через посредничество французского языка. Туриста воспринимали в те времена как богатого, независимого человека (преимущественно англичанина), который, ради своего удовольствия и развлечения, отправлялся в зарубежные страны на длительное время без фиксированной цели [14]. Еще в начале XX в. слова *tourist*, *Tourist*, *турист* не были широко распространенными. Начало их активному употреблению в разных языках мира было положено рекомендациями экспертов Лиги наций в 1937 г. Прототермином «туриста» считается англ. *traveller* (нем. *Reisender*, укр. *мандрівник*) – гораздо более раннее понятие, обозначающее человека, совершающего разнообразные перемещения в пространстве с разными целями и в разные промежутки времени. С развитием массового, а позднее и международного туризма концепт «турист» усложнялся, что неизбежно отразилось на количественном росте слов-вербализаторов и привело к его отпочкованию от концепта *traveller* (при одновременном сохранении связи с последним). С другой стороны, концепт «турист» связан с концептом «holidaymaker» («отдыхающий», «отпускник», ср.: нем. *Urlauber*, укр. *відпочивальник*). Это соотношение можно представить следующим образом:

Важно исследовать как ядро, так и периферию концепта. При этом ядро наиболее полно отражает семантика ключевой лексемы. Периферию концепта можно определить как объёмную интерпретационную часть – совокупность слабо структурированных предикаций, отражающих интерпретацию отдельных концептуальных признаков [11, с. 61].

Нами установлено, что в каждом из языков ядро рассматриваемого концепта представлено лексемами: англ. *tourist*, нем. *Tourist*, укр. *турист*. Эти слова можно отнести к категории слов-глобализмов. Термин «глобализм» активно используется сегодня в лингвистическом обиходе. Его значение шире, чем у термина «интернационализм». Глобализмы – это слова, сходные в фонетическом и/или орфографическом отношении и совпадающие по значению в глобальном или глобально значимых языках. Глобальным языком на сегодняшний день является английский, глобально значимыми – немецкий, французский, испанский, русский и португальский [4].

Дальнейшее развитие ключевых лексем (их денотативного и коннотативного значений) в каждом из языков сопоставления обусловлено факторами культуры и истории конкретного социума. В каждой стране под туристом понимаются несколько разные объекты. Большинство источников отмечают изначально присущие словам *tourist*, *Tourist*, *турист* определенную негативную коннотацию и несколько насмешливый оттенок значения: это – «гуляка», «бродяга», «бездельник» [14; 17].

В современной англоязычной культуре подобные отрицательные коннотации получили дальнейшее развитие. Это уже не просто человек, совершающий поездки

ради собственного удовольствия. Он обычно эгоистичен, не знает и не уважает неписанные правила страны пребывания [17].

Иногда сходные социально-политические условия общественной жизни прямо влияют на появление общих компонентов оценочной семантики. Например, идеологией социалистического этапа в истории восточной Германии и Украины объясняется особая суженная интерпретация понятия «турист». Соответствующие словарные статьи этого периода [16] отличаются скудной синонимикой, туризм и турист ассоциируются преимущественно с отпуском на природе в пределах родного края, страны, поскольку посещение других стран (в особенности западных) было по политическим причинам малодоступным для большинства граждан.

В современном немецком языке толкование понятия «турист» отличается широкой вариативностью в зависимости прежде всего от цели, способа, стоимости, социальной группы путешествия. Негативные коннотации сопровождают определенные типы туристов, выбирающих социально неблагоприятные цели: *Drogentourist, Katastrophentourist, Sextourist* и т. д.

В украинском языке в XIX в. турист воспринимался как человек с достатком, спортсмен, атлет. В Западной Украине это путешественник-этнограф. После 1917 г. турист пролетарский противопоставлялся туристу буржуазному, наблюдалась активная идеологизация понятий. Слово *інтурист* «иностранный турист» приобрело негативную идеологизированную оценочность. Сегодня в украинском языке турист понимается как человек, путешествующий с комфортом, под опекой туроператора. Это человек в достаточной мере состоятельный, с достаточно высоким социальным статусом. Этим коннотации украинского слова *турист* отличаются от английского и немецкого языков. Вместе с тем, в криминальном жаргоне турист – это: 1) мошенник; 2) заключенный, который не относит себя к криминальному миру и старается держаться подальше от других заключенных [8]. Это свидетельствует о коннотативном богатстве концепта «турист» в украинской лингвокультуре, который включает в себя как позитивную, так и крайне негативную оценку.

Современное смысловое наполнение рассматриваемых лексем включает во всех трех лингвокультурах общие доминантные семы «способ», «время», «цель передвижения». Причем, в наши дни указанные семы получают более широкую интерпретацию. Например, у нем. *Tourist* устаревшее значение краткого отдыха недалеко от места проживания (*Ausflügler, Bergsteiger, Wanderer*) уступает место долгосрочному познавательному путешествию в дальние страны. В украинском языке различные информационные источники активно акцентируют сегодня правовые аспекты термина *турист*, что связано со становлением законодательной базы туристической деятельности в Украине. В современном английском языке *tourist* – это тот, кто путешествует ради удовольствия или ознакомления с культурой, с достопримечательностями; он проводит в стране временного пребывания до 12 месяцев, не занимаясь оплачиваемой деятельностью [1;14;17].

Анализ обширных синонимических рядов и словообразовательного потенциала дает представление о периферийных существительных-вербализаторах концепта. По сравнению с ядерными лексемами, лексика ближайшей периферии отличается существенным разнообразием семантики. В ходе анализа было выявлено в среднем по 10 синонимических групп, передающих общие для трех языков составляющие периферии концепта «турист». Эти группы выделялись по наличию следующих дифференциальных сем в значении «турист»: способ передвижения, расстояние, цель, длительность отдыха, страна проживания, организация путешествия, период проживания, степень комфорта, возраст туриста и т. д. В качестве примера периферийного вербализатора концепта «турист» рассмотрим, например, популярное английское слово *backpacker*. Оно обозначает молодого человека с рюкзаком,

обычно путешествующего общественным транспортом, принципиально отказывающегося от услуг туроператора и не тратящего много денег. Концептуально *backpacker* ближе к украинскому *туристу*, каким тот был в сознании украинского общества в 50–60 годы XX в. с его духом приключений, свободы и романтики. В наши дни этот англицизм активно проникает во многие европейские языки, в том числе немецкий и украинский.

Сфера туризма ориентирована сегодня на международные контакты, и туристическая лексика отражает общие тенденции к глобализации, а соответственно и к интернационализации словаря. Международное общение способствует процессам заимствования и появлению «квазитерминов», принятых в узкопрофессиональном общении и понятных для работников туристического сервиса. Сюда относится, например, условная номенклатура туристов в зависимости от целей поездки: туристы А-типа (от нем. *Abentener* «приключение»), В-типа (от нем. *Bildung und Besichtigung*), S-типа (нем. *Sonne, Sand, See*) и т. п. [8].

Выводы. Исследование показало, что концепт «турист» прошел долгий путь развития в каждом из рассматриваемых языков. Ядро концепта образуют слова-глобализмы англ. *tourist*, нем. *Tourist*, укр. *турист*. Периферия включает много интернациональных слов с общим или сходным семным составом, а также слов с узкоспециальным значением. Современные периферийные вербализаторы концепта зачастую являются профессиональными обозначениями, которые служат для номинации конкретного объекта данной отрасли, но в отличие от терминов выполняют сугубо техническую функцию, создаются и используются главным образом специалистами по туризму, социологии, экономике.

Перспективы дальнейших исследований видятся нам в детальном сопоставительном изучении периферии концепта, синонимического и словообразовательного потенциала его вербализаторов, а также процессов заимствования и неологизации туристической лексики.

Библиографические ссылки

1. Академічний тлумачний словник української мови, 1970–1980. URL: <http://sum.in.ua/> (дата обращения: 15.10.2018).
2. Белан Е. Т. Особенности формирования новых терминосистем: на материале английской и русской терминологий международного туризма. Москва, 2009. 194 с.
3. Еж Магдалена. Особливості професійного мовлення: термін у сфері туризму на матеріалі української та польської мов). *Мова і суспільство*. 2013. Вип. 4. С. 206–212.
4. Косырева М. С. Глобализмы в современном русском языке: монография. Москва, 2016. 171 с.
5. Кузина О. А. Семантические и ассоциативные поля туризма как отражение фрагментов языкового сознания и картин мира русских, немцев и американцев: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Барнаул, 2006. 21 с.
6. Лихачев Д.С. Концептосфера русского языка. *Русская словесность: от теории словесности к структуре текста: антология*. Москва, 1997. С. 280–287.
7. Ляховин О. Б. Нові туристичні поняття та терміни в російській, українській та німецькій лінгвокультурах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2014. Серія «Філологічна». Вип. 45. С. 33–36.
8. Півньова Л. В. Лексика туризму в українській мові: Формування та функціонування: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Київ, 2017. 21 с.
9. Приходько А. Н. Концепты и концептосистемы. Днепропетровск, 2013. 307 с.
10. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры. Опыт исследования. Москва, 1997. 824 с.
11. Стернин И. А., Попова З. Д. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж, 2001. 189 с.
12. Ясперс К. Смысл и назначение истории. Москва: Республика. 1994. 527 с.

13. Bateman H., Harris E., Meadam K. *Dictionary of Leisure, Travel and Tourism*. London: A E Black, 2005. 3rd edition. 385 p.
14. Online-Wortschatz-Informationssystem Deutsch. URL: www.OWID.de (дата обращения: 15.10.2018).
15. Special forms of Tourism. URL: www.123helpme.com/special_forms_of_tourism_view.asp?id=162318 (дата обращения: 15.10.2018).
16. *Synonymwörterbuch*. Leipzig, 1973.
17. Urban Dictionary. URL: www.urbandictionary.com (дата обращения: 15.10.2018).

References

1. *Academic Ukrainian Dictionary with Definitions*, (1970–1980) [*Akademichnyj tlumachnyj slovnyk ukrai'ns'koi' movy*], available at: <http://sum.in.ua/>
2. Belan, E. T. (2009), *Particularities of the Formation of New Terminological Systems: on the material of English and Russian terminology of international tourism* [*Osobennosti formirovanija novyh terminosistem: na materiale anglijskoj i russkoj terminologij mezhdunarodnogo turizma*], Moscow, 194 p.
3. Jerz, Magdalena (2013), “Particularities of Professional Broadcasting: the term in the field of tourism on the material of the Ukrainian and Polish languages” [“Osoblivosti profesijnogo movlennja: ermin u sferi turizmu na materiali ukrai'ns'koi' ta pol's'koi' mov”], *Mova i suspil'stvo*, vyp. 4, pp. 206–212.
4. Kosyreva, M. S. (2016), *Globalisms in Modern Russian: monograph* [*Globalizmy v sovremennom russkom jazyke: monografija*], Moscow, 171 p.
5. Kuzina, O. A. (2006), *Semantic and Associative Fields of Tourism as a Reflection of Linguistic Consciousness and Worldview of the Russians, Germans and Americans: Author's thesis* [*Semanticheskie i asociativnye polja turizma kak otrazhenie fragmentov jazykovogo soznanija i kartin mira russkih, nemcev i amerikancev: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk*], Barnaul, 2006, 21 p.
6. Lyhachev, D. S. (1997), “Conceptosphere of the Russian Language”. *Russian literature: from the theory of literature to the structure of the text: an anthology* [“Konceptosfera russkogo jazyka”. *Russkaja slovesnost': ot teorii slovesnosti k strukture teksta: antologija*], Moscow, pp. 280–287.
7. Ljahovin, O. B. (2014), “New Tourist Notions and Terms in Russian, Ukrainian, and German Linguocultures”. *Proceedings of Ostrog Academy National University. «Philology» Series* [“Novi turistichni ponjattja ta termini v rosijs'kij, ukrai'ns'kij ta nimec'kij lingvokul'turah”. *Naukovi zapiski Nacional'nogo universitetu «Ostroz'ka akademija». Serija «Filologichna»*], vyp. 45. pp. 33–36.
8. Pivn'ova, L. V. (2017), *Vocabulary of Tourism in Ukrainian: forming and functioning: Author's thesis* [*Leksika turizmu v ukrai'ns'kij movi: formuvannja ta funkcionuvannja: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk*], Kyïv, 21 p.
9. Prihod'ko A. N. (2013), “Concepts and concept systems” [Koncepty i konceptosistemy], Dnepropetrovsk, 307 p.
10. Stepanov, Ju. S. (1997), *Constants: Dictionary of Russian Culture. Research experience* [*Konstanty: Slovar' russkoj kul'tury. Opyt issledovanija*], Moscow, 824 p.
11. Sternin, I. A., Popova, Z. D. (2001), *Essays on Cognitive Linguistics* [*Očerki po kognitivnoj lingvistike*] Voronezh, 189 p.
12. Jaspers, K. (1994), *The Meaning and Purpose of the History* [*Smysl i naznachenie istorii*], Moscow, 527 p.
13. Bateman, H., Harris, E., Meadam, K. (2005), *Dictionary of Leisure, Travel and Tourism*. London, 385 p.
14. Online-Wortschatz-Informationssystem Deutsch, available at: www.OWID.de
15. *Special forms of Tourism*, available at: www.123helpme.com/special_forms_of_tourism_view.asp?id=162318.
16. *Synonymwörterbuch*, Leipzig, 1973.
17. *Urban Dictionary*, available at: www.urbandictionary.com.

ГРЕЧУХІНА Ірина Дмитрівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри міжнародного туризму, готельно-ресторанного бізнесу та мовної підготовки Університету імені Альфреда Нобеля; вул. Січеславская Набережна, 18, м. Дніпро, 49000, Україна; тел. : +38 (056) 370-36-26; e-mail: igrechukhina5@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-2783-3796

САХНО Ірина Панасівна

кандидат філологічних наук, доцент, кафедри германської філології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара; пр. Гагаріна, 72, м. Дніпро, 49010, Україна; тел. : +38 (056) 374-98-75; e-mail: iasachno@ukr.net; ORCID ID: 0000-0001-8138-0305

**СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТУ «ТУРИСТ»
В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ І УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ**

Анотація. *Мета дослідження* – порівняти семантичні особливості сучасного концепту «турист» на базі англійської, німецької та української мов. *Об'єкт вивчення* – лінгвокультурний концепт «tourist» (англ.), «Tourist» (нім.), «турист» (укр.). *Предмет* – іменники-вербалізатори даного концепту в кожній з мов, їх національно-культурна специфіка і тенденції семантичного розвитку. *Матеріал дослідження* – близько 100 іменників в кожній з трьох мов, зафіксованих у лексикографічних джерелах, корпусних текстових базах і в рекламній онлайн-періодиці туристичних фірм. Використано описовий, порівняльний та структурний *методи*. *В результаті* дослідження визначено склад груп іменників, що утворюють ядро концепту, виявлено їх синонімічний і словотвірний потенціал, порівняна динаміка відображення семантики концепту в джерелах різних історичних періодів. *Практичне застосування* результатів можливо в лексикографічній практиці при створенні словників по туризму на базі широкого кола сучасних мов. **Висновки:** 1) лінгвокультурний концепт «турист» в досліджуваних мовах характеризується високою соціальною і культурною значущістю, динамічністю і чутливістю до цивілізаційних та культурних змін; 2) концепт еволюціонує, відображаючи соціальні трансформації, зміни суспільних цінностей і пріоритетів; 3) спостерігається розвиток семантики ядерних компонентів даного концепту від конкретного до абстрактного, від універсального до етнокультурного і особистісно-конотованого.

Ключові слова: турист, туризм, туристичний дискурс, лінгвокультурний концепт, вербалізація.

GRECHUKHINA Irina

Candidate of Science, Philology, Associate Professor of the Department of International Tourism, Hotel and Restaurant Business and Language Training at the Alfred Nobel University; 18, Sicheslavskaya Embankment, Dnipro, 49000, Ukraine; tel.: +38(056)370-36-26; e-mail: igrechukhina5@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-2783-3796

SACHNO Irina

Candidate of Science, Philology, Associate Professor at the Department of German Philology of the Oles Honchar Dnipro National University; Gagarin Ave., 72, Dnipro, 49010, Ukraine; tel.: +38(056) 374-98-75; e-mail: iasachno@ukr.net; ORCID ID: 0000-0001-8138-0305

**SEMANTIC PARTICULARITIES OF THE CONCEPT «TOURIST»
IN THE ENGLISH, GERMAN AND UKRAINIAN LANGUAGES**

Summary. The research aims at comparing semantic particularities of the modern concept “tourist” on the basis of the English, German and Ukrainian languages. The object under study is the linguistic-cultural concept “tourist” (English), “Tourist” (German), “турист” (Ukrainian). The authors expose to scientific scrutiny the nouns which verbalize this concept in each of the three languages taking into account their national-cultural specificity and trends of semantic development. The study material is represented by about 100 nouns in the three languages recorded in lexicographical sources, data provided by corpus-based linguistics and online tourist advertisements. The authors make use of descriptive, comparative and structural methods. The research resulted in identifying the composition of noun groups which make up the core of the concept. Their synonymic and word-building capacity is defined. The variations of reflecting the semantics of the concept in literary sources of different historic periods are compared. The results can be used while compiling dictionaries of tourism based on a wide range of modern languages. The main conclusions of the research are as follows: 1) the linguistic-cultural concept “tourist” in the languages under study is marked by high social and cultural value, dynamism and sensitivity to changes in civilization and culture; 2) the concept is changing, thus reflecting social transformations, shifts in the domain of social values and priorities; 3) the semantics of the core constituents of the concept is developing from the concrete to the abstract, from the universal to the ethnocultural and personally-connoted.

Key words: tourist, tourism, tourism discourse, linguistic-cultural concept, verbalization.

Надійшла до редколегії 26.10.18

<https://doi.org/10.15421/251819>

УДК 811.133.1

KIM Larissa

PhD, maître de conférences de la chaire des langues romanes de l'Université nationale Oles Honchar de Dnipro; 72, av. Gagarine, Dnipro, 49010, Ukraine; tel: +38(056) 374-98-74; e-mail: lar.andr.kim@gmail.com; ORCID ID 0000-0002-2432-9981

BILOIVANENKO Nadiia

Professeure de FLE de l'Alliance française de Dnipro; 4a, rue Sitchovykh Striltsiv, Dnipro, 49000, Ukraine; tel: +38(056) 744-34-64; e-mail: nadine.beloivanka@gmail.com; ORCID ID 0000-0003-2075-6588

LE FONCTIONNEMENT DES CONNECTEURS DE REFORMULATION DANS LE DISCOURS

Résumé. Le présent travail vise à décrire le sens des locutions françaises *en fait* et *en réalité* ainsi que leur fonctionnement dans le discours. **L'objectif** essentiel consiste à analyser le fonctionnement de deux marqueurs de reformulation non-paraphrastique dans la langue française et à en dégager les ressemblances et les différences concernant leurs valeurs sémantiques et leurs fonctions discursives. **L'objet d'étude** – les connecteurs de reformulation *en fait* et *en réalité*. **Matière de recherches.** L'étude se focalise sur l'analyse des marques donnant lieu à une opération de reformulation et de distanciation par rapport à l'énoncé précédent. Nous avons porté une attention particulière à la différence de l'emploi de ces deux connecteurs selon l'environnement contextuel et l'intention du locuteur. **Matériel de recherches** – le corpus de texte qui a été composé d'exemples venant d'œuvres littéraires et de la presse francophone grâce aux sources numériques telles que Frantext et Glossanet. L'analyse de la distribution et du fonctionnement des connecteurs *en fait* et *en réalité* dans des contextes situationnels variés, ainsi que la prise en compte de la dimension interactionnelle, nous ont permis d'étudier les valeurs de chacune de ces unités de manière contrastée et de dégager leurs divergences et similitudes qui ne sont pas toujours explicitement visibles au premier aspect. Au cours de ces recherches nous avons utilisé *les méthodes* comparatives, descriptives et structurales. **L'utilisation pratique** des résultats est possible lors des recherches du fonctionnement des connecteurs logiques dans le discours. **Conclusions** : les deux connecteurs étudiés apportent de nouvelles informations mais *en fait* introduit des informations bonnes ou convenables qui n'annulent pas ce qui était dit avant, tandis que *en réalité* réfute l'énoncé précédent et introduit des informations uniquement vraies.

Mots clés : discours, contexte, connecteurs, en fait, en réalité.

Problématique. Dans la vie quotidienne il arrive souvent qu'il y ait des situations où on a besoin de dire la même chose d'une autre façon. Dans ce cas on recourt à l'opération de la reformulation qui permet d'améliorer la compréhension entre des interlocuteurs, ce que montre la définition de la reformulation proposée par Claudine Normand: «*Reformuler*, c'est revenir sur ce qui a été formulé par d'autres ou par soi-même, par un travail qui vise à l'éclaircissement et se situe ainsi dans la perspective de la communication: rendre une production de sens plus adéquate à son objet, se faire comprendre mieux, mais aussi comprendre mieux, s'assurer que l'on a bien compris ou que l'on dit de façon juste ce dont il s'agit» [8, p. 6]. Par conséquent, nous allons décrire dans le présent travail le sens des locutions françaises non paraphrastiques *en fait* et *en réalité* aussi que leur fonctionnement dans le discours. Nous allons porter une attention particulière à la différence de l'emploi de ces deux connecteurs selon l'environnement contextuel et l'intention du locuteur. Nous nous intéresserons notamment à la sous-catégorie des connecteurs de distanciation, où l'on retrouve, entre autres, les connecteurs *en fait* et *en réalité*. Ce travail est fait à partir du corpus de texte qui a été composé d'exemples pris de la littérature et de la presse grâce aux sources numériques telles que Frantext et Glossanet.

Lien avec des recherches précédentes. Les reformulations non paraphrastiques ont fait l'objet de plusieurs investigations scientifiques, notamment par Eddy Roulet [10] et Corrine Rossari [9]. Il s'agit du type d'opérations où il y a des inférences déclenchées par les connecteurs reformulatifs qui opèrent une hiérarchisation subsumante. Cela cause un changement de perspective énonciative entre le point de vue introduit dans le reformulé et le point de vue auquel le connecteur renvoie dans le reformulant. Conformément à cela, nous nous servons des quatre catégories des connecteurs de reformulation: récapitulative, réexaminative, distanciative et renonciative proposées par Corrine Rossari [9].

Pour commencer, nous passons à l'analyse des opérations de reformulation non paraphrastique à partir des cas dans lesquels il y a la reformulation récapitulative. Les deux connecteurs *en fait* et *en réalité* appartiennent à la catégorie des connecteurs de reformulation non-paraphrastiques. L'étude des connecteurs de ce type a été essentiellement menée par Corrine Rossari, qui dans son ouvrage [9] a proposé un tableau permettant de sous-catégoriser les connecteurs de reformulation non-paraphrastiques. Ainsi, on y trouve des connecteurs récapitulatifs (*en somme, bref, en un mot, etc*), ceux de reconsidération (*tout bien considéré, tout compte fait, après tout, etc*), ceux de distanciation (*en fait, en réalité, de fait, en tout cas, de toute façon, au fond, etc*) et ceux d'invalidation (*enfin*).

Objectifs des recherches. L'objectif de notre travail est de faire ressortir plus clairement la différence entre deux locutions de distanciation *en fait, en réalité*, analyser les propriétés communes à ces deux connecteurs en question.

Présentation de l'étude menée.

La reformulation non paraphrastique est repérable par les marqueurs qui l'introduisent, si on supprime son marqueur, cela entraîne inévitablement la suppression de l'opération. Cette opération consiste à changer de perspective énonciative. Autrement dit, le locuteur prend une distance plus ou moins forte par rapport à sa première formulation ou bien il la remet en question: « A ce titre, le terme de reformulation doit être compris comme un processus de réinterprétation: la reformulation n'apportant pas seulement une modification quant à la forme, mais quant à la manière dont le locuteur appréhende la réalité évoquée dans un point de vue, suivant la perspective énonciative choisie » [9, p. 139]. Voici quelques connecteurs représentatifs de ce deuxième type de reformulation, non paraphrastique (nous les prenons après Corrine Rossari [9]):

- récapitulation: *en somme, en un mot, bref*;
- reconsidération: *tout bien considéré, tout compte fait, somme toute, après tout, en fin de compte, finalement, en définitive*;
- invalidation: *enfin*;
- distanciation: *en tout cas, de toute façon, de toute manière, au fond, de fait, en fait, en réalité*.

Pour continuer, prenons les définitions proposées par Lidija Iordanskaja et Igor Mel'čuk. Selon ces deux linguistes, *en fait* est employé quand l'énonciateur veut signaler que l'information au sujet de l'état des choses spécifié par un énoncé précédent ou une croyance qu'on pourrait avoir comme résultat des énoncés précédents n'est pas (tout à fait) bonne. Ainsi *en fait* permet-il d'introduire soit une rectification, soit une précision de la phrase précédente, véhiculant une bonne information au sujet de l'énoncé [2, p. 9].

«*Il ne parle plus depuis un an, depuis qu'il est arrivé ici, en fait*» [8, p. 62]. Comme on peut voir dans l'exemple ci-dessus, *en fait* apporte une précision qui n'annule pas le fait qu'*il ne parle plus depuis un an*. Le connecteur introduit une rectification et apporte une information supplémentaire qui ne se trouve pas en opposition avec l'énoncé

précédant. De plus, la position syntaxique de *en fait* souligne la précision *depuis qu'il est arrivé ici*.

«*C'était un brave jeune homme, et un mauvais violoniste. En fait, je crois que la musique ne l'intéressait pas*» [4, p. 32]. Ici *en fait* s'appuie sur la pensée explicite du type *on pourrait croire que si l'homme est brave, il est meilleur dans tous les domaines* mais en même temps il était *un mauvais violoniste*. L'information introduite par *en fait* fait une rectification de tout ce qui était dit avant. Le connecteur apporte une information supplémentaire qui ne se trouve pas en opposition avec l'énoncé précédent. *En fait* permet juste d'expliquer et rectifier la conclusion implicite qui pourrait être faite.

En ce qui concerne *en réalité*, cette locution est employée quand l'énonciateur signale que l'information au sujet de l'état des choses spécifié par un énoncé précédent ou une croyance qu'on pourrait avoir comme résultat des énoncés précédents est fausse. Ainsi *en réalité* permet-il d'introduire une réfutation de la phrase précédente, véhiculant une information vraie au sujet de l'énoncé [2, p. 13].

«*Russie: la révolution d'Octobre s'est en réalité déroulée en novembre*» [14, p. 47]. D'après le titre *la révolution d'Octobre*, on a l'impression qu'elle a eu lieu en octobre, mais ce n'est pas vrai. *En réalité* s'oppose à cette impression qui est erronée et provoquée par le titre. La locution permet d'apporter une nouvelle information, en réfutant le jugement incorrect.

Le connecteur *en fait* peut s'enchaîner sur une suite linguistique exprimée d'une manière explicite : «*J'aime les longs voyages en train, j'aime aussi les courts. En fait, j'aime les voyages en train*» [7, p. 131]. Dans cet exemple, *en fait* s'enchaîne sur une suite linguistique explicite, donc sur ce qui est dit directement dans un énoncé précédent. *En fait* apporte une précision, une généralisation en prenant ce qui est en commun dans la phrase précédente. Il y a une opposition de *long-court* et *en fait* reformule ce qui est important dans l'énoncé. On peut dire que dans le contenu de la phrase on va du spécifique au générique. Les voyages en train comprennent les voyages longs et courts. Dans ce cas-là, *en fait* rectifie la première idée du locuteur où à partir des cas particuliers, il est allé vers une idée plus générale en utilisant une expression *les voyages en train* parce que cette expression englobe les deux cas particuliers évoqués dans la première phrase. De cette façon, le connecteur *en fait* s'appuie sur le contexte observable.

D'après Corrine Rossari, la locution *en fait* peut introduire également une intervention en opposition à quelque chose de plus ou moins vague. Elle exprime une référence non seulement aux faits mais aussi à la pensée. On remarque que ce connecteur peut renvoyer à la mémoire discursive du locuteur. De cette façon, *en fait* s'enchaîne sur l'ensemble des savoirs partagés par les locuteurs. *En fait* renvoie à la mémoire discursive, à ce qui n'est pas exprimé linguistiquement et s'enchaîne sur ce type d'implicite [9, p. 142].

«*Quand vous vendez les médicaments à l'unité vous perdez en fait la traçabilité de la boîte et donc il y a des risques pour les malades*» [12]. Cet exemple montre le caractère positif de la vente à l'unité qui est mis en valeur par le connecteur *en fait*. Il représente une sorte de relation «cause-conséquence» qui est complétée par *en fait*. Le connecteur s'enchaîne sur la pensée implicite du type *on pourrait croire que si on vend des médicaments à l'unité c'est pour faire mieux* or ce n'est pas le cas parce qu'en vendant les médicaments à l'unité on perd la traçabilité de la boîte, donc cela n'apporte pas de bien et ne produit pas l'effet attendu.

Corrine Rossari souligne que le connecteur *en réalité* est conçu comme le connecteur à une valeur fondamentalement oppositive ce qui n'est pas le cas pour *en fait*. L'opposition amenée par *en réalité* fait référence d'une manière plus ou moins explicite à la distinction d'un couple philosophique *en apparence / en réalité*. Le principe est que cette opposition entre en vigueur dans tous les emplois de *en réalité* et distingue le cas où

elle est soit allusive, soit se trouve en corrélation avec *en apparence* présentée sous une autre forme lexicale [9, p. 144].

«*La France compte en réalité 13 millions de travailleurs indépendants*» [13]. Travaillant sur cet exemple, on peut représenter le titre de l'article comme *en apparence on en a moins mais en réalité il y en a 13 millions*. *En réalité* s'appuie sur le contexte qui va être exposé dans le contenu de l'article et qui pourrait être introduit par *en apparence X*. Dans cet exemple précis, *en réalité* vise à fournir des informations correctes au lecteur et pas uniquement les informations bonnes mais justement vraies.

Pour mettre en valeur la différence de l'emploi et de la signification des deux connecteurs étudiés, nous allons analyser les exemples et faire des remplacements de *en fait* et *en réalité* dans les phrases. «*Il se définit encore comme andalou «mais en fait je suis catalan car ça fait 50 ans que je vis ici»*». Pour mieux comprendre la phrase, nous pouvons la représenter d'une manière formelle: *X mais en fait Y*. La rectification qu'on observe dans *en fait* est choisie plutôt que la réfutation, que nous utilisons dans *en réalité*, parce que *en fait Y* n'implique pas forcément que *X* s'oppose à *Y* : la rectification est plus vague que la réfutation. La phrase *je suis catalan* ne réfute pas le sens de la proposition *il se définit encore comme andalou*, mais le rectifie en expliquant par la suite un tel choix. Tout de même, la présence de la locution *mais* renforce l'opposition de *X* et *Y* dans cet exemple. *En réalité* pourrait annuler le fait qu'il se définit encore comme andalou. *En fait* marche beaucoup mieux parce que l'énonciateur de la phrase possède une double identité: il est à la fois andalou par sa naissance et catalan parce qu'il s'identifie au peuple catalan (parce qu'il a vécu en Catalogne pendant 50 ans) donc il ne faut pas annuler le fait qu'il soit andalou parce que de base il l'est toujours mais il s'identifie également comme catalan. Les deux informations sont bonnes.

«*On avait commencé à se disputer et c'était la première fois. En fait c'était la deuxième mais j'avais déjà oublié la première*» [5, p. 127]. On peut remplacer *en fait* par *en réalité* mais ce changement annulerait la première phrase. *En fait* rectifie qu'on peut considérer cette deuxième fois comme étant la première. *En réalité* marcherait mieux s'il n'y avait pas la suite introduite par *mais* parce que de cette façon il aurait annulé les propos antérieurs de l'énonciateur. Par contre, si on garde toujours cette suite logique introduite par *mais*, *en fait* est plus convenable que *en réalité* car il ne vise pas à annuler mais à apporter une certaine précision aux propos de l'énonciateur: vu qu'il dit avoir déjà oublié cette première fois, il pourrait alors considérer cette deuxième fois comme étant la toute première.

Quant à *en réalité*, comme c'était déjà dit avant, le connecteur est utilisé pour rétablir la vérité, en réfutant une idée fausse qu'on pourrait avoir à propos du sujet discuté. Tandis que *en fait* peut aussi être employé pour le même but pragmatique, mais sémantiquement, il réalise ce but de façon différente: au lieu de réfuter une idée fausse, *en fait* rectifie une idée qui n'est pas tout à fait correcte – sans être nécessairement fausse.

«*Il s'appelait en réalité Antoine Cochaillolo mais on l'appelait Antoine Cloche, c'était plus simple*» [6, p. 882]. Dans cet exemple on remarque l'opposition exprimée d'une manière explicite entre son vrai prénom et la façon dont on appelait Antoine. *En réalité* signalant la réfutation se trouve en lien avec *mais* qui signale la contradiction. *Mais* introduit aussi à son tour une opposition à ce qui a été affirmé. Il n'est pas possible de remplacer *en réalité* par *en fait* dans cette phrase parce que les connecteurs sont différents dans leur sémantisme. On ne fait pas la rectification ou précision, mais on voit l'opposition qui est linguistiquement exprimée à l'aide des connecteurs *mais* et *en réalité*.

«*Vous savez que la badiane étoilée, cet arôme si typique de la France, que l'on croit de Marseille, vient en fait d'ici?*» [7, p. 366]. Dans ce cas, il est possible de remplacer le connecteur *en fait* par *en réalité* parce qu'il nous apporte des informations vraies: *cet arôme que l'on croit de Marseille, vient en réalité d'ici*. De l'autre côté, on peut effacer le

connecteur *en fait* sans affecter le sens de l'énoncé. Dans le contenu sémantique de la phrase il y a déjà de l'opposition explicite même sans le connecteur *en fait*.

Conclusion. Il résulte de tout ceci que les deux connecteurs étudiés apportent de nouvelles informations mais *en fait* introduit des informations bonnes ou convenables qui n'annulent pas ce qui était dit avant, tandis que *en réalité* réfute l'énoncé précédent et introduit des informations uniquement vraies. Le connecteur *en fait* peut s'enchaîner sur une suite linguistique ou sur la mémoire discursive (l'ensemble des savoirs partagés par les locuteurs) tandis que *en réalité* s'appuie sur la suite linguistique ou le contexte, donc sur ce qui est dit dans la phrase d'une manière explicite. Le connecteur *en réalité* a un emploi plus restreint. Il marque en premier lieu l'opposition et peut remplacer *en fait* quand celui-ci introduit un contre-argument. *En fait* ne peut pas être remplacé par *en réalité* quand *en fait* signale une précision.

Perspectives des recherches ultérieures. Nous nous proposons d'opposer deux types de reformulation : la reformulation non paraphrastique et la reformulation paraphrastique à travers l'étude de l'opposition des connecteurs *en fait* et *en réalité* d'une part et *c'est à dire* d'autre part. Pour étudier la reformulation mobilisée par *c'est à dire* nous nous situerons dans l'étude de la paraphrase qui se résume dans la question « même sens ou pas ? » .

Références

1. Blumental, P. (1996), *Le connecteur en fait, Dépendance et intégration syntaxique* [The connector *en fait*. Syntactical dependence and integration]. Stuttgart: éd. Tübingen, pp. 257–270.
2. Iordanskaja, L., Mel'cuk, I. (1995), *Traitement lexicographique de deux connecteurs textuels du français contemporain: en fait vs en réalité* [Lexicographical application of two textual connectors: *en fait* vs *en réalité* in modern French language]. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, pp. 211–236.
3. Chalandon, S. (2007), *Mon traître* [My traitor]. Paris: éd. Grasset.
4. Chantal, A. (2013), *Ma mère rit* [My mother laughs]. Paris: éd. Gallimard.
5. Giono, J. (1937), *Batailles dans la montagne* [Battles in the mountain]. Paris: éd. Gallimard, Collection Blanche.
6. Jenni, A. (2011), *L'Art français de la guerre* [French military art]. Paris: Gallimard.
7. Jonquet, T. (1998), *Moloch* [Moloch]. Paris: Gallimard, collection Série Noire (№ 2489).
8. Normand, C., (1987) “Des mots sous et sur les mots, présentation”, *Etudes de Linguistique Appliquée* [“Words *sous* and *sur*, presentation”, *Studies in applied linguistics*], n° 68, pp. 5–12.
9. Rossari, C. (1992), *De fait, en fait, en réalité: trois marqueurs aux emplois inclusifs* [*De fait, en fait, en réalité: three markers of inclusive application*]. Genève: université de Genève, *Verbum* 3, pp. 139–161.
10. Roulet, E., (1986), “Complétude interactive et mouvements discursifs”, *Cahiers de Linguistique Française* [“The interactive plenitude and discursive movements”, *Journals of French linguistics*], n°7, pp. 189–206.
11. Le figaro. Antibiotiques à l'unité: une mesure efficace contre le gâchis et l'automédication? [The unity of antibiotics: an effective measure against waste of time and self-treatment], 2018. 04.10.2017, available at: <http://sante.lefigaro.fr/article/antibiotiques-a-l-unite-une-mesure-efficace-contre-le-gachis-et-l-automedication/>
12. Le figaro. La France compte en réalité 13 millions de travailleurs indépendants [In fact, there are 13 million of independent contractors in France]. 2018. 14.11.2016, available at: <http://www.lefigaro.fr/conjoncture/2016/11/14/20002-20161114ARTFIG00064-la-france-compte-en-realite-13-millions-de-travailleurs-independants.php>
13. Le monde. Catalogne: démonstration de force des opposants au référendum, à Barcelone [Catalonia: the demonstration of opponents' force during the referendum in Barcelona]. 2018. 08.10.2017, available at: https://www.lemonde.fr/europe/article/2017/10/08/demonstration-de-force-des-opposants-au-referendum-a-barcelone_5197962_3214.html

14. Le monde. Russie: la révolution d'Octobre s'est en réalité déroulée en novembre [Russia: In fact, the October revolution took place in November]. 2018. 24.10.2017, available at: http://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2017/10/24/pourquoi-la-revolution-d-octobre-2017-s-est-en-realite-deroulee-en-novembre_5205256_4355770.html

KIM Larysa

Phd, Associate Professor of the Department of Romance Philology at the Oles Honchar Dnipro National University; 72, av. Gagarine, Dnipro, 49010, Ukraine; tel: +38(056) 374-98-74; e-mail: lar.andr.kim@gmail.com; ORCID ID 0000-0002-2432-9981

BILOIVANENKO Nadiia

Teacher of FLE at Alliance française Dnipro: 4a, st. Sichovykh Striltsiv, Dnipro, 49000, Ukraine; tel: +38(056) 744-34-64; e-mail: nadine.beloivanka@gmail.com; ORCID ID 0000-0003-2075-6588

THE FUNCTIONING OF REFORMULATION MARKERS IN DISCOURSE

Summary. The present article deals with the meaning of French markers *en fait* and *en réalité* as well as their functioning in discourse. **The main goal** is to analyze the functioning of two non-paraphrastic reformulation markers in French language and to identify the similarities and differences concerning their semantic values and discourse functions. **The object of study** is the reformulation markers *en fait* and *en réalité*. **The subject of the work.** The study focuses on the analysis of marks giving rise to a process of reformulation and distancing from the previous statement. We paid particular attention to the difference in use of these two markers depending on the contextual environment and the intention of the speaker. **Research material:** this work is based on the text corpus composed of examples taken from literary works and the French press thanks to digital sources such as Frantext and Glossanet. The analysis of the distribution and the functioning of the markers *en fait* and *en réalité* in various situational contexts, taking into consideration the interactional dimension, allowed us to study the values of each of these markers in a comparative way and to identify their differences and similarities which are not always explicitly visible superficially. During this research we used comparative, descriptive and structural **methods.** **The practical application** of the results is possible during the research on functioning of the logical markers in discourse. **Conclusions:** the two markers under review bring new information but *en fait* introduce good or appropriate information which does not eliminate what was said before, while *en réalité* refutes the previous statement and introduces only true information.

Key words: *discourse, context, discourse markers, en fait, en réalité.*

КІМ Лариса Андріївна

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри романської філології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара: пр. Гагаріна, 72, м. Дніпро, 49010, Україна; тел.: +38(056) 374-98-74; e-mail: lar.andr.kim@gmail.com; ORCID ID 0000-0002-2432-9981

БІЛОІВАНЕНКО Надія Олександрівна

викладач французької мови в Альянс Франсез Дніпро; вул. Січових Стрільців, 4а, м. Дніпро, 49000, Україна; тел: +38(056) 744-34-64; e-mail: nadine.beloivanka@gmail.com; ORCID ID 0000-0003-2075-6588;

ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНЕКТОРІВ РЕФОРМУЛЯЦІ В МОВІ

Анотація. Мета дослідження – описати значення французьких виразів *en fait, en réalité*, проаналізувати функціонування двох неперифрастичних маркерів в дискурсі, виявити подібності та відмінності, які відносяться до їх смислових значень і дискурсивних функцій. **Об'єкт дослідження** – конектори реформуляції *en fait, en réalité, предмет* – різниця у використанні цих двох конекторів в залежності від контекстного середовища та наміру спікера. **Матеріал дослідження** – корпус текстів, який було складено з прикладів, взятих з франкомовних літературних творів, французької преси та інформаційних джерел Frantext та Glossanet. Застосовано порівняльний, описовий та структурний **методи.** У **результаті** дослідження виявлено відмінності та подібності функціонування конекторів *en fait* та *en réalité* у різноманітних ситуативних контекстах та проаналізовано їх інтеракційний аспект. **Практичне застосування** результатів можливе під час дослідження функціонування логічних зв'язків у французькій мові. **Висновки:** обидва досліджені конектори додають нову інформацію, але *en fait* вводить інформацію, яка не анулює те, що було сказано раніше, тоді як *en réalité* спростовує попереднє твердження та вводить лише правдиву інформацію.

Ключові слова: *дискурс, контекст, конектори, en fait, en réalité.*

Надійшла до редколегії 02.10.18

КОСЕНКО Наталія Михайлівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара; пр. Гагаріна, 72, м. Дніпро, 49010, Україна; тел.: +38(056) 374-98-82; e-mail: natukr1581@gmail.com; ORCID ID 0000-0001-6027-6322

РЯБОВОЛ Світлана Леонідівна

викладач кафедри іноземних мов для гуманітарних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара; пр. Гагаріна, 72, м. Дніпро, 49010, Україна; тел.: +38(056) 374-98-82; e-mail: claire_14@i.ua; ORCID ID 0000-0001-7403-0382

**ФУНКЦІОНУВАННЯ ОДИНИЦЬ ПОВТОРНОЇ НОМІНАЦІЇ
У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ**

Анотація. *Метою* дослідження є аналіз структурних та семантичних процесів, які відбуваються при переході первинної номінації у повторну, стилістично марковану, номінацію у художніх текстах у сучасній англійській мові. *Об'єктом* дослідження є мовні одиниці повторної стилістичної номінації. *Предметом* статті є функціональні та стилістичні характеристики мовних одиниць. *Матеріалом* дослідження є 1404 мовні одиниці повторної стилістичної деномінації. *Результати:* 1) визначено два основних типи мовного явища, що вивчається: автономні та неавтономні номінації; 2) вивчається вплив контексту на використання одиниць повторної стилістичної номінації у літературному тексті; 3) визначається частотність стилістичних засобів, що використовуються для вираження вторинних стилістичних понять / імен; 4) викладено три основні функції повторної номінації. *Практичне застосування* результатів дослідження можливе у процесі вивчення інтерпретації художніх текстів при лінгвістичному аналізі таких текстів, оскільки у даній науковій статті доводиться, що одиниці повторної стилістичної номінації використовуються не лише з метою експресивного опису, але й з метою посилення значень об'єктів, понять, явищ, для вираження різних відтінків змісту. *Висновки:* мовні одиниці повторної стилістичної номінації виконують свою функцію у різних контекстах, тому розуміння певного контексту у кожному випадку має велике значення. Велика кількість одиниць, що аналізуються, виражається за допомогою стилістичних засобів (метафори, епітету, порівняння та деяких інших), частотність яких різна, як це доведено у статті. Такі стилістичні засоби слугують способом вираження художньо-експресивної функції вторинної номінації у літературному тексті.

Ключові слова: повторна номінація, експліцитна номінація, імпліцитна номінація, структурний процес, семантичний процес, стилістичні засоби.

Постановка проблеми. Повний лінгвістичний опис лексичних одиниць мови неможливий без звернення до теорії номінації [3, с. 67].

Номінація – це процес створення, розподілу та закріплення найменувань за різними фрагментами дійсності [8, с. 115].

Об'єктом номінативного аспекту знакової теорії є усі номінативні засоби мови, утворені різноманітними способами. Проте незважаючи на високу частотність терміну «номінація» у сучасній лінгвістичній літературі, його зміст досі залишається багатозначним, що вносить деяку плутанину у вивчення даного поняття [3, с. 67]. Наприклад, дещо неоднозначні терміни «первинний» і «вторинний», «первісний» і «повторний» типи найменувань. Іноді у різних дослідників зміст цих термінів визначено недостатньо чітко.

Актуальність даної статті полягає у спробі розширити інформативне поле, що стосується функціонування основних типів номінацій у сучасній англійській

мові. Актуальність роботи визначається також недостатньою вивченістю проблеми взаємозв'язку експліцитної та імпліцитної номінації і тим фактом, що вторинна номінація розглядається, як правило, у контексті художнього твору іноді без врахування таких екстралінгвістичних факторів, як індивідуальний авторський стиль, період (епоха) написання твору.

Зв'язок з попередніми дослідженнями. Комплексний опис номінативних одиниць наведено у роботах таких вітчизняних лінгвістів як Г. В. Колшанський, Н. Д. Арутюнова, А. А. Уфимцева, В. Г. Гак, О. С. Кубрякова, а також іноземних лінгвістів Дебори Таненн і Йоахіма Гржеги.

Поняття та процес найменування здавна цікавили і мислителів, і філологів. Чимало античних мислителів дотримувались матеріалістичної точки зору у розумінні механізму номінації, маючи на увазі під цим поняттям складну багатоманітність співвідношень між словом, річчю та поняттям (Аристотель, Геракліт, Платон, Демокрит, Августин).

Представники Празького лінгвістичного гуртка внесли вклад у розвиток теорії номінації, визначивши мову як систему знаків, що слугує для реалізації конкретної мети.

Постановка завдань дослідження. *Метою* статті є аналіз структурних та семантичних процесів, що мають місце при трансформації первинної номінації у вторинну у художньому тексті.

У зв'язку з цільовою спрямованістю у роботі вирішуються такі **завдання**:

- визначити структури та типи вторинної номінації;
- виявити стилістичні прийоми, які є засобом вираження вторинної номінації у художньому тексті;
- дослідити роль контексту у реалізації одиниць вторинної номінації у тексті;
- розглянути функціонування різнорівневих одиниць як засобів вираження досліджуваного типу номінації.

Об'єктом дослідження є одиниці стилістичної номінації, що містять як однослівні утворення (одиниці лексико-семантичного рівня), так і словосполучення та предикативні одиниці (які належать до синтаксичного рівня), що слугують для створення метафоричних та експресивно-емоційних значень.

Виклад основного матеріалу. Ономасіологія вивчає усі одиниці мови з точки зору виконання ними номінативної або репрезентативної функції та, зокрема, займається розглядом способів формування одиниць номінації різнорівневого статусу, різної протяжності структури [7].

Існує і вужче тлумачення ономасіології, що полягає у розумінні її лише як вчення про процеси називання словом понять та явищ об'єктивної дійсності. Ширша концепція ономасіології має на увазі область дослідження усієї номінативної діяльності у мові, що відображає та об'єктивує світ під час пізнання його об'єктів та зв'язків. І. В. Арнольд зазначає, що «найважливіше поняття ономасіології – акт номінації – одночасно і найважливіше поняття мовленнєвої діяльності. Під ним ми розуміємо мовно-розумовий процес, що спрямований або на вибір існуючого у мові готового позначення явища, яке називається, та думки про це явище або на створення відповідної йому назви» [2, с. 223].

У працях Г. В. Колшанського, Н. Д. Арутюнової, О. С. Кубрякової, В. М. Телія під первинною номінацією розуміється початково мовне означування, первісне слово, те, яким позначено кожен предмет пізнаваного за його допомогою світу.

Під повторною номінацією (іноді званою вторинною у широкому сенсі цього слова) зазвичай розуміється називання вказаного раніше у тексті денотату – особи, дії, якості – у подальшому описі. У більшості випадків номінація даного типу несе додаткову інформацію, включаючи емоційність та експресивність.

Повторна номінація стилістично більш нейтральна, ніж вторинна номінація. До першої належить будь-яке повторне використання мовної одиниці у тексті. У вузькому значенні слова саме вторинна номінація, будучи повторною у синтагматичному плані, несе у собі додаткове експресивне навантаження.

Виходячи з такого розуміння первинної і вторинної номінацій, способи вторинної номінації розрізняються в залежності від мовних засобів, що використовуються для створення нових імен, і від характеру взаємовідносин «ім'я – реальність».

За типом мовних засобів розрізняють: 1) словотвір як регулярний спосіб створення нових імен та значень; 2) синтаксичну транспозицію, за якої морфологічні засоби вказують на зміну синтаксичної функції при збереженні лексичного значення; 3) семантичну транспозицію, яка не змінює матеріального образу, що первісно осмислюється, і призводить до утворення багатозначних слів, а також фразеологізмів різних типів.

За характером вказування ім'ям на дійсність розрізняють 2 типи вторинної номінації: автономну і неавтономну (непряму).

Автономна номінація – вторинні значення слів, які здобувають самостійну номінативну функцію та називають той чи інший фрагмент об'єктивної реальності, його ознаку або дію автономно, на базі одного імені. В. Г. Гак наголошує, що «у такому випадку закономірності вибору і комбінації лексичних одиниць залежать лише від властивого для них значення» [4, с. 23].

При неавтономній вторинній номінації формування нової мовної одиниці відбувається за допомогою такого використання комбінаторної техніки мови, за якої знакова одиниця «завжди співвідноситься зі своїм позначенням опосередковано через семантично опорне для даної комбінації найменування» [4, с. 22].

У номінативному реманенті є слова, які здатні за самим характером свого значення нести інформацію не лише про те, що позначено ними, але перш за все, про той емоційний стан суб'єкта мовлення, який він переживає, що і знаходить своє відображення у певних засобах мовного вираження (а саме у виборі того чи іншого слова, що вказує на цей стан суб'єкта).

Експресивно забарвлена лексика є здебільшого результатом вторинної номінації. Так, називаючи когось а *tonkey* – «пустун», «бешкетник», той, хто говорить, переоцінює оцінку особи за її манерою поведінки, що уже увійшла у мову у прикметнику *prankish* («пустотливий») та стала нормативною, надаючи їй образно-асоціативне уявлення.

Вторинну номінацію, що базується на переносі значень, часто називають стилістичною номінацією. Її суть полягає у тому, що вона характеризується подвійною та одночасною співвіднесеністю із денотатом. Відповідно, денотат стилістично маркованої одиниці, на відміну від денотату, що закріплений шляхом первинної номінації, постає як складне, комплексне явище, де співвіднесеність із кваліфікативними сферами «відбивається» крізь ознаку найменування предмету, що виділена мовним колективом. Ця ознака стає яскраво вираженою, провідною у процесі осмислення об'єкту реальної дійсності засобами номінації. Саме на основі цієї ознаки відбувається «переосмислення» об'єкту перейменування крізь призму оцінювального або образного уявлення. Стилiстичне значення ґрунтується на здатності люд-

ського мислення асоціативно пов'язувати предмети та явища оточуючого світу, на здатності бачити спільні ознаки та якості різних предметів у результаті спільності або близькості вражень, створених ними. Наприклад: *pepper* – «перець», *peppery*, *pepper pot* – «запальна людина» [1, с. 609].

Експресивно-стилістична забарвленість номінативних структур у мовленнєвому ланцюгу виявляється у використанні низки стилістичних прийомів, що слугують засобом вираження динамізму та експресії успішніше, ніж словесні знаки прямої номінації (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Стилістичні прийоми, що є засобами вираження вторинної номінації
у художньому тексті

№	Стилістичний прийом	Кількість	%
1	Метафора	382	27,1
2	Порівняння	318	22,5
3	Епітет	203	14,7
4	Інші прийоми	25	1,7
	Всього	928	66

З 1404 мовних одиниць повторної номінації, що були відібрані у ході дослідження, 928 одиниць мови становлять вторинну, стилістично оформлену номінацію, що складає 66 % від загальної добірки.

Як свідчать наведені у таблиці дані, найбільш частотним стилістичним прийомом, що використовується для вираження вторинної номінації у художньому тексті, є метафора. Наприклад: *He was capable of strong feelings – often poetic ones – and under a stress of desire, such as at present, he waxed eloquent. That is, his feelings and his voice were coloured with that seeming repression and pathos which is the essence of eloquence* [9, с. 79].

Вторинна стилістична номінація слугує не лише цілям експресивного опису, але й інтенсифікації значення, вираження смислових нюансів за допомогою метафоричного порівняння. Наприклад: *They were small, not more than a foot or so in height and they looked like naked snails except that instead of snail faces they had a parody of human faces – the kind of ridiculous, vacant pitifully staring faces that can be found upon certain cartoon characters...* [12, с. 69].

Рідше (див. таблицю 1) для відтворення яскравих художніх описів та образів може використовуватись епітет. Наприклад: *Watching, I had been thankful, and a bit surprised as well, to find such a peaceful place* [12, с. 1].

Варто зауважити, що повною мірою вторинна стилістична номінація реалізується у контексті. Функціонування кожної одиниці мови у висловлюванні визначається саме тим контекстом, який встановлює однозначність відповідної одиниці, наприклад, слова, словосполучення або цілого речення. Взаємозв'язок одиниць мови у семантичному плані і визначає контекст як необхідну умову організації і функціонування мови. Одиниці мови у зв'язному тексті вступають у певні синтаксичні сполучення [6, с. 15].

У наш час у лінгвістичній науці існує два розуміння контексту:

– ширше, яке включає усі фактори, що супроводжують вербальну комунікацію – міміка, жести, рухи тіла, певну ситуацію, у якій відбувається спілкування (невербальний або екстралінгвістичний контекст);

– вужче, що має на увазі власне лінгвістичний (вербальний) контекст, що обмежений рамками суто мовного втілення, змісту комунікації, і детермінований певною мовною системою та закономірностями формування лексичних та граматичних значень мовленнєвого акту [6, с. 38].

Цілком природно очікувати, що конотативні асоціації будуть найтіснішим чином пов'язані з контекстом, об'єм якого буде коливатись в залежності від типості або індивідуальності відповідних асоціацій.

Особливо широко розповсюдженим явищем контекстного вживання мовних одиниць слід вважати використання різного роду переносних значень слів та виразів – наприклад, метафори, метонімії, метафоричного епітету тощо.

Використання тропів найрізноманітнішого характеру у більшості випадків взагалі неможливе без контекстного обмеження, оскільки переносне значення багатого слабше фіксовано, ніж будь-яке пряме значення багатозначного слова. Переносне значення може виконувати свою комунікативну функцію лише у контексті.

Контекст реалізує у мові протиставлення конкретності й абстрактності, однозначності та багатозначності, які є суттєвою характеристикою системи мови і повністю відображені у явищі вторинної номінації. Лише контекст робить можливим правильне сприйняття авторського задуму, актуалізуючи конотації, що присутні у значенні другого імені.

Номінація сама по собі не самодостатня, й лише у поєднанні з граматичною структурізацією (організацією синтаксичної схеми висловлювання) вона може реалізувати думку людини. Завдання того, хто говорить, у найзагальнішому вигляді полягає не у тому, щоб назвати предмет чи ситуацію, а у тому, щоб надати про них те чи інше уявлення. Слово ж за своїм статусом не може відобразити цілу ситуацію, не може одночасно вказувати і на координати ситуації і на її учасників, на відношення зв'язку між ними і на саму систему зв'язків, оскільки засоби мовного вираження думок черпаються тим, хто говорить, із двох сфер мови: синтаксису та словника. Перший передбачає правила вторинного означування у рамках предикативних одиниць, другий – самі одиниці первинного означування.

Засобом вторинної номінації може виступати не лише окремо взяте слово, але й словосполучення та речення. Наприклад:

– вторинна номінація, що виражена словом:

*People ... plucked up courage, at the sight of Harris and his party, and joined **the procession*** [10, с. 48];

– вторинна номінація, що виражена словосполученням:

*She fell in love with Michael at first sight. She had never seen **a more beautiful young man** and she pursued him relentlessly* [10, с. 25];

– вторинна номінація, що виражена реченням:

*... I know a place round the corner where you can get a drop of the finest Scotch Whiskey... Harris always does know **a place round the corner where one can set something brilliant in the drinking line*** [10, с. 25].

Таким чином, вторинна номінація може бути як цілісно оформленою (виражена словом), так і окремо оформленою (виражена одиницями синтаксичного рівня мови). Окремо оформлена номінація, як правило, характеризує цілі мовленнєві ситуації.

Говорячи про художній текст, варто зазначити, що контекст художнього твору – це взаємозв'язок різного роду імплікацій та експлікацій, які ґрунтуються на відносинах асиметрії (імплікація) або симетрії (експлікація) між планом вираження та планом змісту.

Сутність імпліцитності та експліцитності у працях зарубіжних та вітчизняних лінгвістів трактується по-різному. Дехто з них розуміє імпліцитність та експліцитність як не вираження або вираження формальними засобами граматичних та лексично-граматичних категорій. У даній статті поняття імплікативності та експлікативності розглядаються лише у семантичному аспекті і пов'язані з поняттям вторинної номінації, що виражена стилістично маркованою мовною одиницею.

Експліцитна зумовлена контекстом вторинна номінація – це така номінація, яка реалізує свою пряму предметно-понятійну спрямованість. За такої номінації усі елементи та ланки відображуваної події отримують експліцитне вираження у складі мовного висловлювання [5, с. 13]. Наприклад:

...the approach to a great city for the first time is a wonderful thing. Particularly if it be evening – that mystic period between the glare and the gloom of the world when life is changing from one sphere or condition to another [9, с. 29].

У даному випадку іменник *period* реалізує пряме номінативне значення, а уся вторинна номінація, до структури якої належать іменники, експлікує ідею автора – чому саме увечері так чудово виїжджати у велике місто.

Імпліцитна номінація – контекстуально зумовлена номінація, за якої відбувається формування мовної семи. Ця сема співвідноситься з імплікаційними аспектами слова, що присутні у структурі його значення. Наприклад: *The boat has disappeared. We found the truant for them* [10, с. 68].

Сема слова «утікачка» (*the truant*) передбачає навмисне зникнення, стосуючись у даному прикладі первинної номінації *the boat* та створюючи художню образність (персоніфікацію).

Формами репрезентації імпліцитного змісту у висловлюванні є мовленнєві комплекси, що являють собою структурно-контекстуальну єдність, у якій контекст є обов'язковим компонентом формування імпліцитного змісту. Причому, чим більше оціночних додаткових характеристик є у вторинного найменування, тим воно імпліцитніше.

Досить часто у художній літературі зустрічаються випадки імпліцитної контекстуально зумовленої вторинної номінації, що виражена фразеологічними зворотами. Наприклад: *He knew she must never let him feel she was a burden or a responsibility. ..., a millstone round his neck* [11, с. 60].

Існує і перехідний тип вторинної контекстуально зумовленої номінації. До даного типу у лінгвістиці відносять ті випадки, коли елементи контексту, що мотивують семантику вторинного імені, співвідносяться із цим ім'ям синонімічно. Наприклад: *Nobody was in the room. Not a soul* [11, с. 224].

Номінації здатні тим чи іншим чином відображати позамовну дійсність, в залежності від того, яка із мовних функцій (пізнавально-індикативна чи кваліфікаційно-оціночна) переважає у процесі формування найменування. На основі цього факту можна виділити наступні функції повторних найменувань: художньо-експресивну, функцію передачі оповідної точки зору та конструктивну функцію.

Художньо-експресивна функція вторинних номінацій у художньому тексті – це вираження не лише різноманітних відтінків значення, але й тонких нюансів експресивно-стилістичних конотацій. Номінації здатні передавати ставлення номінатора до об'єкту, що номінується, привертаючи увагу читача, активувати пізнавальну діяльність мислення, викликаючи у нього живі конкретні уявлення про предмет, про який повідомляється. У цьому і полягає головне завдання художника: донести до читача поняття про об'єктивну дійсність, надаючи їм різноманітних та яскравих нюансів зображення, використовуючи різні номінативні моделі, тим самим залучаючи читача до участі в оповіді.

Функція передачі оповідальної точки зору за допомогою номінацій, що використовуються у тексті повторно, відіграє одну із головних ролей у процесі передачі оцінки предметів та явищ реальної дійсності в усіх трьох основних типах викладення у тексті художнього твору: авторської мови, невластиво-прямої мови та мови персонажів. При цьому найбільш поширені вони у мові персонажу. Тут вони відображають індивідуальне сприйняття речей та явищ дійсності. Повторні номінації у межах різних типів викладу можуть бути сприйняті як оціночні, що передають ставлення суб'єкту до предмета чи явища.

Конструктивна функція повторних найменувань у художньому тексті полягає у створенні цілісності тексту, тим самим бути основою для розвитку оповіді. При цьому повтори, підсилюючи одну й ту саму думку чи ідею, сприяють образності та емоційності оповіді.

Висновки. Таким чином, проведений нами аналіз дозволив зробити висновки, що вторинна контекстуально зумовлена номінація полягає у використанні вже наявних у мові номінативних засобів у дещо новій для них функції називання. Експресивно-стилістична відміченість вторинних номінативних структур може виражатись за допомогою використання низки стилістичних прийомів, що робить вторинні стилістичні номінації засобами вираження динамізму та експресії успішніше, ніж словесні знаки прямої номінації.

Перспективи подальшого дослідження вбачаються нам у вивченні повторних найменувань (включно з вторинними, стилістично маркованими) з точки зору забезпечення створення когезії художнього тексту.

Бібліографічні посилання

1. Александрова О. В. Современный английский язык для филологов. Москва: Высш. шк., 1988. 224 с.
2. Арнольд И. В. Основы научных исследований в лингвистике. Москва: Высш. шк., 1991. 139 с.
3. Вардзелашвили Ж. Н. К вопросу о толковании термина «номинация» в лингвистических исследованиях. *Славистика Грузии*. 2000. Вып. 1. С. 62–68
4. Гак В. Г. Языковые номинации в гендерном аспекте. Москва: Просвещение, 2004. 186 с.

5. Гурова В. А. Особенности конструкций с имплицитной номинацией в современном английском языке: автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.05. Киев, 1985. 24 с.
6. Колшанский Г. В. Коммуникативная функция и структура языка. Москва: Наука, 1984. 174 с.
7. Кунин А. В. Механизмы окказиональной фразеологической номинации и проблемы оценки. *Вопросы фразеологии*. Москва: Высш. шк., 1980. 137 с.
8. Телия В. Н. Вторичная номинация и её виды. Языковая номинация. Виды наименований. Москва: Просвещение, 1977. 234 с.
9. Dreiser, T. *Sister Carrie*. St. Petersburg: KARO, 2008. 384 p.
10. Jerome, Jerome K. *Three men in a boat*. London: Penguin Books, 1999. 256 p.
11. Maugham, W.S. *Theatre*. Moscow: Manager, 2006. 304 p.
12. Simak, Clifford. *Destiny Doll*. URL: <http://en.bookfi.org/g/Destiny%20Doll> (дата звернення: 10.09.2018).

References

1. Aleksandrova, O. V. (1988), *Modern English for philologists* [*Sovremennyj anglijskij jazyk dlja filologov*], Moscow, 224 p.
2. Arnol'd, I. V. (1991), *Fundamentals of research in linguistics* [*Osnovy nauchnyh issledovanij v lingvistike*], Moscow, 139 p.
3. Vardzelashvili, Zh. N. (2000), "On the question of the interpretation of the term "nomination" in linguistic studies" ["K voprosu o tolkovanii termina «nominacija» v lingvisticheskikh issledovanijah"], *Slavistika Gruzii*, No. 1, pp. 62–68.
4. Gak, V. G. (2004), *Gender language nominations* [*Jazykovye nominacii v gendernom aspekte*], Moscow, 186 p.
5. Gurova, V. A. (1985), *Features of constructions with implicit nomination in modern English: Author's abstract* [*Osobennosti konstrukcij s implicitnoj nominaciej v sovremennom anglijskom jazyke: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk*], Kyiv, 24 p.
6. Kolshanskij, G. V. (1984), *Communicative function and language structure* [*Kommunikativnaja funkcija i struktura jazyka*], Moscow, 174 p.
7. Kunin, A. V. (1980), "Mechanisms of occasional phraseological nomination and problems of evaluation" ["Mehanizmy okkazional'noj frazeologicheskoj nominacii i problemy ocenki"], *Voprosy frazeologii*, Moscow, 137 p.
8. Teliya, V. N. (1977), *Secondary nomination and its types. Language nomination. Types of names* [*Vtorichnaja nominacija i ejo vidy. Jazykovaja nominacija. Vidy naimenovanij*], Moscow, 234 p.
9. Dreiser, T. (2008), *Sister Carrie*. St. Petersburg: KARO, 384 p.
10. Jerome, Jerome K. (1999), *Three men in a boat*. London: Penguin Books, 256 p.
11. Maugham, W.S. (2006), *Theatre*. Moscow: Manager, 304 p.
12. Simak, Clifford. *Destiny Doll*, available at: <http://en.bookfi.org/g/Destiny%20Doll>

КОСЕНКО Наталия Михайловна

кандидат филологических наук, доцент кафедры иностранных языков для гуманитарных специальностей Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара; пр. Гагарина, 72, г. Днепр, 49010, Украина; тел.: +38(056) 374-98-82; e-mail: natukr1581@gmail.com; ORCID ID 0000-0001-6027-6322

РЯБОВОЛ Светлана Леонидовна

преподаватель кафедры иностранных языков для гуманитарных специальностей Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара; пр. Гагарина, 72, г. Днепр, 49010, Украина; тел.: +38(056) 374-98-82; e-mail: claire_14@i.ua; ORCID ID 0000-0001-7403-0382

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ЕДИНИЦ ПОВТОРНОЙ НОМИНАЦИИ В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ

Аннотация. Целью исследования является анализ структурных и семантических процессов, происходящих при преобразовании первичной номинации в повторную, стилистически маркированную

ную, номінацію в художественних текстах в сучасному англійському мові. **Об'єктом** дослідження є мовні одиниці вторинної стилістичної номінації. **Предметом** статті є функціональні та стилістичні характеристики аналізованих одиниць мови. **Матеріалом** дослідження є 1404 одиниць мови вторинної стилістичної номінації. **Результати:** 1) визначено два основних типи досліджуваного явища: автономні та неавтономні найменування; 2) вивчається вплив контексту на використання одиниць вторинної стилістичної номінації в літературному тексті; 3) визначається частотність стилістичних засобів, використовуваних для вираження вторинних стилістичних понять / імен; 4) вказано три основні функції вторинної номінації. **Практичне застосування** результатів дослідження можливе в процесі вивчення інтерпретації текстів художньої літератури при лінгвістичному аналізі таких текстів, оскільки в цій науковій статті показано, що мовні одиниці вторинної стилістичної номінації використовуються не тільки з метою експресивного опису, а й з метою посилення значень об'єктів, понять, явищ, для вираження різних відтінків значення. **Висновки:** мовні одиниці вторинної стилістичної номінації виконують свою функцію в різних контекстах, тому розуміння певного контексту в кожному випадку має велике значення. Велика кількість аналізованих одиниць виражається за допомогою стилістичних засобів (метафори, епітети, порівняння та деяких інших), частотність яких відрізняється, як це доведено в статті. Такі стилістичні засоби служать способом вираження художньо-експресивної функції вторинної номінації в літературному тексті.

Ключові слова: повторна номінація, експліцитна номінація, імпліцитна номінація, структурний процес, семантичний процес, стилістичні прийоми.

KOSENKO Nataliia

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Foreign Languages for Humanities of Oles Honchar Dnipro National University; Gagarin Avenue, 72, Dnipro, 49010, Ukraine; tel.:+38(056) 374-98-82; e-mail: natukr1581@gmail.com; ORCID ID 0000-0001-6027-6322

RIABOVOL Svitlana

Lecturer of the Department of Foreign Languages for Humanities of Oles Honchar Dnipro National University; Gagarin Avenue, 72, Dnipro, 49010, Ukraine; tel.:+38(056) 374-98-82; e-mail: claire_14@i.ua; ORCID ID 0000-0001-7403-0382

THE FUNCTIONING OF THE LANGUAGE UNITS OF THE SECONDARY DENOMINATION IN THE TEXTS OF BELLES-LETTRES FUNCTIONAL STYLE

Summary. The *aim* of the research is to analyze structural and semantic processes which take place while transforming a primary denomination into a secondary stylistically marked denomination in the texts of belles-lettres functional style in Modern English. The *object* of the study is the language units of secondary stylistic denomination. The *subject* of the paper is functional and stylistic characteristics of the language units under analysis. The *material* of the research is 1404 language units of secondary stylistic denomination. The *results* are: 1) two main types of the language phenomenon under study are defined: autonomous and non-autonomous denominations; 2) the influence of context on the use of secondary stylistic denomination units in a literary text is studied; 3) frequency of stylistic devices used to express secondary stylistic notions/names is determined; 4) three main functions of secondary denomination are stated. The *practical application* of the research results is possible in the process of learning belles-lettres texts interpretation, carrying out a linguistic analysis of such texts since the present scientific paper reveals that secondary stylistic denomination units are used not only for the purpose of expressive description, but also with the aim of intensifying the meanings of objects, notions, phenomena, for expressing various shades of meaning. The *conclusions:* language units of secondary stylistic denomination fulfil their function in various contexts, so the understanding of a certain context in each case is of great importance. A great number of units under analysis are expressed by means of stylistic devices (metaphors, epithets, comparisons and some others) frequency of which varies, as it is proved in the article. Such stylistic devices serve as a means of expressing the artistically expressive function of secondary denomination in a literary text.

Key words: secondary denomination, explicit denomination, implicit denomination, structural process, semantic process, stylistic devices.

Надійшла до редакції 09.11.2018

МАНЯКИНА Татьяна Ивановна

кандидат филологических наук, доцент кафедры филологии и перевода Днепропетровского национального университета железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна;
ул. Лазаряна, 2, г. Днепр, 49010, Украина; тел.: (056) 373-67-92;
e-mail: filtranslate@e.diit.edu.ua

К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ МАЛЫХ ФОРМ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ КАК СПЕЦИАЛЬНОСТИ (на материале немецкого языка)

Аннотация. *Цель статьи* – указать на возможность использования жанра афоризмов при обучении иностранному языку как специальности. *Объект исследования* – средства и методы преподавания иностранных языков на специальных факультетах и отделениях вузов. *Предмет рассмотрения* – дидактический потенциал жанра афоризмов и учебные аспекты его применения. *Материал*, привлекаемый в качестве иллюстративной опоры, – афоризмы немецких классиков этого жанра. Применён описательный *метод*. *Результатом* обобщения опыта по использованию афоризмов в качестве речевого стимулятора и источника иллюстративного материала является заключение о высоком познавательном, иллюстративном и речестимулирующем потенциале жанра. *Практическое применение* изложенного опыта возможно на занятиях по таким дисциплинам, как стилистика изучаемого языка и смежные с ней спецкурсы, переводоведение, а также речевая практика на продвинутом этапе обучения. *Выводы:* 1) компактность афоризмов позволяет использовать их как во внеаудиторной работе, так и непосредственно на занятиях. 2) семантико-стилистический анализ ярких формулировок способствует апробации и закреплению специальных филологических знаний студентов. 3) практика смысловой интерпретации экспрессивно насыщенных формулировок стимулирует развитие аналитических и речевых умений обучаемых. 4) установка на смысловую и эстетическую адекватность перевода афоризмов развивает языковое чутьё и наблюдательность студентов в рамках родного и изучаемого языков. 5) знакомство с афоризмами на изучаемом языке расширяет страноведческий и общекультурный кругозор будущих преподавателей и переводчиков.

Ключевые слова: афоризм, немецкая афористика, обучающий потенциал, продвинутый этап обучения, средства экспрессивности, культуроведческая информация.

Постановка проблемы. Актуальность предлагаемого материала обусловливается возросшей ролью иностранных языков в жизни современного общества, что влечёт за собой поиск эффективных методик и средств обучения иностранным языкам и, в частности, расширение страноведческого аспекта учебной информации.

Связь с предыдущими исследованиями. В публикациях последнего десятилетия, посвящённых методике преподавания иностранных языков в школах и вузах (как общеобразовательного предмета и как будущей специальности), отмечается необходимость, во-первых, разнообразить страноведческий аспект текстовых учебных материалов и, во-вторых, расширять границы обязательного лексикона за счёт наиболее употребительной обиходно-разговорной лексики изучаемого языка и даже элементов современного молодёжного сленга [6, с. 85; 7, с. 12–14].

Не разделяя мнения о необходимости второго шага, остановимся на вопросе о реализации первой задачи.

Постановка задания исследования. *Цель* настоящей статьи – рассмотреть один из вполне «экономичных» факторов, позволяющих дополнить культуроведческий аспект информации при обучении иностранному языку как специальности.

Изложение основного материала. Нужно отметить, что страноведческая, в частности, культуроведческая информация всегда присутствовала в текстовых материалах школьных и вузовских учебников по немецкому языку, начиная по крайней мере с 50-х годов прошлого века. Она была также часто представлена в адаптированных изданиях, предназначенных для внеклассной / внеаудиторной работы по языку [1]. При этом, правда, преобладал исторический ракурс культуроведения: традиционно здесь приводились биографические сведения и эпизоды (в том числе в юмористическом ключе) из жизни великих немецких писателей, поэтов, композиторов, художников, учёных, деятелей других сфер культуры, живших в прошедшие эпохи [2; 3].

В текстах для коммуникативного чтения сообщалось также об исторических достопримечательностях немецкоговорящих стран, о городах – культурных центрах, приводились стихи классиков немецкой поэзии, а также образцы фольклора, такие как сказки, загадки, пословицы, песни [4].

Одной из фольклорных форм, активно используемых в учебниках и дополнительных пособиях по немецкому языку, всегда были и остаются пословицы, – в силу их образной яркости, структурной чёткости и компактности. Представляется возможным и целесообразным расширить рамки малых форм, с помощью которых можно пополнять и закреплять словарный запас обучаемых, совершенствовать их аналитические и переводческие умения, наконец, пополнять страноведческие знания и расширять общекультурный кругозор. Мы имеем в виду возможность использования в учебном процессе – на продвинутом этапе – жанра афоризмов.

Этот жанр, сочетающий в себе экспрессивные традиции художественной литературы и смысловую глубину и общезначимость философских суждений, сам по себе является культуроведческим и страноведческим феноменом, способным повесть многое о том, что волновало мыслящих представителей немецкой культуры в тот или иной период истории.

После знакомства с подборкой интересных афоризмов одного или нескольких авторов у студентов возникает потребность узнать, когда жил тот или иной автор, чем занимался, каково его место в истории немецкой/европейской литературы, философии, науки. Так пополняется запас гуманитарных знаний обучаемых, формируется их коммуникативная компетентность.

Нужно отметить, что жанр афоризмов появился в Германии во второй половине XVIII века, т. е. позже, чем в Англии или во Франции, и, бесспорно, под влиянием традиции, культивируемой в этих странах. Зато в «стране философов и поэтов» он обрёл благодатную почву и получил широкое распространение в литературных и философских кругах. Например, в антологии немецкой афористики, изданной в 1989 году, представлены имена 74-х авторов, начиная со второй половины XVIII века и заканчивая литераторами последней трети XX века [8].

Именно в Германии эта малая форма приобрела статус жанра, не уступающего по значимости крупным литературно-художественным формам. В немецких энциклопедиях «афорист» в качестве обозначения жанровой специализации отмечается возле имени многих литераторов наряду с такими более «солидными» и потому более «достойными» (с точки зрения неискушённого читателя) творческими специализациями, как «драматург», «романист» или «поэт». Само название жанра «афоризм» закрепилось именно в немецкой традиции (к середине XIX века) и распространилось в Европе, сменив другие варианты, такие как «максима», «рефлексия», «апофтегма», «фрагмент».

Назовём имена некоторых классиков немецкой афористики. Основоположником этого жанра в Германии стал во второй половине XVIII века математик, физик и философ Георг Кристоф Лихтенберг. Крупными мастерами этой динамичной и свободной литературной формы в 19 веке были Иоганн Вольфганг Гёте, Жан Поль, Фридрих Шлегель, Новалис, Иоганн Готфрид Зейме, Генрих Гейне, Фридрих Гёббель, Вильгельм Раабе и далее множество других авторов. Среди профессиональных немецких философов активно пользовались этой малой формой Артур Шопенгауэр и Фридрих Ницше. В последней трети XIX – начале XX века великолепное искусство отточенных афористических формулировок, своеобразный жанровый эталон продемонстрировала австрийская писательница Мария фон Эбнер-Эшенбах. В первой трети XX века блестящим мастером ироничной, сатирической афористики выступил австрийский журналист, критик и поэт Карл Краус.

Примечательно, что примерно с середины XX века в немецкой афористике (как, впрочем, и в журнально-газетной афористике других стран) получила распространение практика ироничных, сатирико-юмористических формулировок (часто на злобу дня), несколько потеснившая традицию серьёзного, просветительского, тем более назидательного суждения [5; 10]. Однако эта особенность современной немецкой публицистической афористики не является для студентов-германистов непреодолимым препятствием. Наоборот, она побуждает к осмыслению сатирико-юмористических формулировок и стимулирует переводческие поиски.

По способу возникновения в теории различают два вида афоризмов: контекстные, извлечённые из художественных, публицистических и других текстов, в том числе из дневниковых записей авторов, и афоризмы, возникающие с самого начала как самостоятельные, завершённые микротексты. Среди первых часто присутствуют довольно пространные экземпляры, так называемые «афоризмы-рассуждения», что обычно несколько разочаровывает читателя. Афоризмы как самостоятельный жанр представляют собой, как правило, краткие, лапидарные, стилистически отточенные суждения. Именно их в первую очередь читают любители афоризмов, и именно они могут послужить хорошим тренировочным материалом на занятиях по стилистике, переводу и речевой практике. При этом их краткость не тождественна простоте, и рождаются они далеко не всегда по озарению. В этой связи у Марии фон Эбнер-Эшенбах есть афоризм – своеобразное признание: *Ein Aphorismus ist der letzte Ring einer langen Gedankenkette* (Афоризм – это последнее звено в длинной цепи размышлений) [9, p. 302]. (Здесь и далее цитируемые афоризмы приводятся в нашем, «рабочем» переводе. – Т. М.).

Общая схема аналитической работы над афоризмами состоит из следующих шагов: 1) чтение; 2) первичный перевод; 3) языково-стилистический и структурный анализ; 4) уточнение и интерпретация смысла; 5) уточнение и редактирование перевода; 6) поиск сведений об авторе и его эпохе (факультативное задание). Всё это осуществляется сначала на занятии под руководством преподавателя и комментируется на изучаемом языке. Далее подобный анализ может выполняться в качестве домашнего задания, а также в аудитории в качестве самостоятельной работы, поскольку в процессе речевой тренировки важен элемент экспромта, который не обеспечивается в домашней обстановке.

Первичное собеседование о прочитанных афоризмах может иметь элементарную вопросно-ответную форму, намечающую в то же время схему будущих связанных, цельных, рассуждений. Набор исходных вопросов может выглядеть примерно следующим образом: Знакомо ли вам имя автора прочитанного афоризма? Когда жил этот литератор? В какой из немецкоязычных стран? Кем он был по роду занятий? Какие жанры были в его творчестве ведущими? Какие из его произведений вы читали и на каком языке? Доводилось ли вам раньше читать его афоризмы? Актуально ли сегодня это суждение? Разделяете ли вы точку зрения автора? Что привлекло ваше внимание в логической и языковой структуре прочитанного афоризма? Чем обеспечивается, на ваш взгляд, его яркость, запоминаемость? Как изложена мысль в данной формулировке: декларативно или завуалированно? Во втором случае возникают вопросы: Что имел в виду автор? Как можно прямо изложить его мысль? И т. д.

Значительный интерес для студентов-филологов в процессе комментирования афоризмов представляет анализ факторов, обуславливающих экспрессивный эффект, присущий практически каждой формулировке (что обеспечивается, конечно, специальной подборкой материала). Такая особенность, т. е. почти обязательная оснащённость афористических формулировок средствами экспрессивности, делает этот жанр выигранным иллюстративным материалом на лекционных и практических занятиях по стилистике изучаемого языка, посвящённых его (языка) экспрессивному потенциалу. В афоризмах эти явления, как специальные стилистические приёмы, в силу предельной сжатости формулировок выступают чрезвычайно выпукло, что способствует запоминанию их видов и разновидностей, в том числе и приёмов, достаточно редко встречающихся в более широких контекстах. Рассмотрим несколько примеров.

Erkenntnis macht frei, Bildung fesselt, Halbbildung stürzt in Sklaverei (Raabe) [9, p. 228]. – Собственное познание [собственный опыт] делает свободным, образование сковывает, недообразование ввергает в рабство.

В данном афоризме по принципу градации выстроен сопоставительно-противительный ряд из трёх кратких суждений, иллюстрирующих прагматический потенциал трёх возможных путей приобретения знаний. Последнее из трёх суждений создаёт одновременно эффект неожиданного поворота мысли. Стоит также отметить присутствие в каждом из суждений персонификации, правда, разной степени яркости. Таким образом, здесь действует пучок логико-семантических и структурных факторов экспрессивности. Это типичное явление в афористике, но в зависимости от конкретной задачи анализа внимание может уделяться не всем факторам, а отдельным из них, наиболее значимым для данной аналитико-познавательной ситуации.

Благодатный материал – по степени аналитической доступности, «податливости» для обучаемых – представляют собой афоризмы, семантико-стилевая экспрессия которых базируется на явлениях переносной образности. Таков, например, известный афоризм М. фон Эбнер-Эшенбах о «происхождении» крылатых слов, где использован приём персонификации: *Viele Worte sind lange zu Fuß gegangen, ehe sie geflügelte Worte wurden (Ebner-Eschenbach)* [9, p. 271]. – Многие мудрые слова дол-

го ходили пешком, прежде чем стать крылатыми словами. Яркость, каламбурную занимательность этому суждению придаёт установка на оживление почти стёршегося буквального смысла терминологизированной метонимии «крылатое слово».

В следующем афоризме (его автор Г. К. Лихтенберг) также использован приём персонификации, психологическим толчком для которой послужил, конечно, женский род ключевого понятия *die Wahrheit* (истина): *Selbst die Wahrheit bedarf zu anderen Zeiten wieder einer anderen Einkleidung, um gefällig zu sein (Lichtenberg)* [9, p. 17]. – Со сменой эпох даже истине требуется другое облачение, чтобы быть привлекательной.

Яркий логико-семантический эффект неизбежно присущ формулировкам, построенным на сочетании образности и смыслового контраста компонентов, объединённых структурой параллелизма, как, например, в следующем афоризме И. Г. Зейме: *Faulheit ist Dummheit des Körpers, und Dummheit Faulheit des Geistes (Seume)* [9, p. 168]. – Лень – это глупость тела, а глупость – это лень ума. Как видим, здесь семантико-структурная трансформация, использованная автором, образует игру слов, – по формуле хиазма.

В немецкой афористике можно также наблюдать формулировки, где образность охватывает всё суждение, а не только его отдельные элементы. Таковы некоторые (так называемые «пословичные») афоризмы И. В. Гёте, например: *Der Schmutz ist glänzend, wenn die Sonne scheinen mag (Goethe)* [9, p. 187]. – Грязь блестит, когда сияет солнце.

Наконец, обратимся к афоризмам, пользующимся особой популярностью у читателей. Имеются в виду формулировки, содержащие алогизмы, в частности, парадоксы. Эти приёмы могут, как известно, служить созданию комического эффекта, но могут быть и элементами серьёзных суждений. Иллюстрацией алогизма, ориентированного на комический эффект, является следующее ироничное утверждение К. Крауса: *Manche teilen meine Ansichten mit mir. Aber ich nicht mit ihnen (Kraus)* [9, p. 54]. – Некоторые разделяют со мной мои взгляды. Но я не разделяю моих взглядов с ними.

Алогизм в виде «серьёзного» парадокса содержится в следующем известном высказывании И. В. Гёте: *Wer fremde Sprachen nicht kennt, weiß nichts von seiner eigenen (Goethe)* [9, p. 186]. – Кто не знает иностранных языков, тот ничего не знает о своём родном языке.

Как предусматривает предложенный дидактический сценарий, одним из этапов работы над иноязычными афоризмами является их качественный, «литературный» перевод на родной язык. Обратимся вновь к афоризму Г. К. Лихтенберга [9, p. 17], приведённому выше. В его переводе подлежащее *die Wahrheit* передвинуто с первого места на второе. Целью этого действия была гармонизация ритма и смысловых акцентов переводимого суждения в соответствии с более сдержанной семантико-стилевой традицией, сложившейся в русскоязычной «серьёзной» афористике.

В переводе «пословичного» афоризма И. В. Гёте [9, p. 187] слово *солнце* смещено на последнюю позицию во фразе, образуя с исходным понятием «грязь» своеобразное полярное обрамление. Эта полярность усиливает декларируемое в афоризме противопоставление заурядных (или даже низких) и высоких, ярких яв-

лений, соседствующих и своеобразно «взаимодействующих» в обыденной жизни общества и в «высоких» сферах – творчестве и познании.

Также достаточно показательна в этой связи, как думается, стилевая обработка перевода только что приведённых афоризмов К. Крауса [9, р. 54] и И. В. Гёте [9, р. 186]. В оригинале для большей компактности и динамичности формулировок купированы фразовые элементы: в афоризме К. Крауса из второго предложения изъято словосочетание *meine Ansichten*, в афоризме И. В. Гёте опущено словосочетание *eigene Sprache*. В переводе эти элементы восстановлены, – в связи с тем, что стилистическая традиция русского литературного языка требует максимальной чёткости в изложении аподиктических формулировок (т. е. утверждений, отражающих некие общезначимые закономерности, в чём во многом специализируется афористика). Этим обуславливается также экспликация, т. е. восстановление в переводе опущенных в оригинале, но подразумеваемых элементов. Возникший при этом в переводе лексический повтор не воспринимается, однако, как избыточный элемент. Наоборот, он восстанавливает, как думается, ритмическое равновесие соответствующей фразы и способствует чёткости в передаче мысли. Иными словами, некоторое удлинение фразы в переводе компенсируется её уравновешенностью, ритмичностью и чёткостью в подаче информации.

Выводы. Таким образом, имеющиеся наблюдения показывают, что использование афоризмов в качестве тренировочного материала на продвинутом этапе обучения иностранному языку как специальности может обеспечить ряд дидактических преимуществ, а именно: 1) знакомство с авторскими афоризмами на изучаемом языке расширяет страноведческий и общекультурный кругозор обучаемых; 2) компактность афоризмов позволяет использовать их как во внеаудиторной работе, так и непосредственно на занятиях – в виде экспресс-анализа; 3) семантико-стилистический анализ ярких формулировок способствует апробации и закреплению специальных филологических знаний студентов; 4) практика смысловой интерпретации на изучаемом языке переноснообразных или парадоксальных формулировок, а также суждений, построенных на противопоставлении, уподоблении или на игре слов, стимулирует развитие аналитических и речевых умений обучаемых; 5) учебная установка на смысловую и эстетическую адекватность перевода афоризмов развивает языковое чутьё (в том числе на родном языке) и наблюдательность будущих переводчиков.

Перспектива дальнейшей проработки затронутой темы видится нам не в теоретическом, а в прикладном аспекте. Представляется реальной и целесообразной подготовкой дидактического материала, включающего яркие по языковой форме и интересные по содержанию, не утратившие актуальности афоризмы на изучаемом языке. Помимо их языково-стилистического анализа, перевода на родной язык и смыслового комментирования в качестве речевой тренировки представляются также возможными такие задания, как заучивание афоризмов наизусть, их сопоставление с пословицами, с афоризмами отечественных авторов, перевод последних на изучаемый язык.

Библиографические ссылки

1. Андерсен Х. К. Сказки: книга для внеауд. чтения по нем. яз. студ. III семестра яз. вузов / сост. Е.Е. Губкина. Москва: Изд-во лит. на ин. яз., 1954. 104 с.
2. Весёлые прибаутки для чтения и шутки: книга для чтения на нем. яз. в X классе ср. шк. / сост. Р. Л. Златогорская. Ленинград: Изд-во мин-ва просвещ. РСФСР, 1961. 72 с.
3. Епізоди з життя великих художників, композиторів, письменників: книжка для чит. нім. мовою у стар. класах серед. шк. / адаптація А. М. Маркової та М. О. Рогачової. Київ: Рад. шк., 1968. 130 с.
4. Короткие юмористические рассказы: учеб. пособие для нач. чтения на нем. яз. / сост. В. В. Савельева. Москва: Высш. шк., 1979. 110 с.
5. Манякина Т. И. К истории европейской (немецкой) афористики. *Матеріали IV Міжнародної конференції «Франція та Україна, науково-практичний досвід у контексті діалогу національних культур»*. Т. 1. Ч. 1. Дніпропетровськ: Поліграфіст, 1997. С. 77–28.
6. Михлик О. А., Борисевич И. П., Багрова Н. М. Некоторые факторы успешности обучающей коммуникации на занятиях по иностранному языку (в неязыковом вузе). *Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*, 2011. № 1 (1). С. 84–88.
7. Новік Л. П. Мова як відображення культури. *Німецька мова в школі*, 2010. № 4 (16). С. 8–14.
8. Deutsche Aphorismen / hrsg. von Gerhard Fieguth. Stuttgart: Philip Reclam jun., 1989. 400 p.
9. Eine ganze Milchstraße von Einfällen / hrsg. von Dietrich Simon. Rostock: Hinstorff, 1974. 303 p.
10. Simon, Dietrich. Nachwort zur Ausgabe: Eine ganze Milchstraße von Einfällen / hrsg. von Dietrich Simon. Rostock: Hinstorff, 1974, pp. 287–300.

Reference

1. Andersen, H. K. (1954), *Tales [Skazki]*, Moscow, 104 p.
2. Zlatogorskaja, R. L. (1961), *The funny jokes for reading [Vesjolye pribautki dlja chtenija i shutki]*, Leningrad, 72 p.
3. Markova, A. M.; Rogachjova, M. O. (1968), *The moments from life of great artists, composers, writers [Epizody z zhyttja velykyh hudozhnykiv, kompozytoriv, pys'mennykiv]*, Kyi'v, 130 p.
4. Savel'eva, V. V. (1979), *The short funny stories [Korotkie jumoristicheskie rasskazy]*, Moscow, 110 p.
5. Manjakina, T. I. (1997), "To the history of European (German) aphoristics" ["K istorii evropejskoj (nemeckoj) aforistiki", *Materialy mezhdunarodnoj konferencii "Francija ta Ukrai'na, naukovo-praktychnyj dosvid u konteksti dialogu nacional'nyh kul'tur"*], Dnipropetrovs'k, pp. 77–78.
6. Mihlik, O. A., Borisevich, I. P., Bagrova, N. M. (2011), "Some factors of successful training communication at foreign language classes" ["Nekotorye faktory obuchajushhej kommunikacii na zanjatijah po inostrannomu jazyku": *Visnyk Dnipropetrovs'kogo universytetu ekonomiky ta prava, № 1(1)*], Dnipropetrovs'k, pp. 84–88.
7. Novik, L. P. (2010), "The language as a reflection of culture" ["Mova jak vidobrazhennja kul'tury", *Nimec'ka mova v shkoli, №4*], pp. 8–14.
8. Fieguth, Gerard (1989), *Deutsche Aphorismen*, Stuttgart, 400 p.
9. Simon, Dietrich (1974), *Eine ganze Milchstraße von Einfällen*, Rostock, 303 p.
11. Simon, Dietrich (1974), *Nachwort zur Ausgabe: Eine ganze Milchstraße von Einfällen*, Rostock, pp. 287–300.

МАНЯКІНА Тетяна Іванівна

кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри філології та перекладу Дніпровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна; вул. Лазаряна, 2, м. Дніпро, 49010, Україна; тел.: (056) 373-67-92; e-mail: filtranslate@e.diit.edu.ua

ДО ВИКОРИСТАННЯ МАЛИХ ФОРМ ПРИ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК СПЕЦІАЛЬНОСТІ (на матеріалі німецької мови)

Анотація. *Мета* статі – вказати на можливість використання жанру афоризмів при навчанні іноземної мови як спеціальності. *Об'єкт* дослідження – засоби та методи викладання іноземних мов на спеціальних факультетах та відділеннях вищих навчальних закладів. *Предмет розглядання* – дидактичний потенціал жанру афоризмів та навчальні аспекти його застосування. *Матеріалом* у якості ілюстративної опори слугують афоризми німецьких класиків цього жанру. Застосовано описовий *метод*. *Результатом* узагальнення досвіду щодо використання афоризмів у якості мовленнєвого стимулятора та джерела ілюстративного матеріалу є висновок про високий пізнавальний, ілюстративний та мовленнєвостимулюючий потенціал жанру. *Практичне застосування* викладеного досвіду є можливим на заняттях з таких дисциплін, як стилістика мови, яку вивчають, та суміжні з нею спецкурси, перекладознавство, а також мовленнєва практика на продвинутому етапі навчання. *Висновки:* 1) компактність афоризмів дозволяє використовувати їх як в позааудиторній роботі, так і безпосередньо на заняттях; 2) семантико-стилістичний аналіз яскравих формулювань сприяє апробації та закріпленню спеціальних філологічних знань студентів; 3) практика змістової інтерпретації експресивно насичених формулювань стимулює розвиток аналітичних та мовленнєвих вмінь тих, хто опановує іноземну мову; 4) настанова на змістовну та естетичну адекватність перекладу афоризмів розвиває почуття мови та спостережливість студентів у рамках рідної мови та мови, яка вивчається; 5) знайомство з афоризмами на мові, що вивчається, розширює країнознавчий та загальнокультурний кругозір майбутніх викладачів та перекладачів.

Ключові слова: афоризм, німецька афористика, навчальний потенціал, продвинутий етап навчання, засоби експресивності, культурознавча інформація.

MANYAKINA Tatyana Ivanovna

Candidate of Philological Sciences, Associate professor of the Department of Philology and Translation of Dnepropetrovsk National University of Railway Transport named after academician V. Lazaryan; st. Lazaryan 2, Dnepr, 49010, Ukraine; tel. (056) 373 67 92; e-mail: filtranslate@e.diit.ua

TO THE USE OF SMALL FORMS IN A PROCESS OF A FOREIGN LANGUAGE TEACHING AS A SPECIALITY (Based on the German Language)

Summary. *The purpose* of the article is to point out the possibility of using the genre of aphorisms in a process of a foreign language teaching as a specialty. *The object* of the study is the means and methods of foreign languages teaching at special faculties and departments of universities. *The target* of the research is the didactic potential of the genre of aphorisms and the educational aspects of its application. The aphorisms of German classics of this genre are used as an illustrative *material*. The research has applied a *descriptive method*. *The result* of the experience generalization when using aphorisms as a speech stimulator and the source of the illustrative material is the conclusion about the high cognitive, illustrative and speech stimulating potential of the genre. *Practical application* of the above experience is possible in practical classes on such disciplines as the stylistics of the studied language, related special courses, theory of translation, as well as on a speech practice at the advanced training stage. *Conclusions:* 1) the compactness of aphorisms allows to use them both in out-of-class work, and directly in class; 2) the semantic-stylistic analysis of vivid formulations facilitates approbation and consolidation of special philological knowledge of students; 3) the practice of the semantic interpretation of expressively saturated formulations stimulates the analytical and speech skills development of students; 4) the focus on the meaning and aesthetic adequacy of the aphorisms translation develops the linguistic flair and observation skills of students within the native and studied languages; 5) the introduction to the learning of the aphorisms in the studied language expands the cross-cultural and general cultural outlook of future teachers and translators.

Key words: aphorism, German aphorism science, teaching potential, advanced stage of training, means of expressiveness, culturological information.

Надійшла до редколегії 23.10.18

ПАЧЕВА Валентина Миколаївна

кандидат філологічних наук, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького; вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь, Запорізька обл., 72300; Україна, тел. 0619 440 464; ORCID ID: 0000-0002-4452-8670

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАПОРІЗЬКО-НАДАЗОВСЬКИХ ГІДРОНІМІВ

Анотація. *Мета дослідження* – опис запорізько-надазовської групи гідронімів у структурно-семантичному та етимологічному аспектах. *Об'єкт* наукової студії становить система назв водоймів Запорізького Надазов'я. *Предмет* дослідження – лексико-семантичні та структурно-словотворчі особливості запорізько-надазовської гідронімії. *Матеріалом* аналізу послужили назви водних об'єктів, що зафіксовані в «Атласі Запорізької області», топонімічних словниках-довідниках, електронних ресурсах, зокрема підготовлених Запорізьким обласним управлінням водних ресурсів, та ін. Для досягнення поставленої мети в роботі застосовано описовий метод, метод етимологічного аналізу, метод порівняльно-зіставного аналізу, класифікаційний прийом аналізу та метод етимологічних опозицій. *У результаті* дослідження було виявлено позамовні фактори, що вплинули на формування системи запорізько-надазовських гідронімів, їхню етимологію, семантику, структуру та словотворення. **Висновки:** 1. Назви запорізько-надазовської групи водних об'єктів є важливим складником єдиної надазовської системи. 2. Цю систему складають здебільшого іншомовні та слов'янські номінації з'ясованої, недостатньо з'ясованої та нез'ясованої етимології. 3. За лексико-семантичними особливостями запорізько-надазовські гідроніми формують 8 груп відономасичних назв. 4. За структурою ці номінації належать до простих одноосновних, складних двоосновних та складених назв, здебільшого однокомпонентних чи двокомпонентних, що репрезентують словосполучення типу «прикметник + іменник». 5. За словотворчими особливостями значну частину розглядуваної системи становлять афіксальні моделі (морфологічний спосіб), топонімічно безафіксні моделі (семантичний, лексико-семантичний спосіб). Власне топонімічної префіксації не виявлено. 6. Усі запозичені назви запорізько-надазовських водойм сформовані в материнській мові, у багатьох випадках тюркського походження, що зумовлено історією краю; нині вони втратили внутрішню форму і здатність до морфемного поділу. На іншомовні назви значно вплинула слов'янська мовна система: вони адаптувалися до неї шляхом формально-граматичних чи інших перетворень. Подальше дослідження гідронімії Надазов'я необхідне для з'ясування фонетичних, морфологічних та інших особливостей гідронімів, визначення їхнього місця в гідронімії України. Отримані результати можна застосувати під час вивчення системи гідронімів української мови у працях з ономастики та в порівняльно-зіставних ономастичних дослідженнях слов'янських мов.

Ключові слова: Запорізьке Надазов'я, запорізько-надазовська гідронімія, запорізько-надазовська група, ономастика, гідроніми, система гідронімів.

Постановка проблеми. Водні об'єкти Запорізького Надазов'я належать до одного із семи басейнів України – Надазовського. Запорізько-Надазовський ареал охоплює південну частину Запорізької області – Бердянський, Приазовський, Приморський, Мелітопольський та Якимівський райони разом з прилеглими південними частинами Веселівського, Михайлівського, Токмацького, Чернігівського та Білзьмацького районів, річкова мережа яких тягнеться до басейну Азовського моря.

Упродовж історії у формуванні системи назв запорізько-надазовських гідроб'єктів свій слід залишили різні кочові племена та народи. Як відомо, ще до н. е. Запорізьке Надазов'я заселяли племена скотарів-кочівників індоіранського етнічного походження: кімерійці, скіфи та сармати. Вже в IV ст. н. е. в надазовських степах спостерігаються великі орди гунів, у VI ст. – аварів, VII ст. – болгарів й аланів, IX–XI ст. – печенігів, XI–XIII ст. – половців. У XII ст., після навали татаро-монголів, у

запорізько-надазовські степи прибуло кочове населення тюркського походження – ногайці, які тут прожили до 1860 р.

У першій половині XIX ст. вздовж узбережжя р. Молочної були німецькі та менонітські колонії, населення яких, німці та меноніти, після другої світової війни було депортоване, тому сюди переселили нових жителів, здебільшого українців. У часи Кримського ханства в надазовських степах жили запорожці. З 1802 до 1826 рр. на правому березі р. Молочної росіяни з Тамбовської, Курської, Пензенської та Астраханської губерній утворили російські поселення. Українські села в Запорізькому Надазов'ї з'явилися у XVIII–XIX ст. [11, с. 453].

Як бачимо, Запорізьке Надазов'я вирізняється етнічним розмаїттям, чим можливо пояснити наявність іншомовних гідрооснов у досліджуваних гідрооб'єктах. Однак це не заперечує й слов'янського коріння цілої низки назв.

Із 2877,6 загальної кількості природних і штучних об'єктів водного фонду Запорізької області до уваги беремо лише ті, що належать до Надазовського басейну. Загалом це річки та їхні притоки, озера, лимани, водосховища, затоки й інші здебільшого природні та штучні водойми. Серед них і гідрооб'єкти загальнодержавного значення – Азовське море та річка Берда, решта – місцевого значення. Для дослідження не актуалізовано мікрогідроніми (ставки, колодязі, фонтани і т. п.).

У Запорізькому Надазов'ї найбільш повноводними є такі річки: Атманай, Берда, Великий Утлюк, Джекежня, Домузла, Корсак, Лозуватка, Малий Утлюк, Молочна, Обитічна, Солона, Ташенак, серед них найдовша Молочна, а найменша – Атманай. З-поміж приток найбільшою вважають притоку Молочної Юшанли, а найменшою – притоку Обитічної Салтичя [10]. Окрім того, в ареалі є замкнена западина Сага, Бердянська та Обитічна затоки, Бердянське водосховище. Із групи Бердянських озер, 23 опріснені й солоні озера, до ареалу належать 9 солоних, що на півдні, Велике, Мале, Довге, Гниле, Красне, Краснопер, Кругле, Мазанкове, Плотинка, решта озер – Кирилівське, Сивашик та Солоне. Також в ареалі знаходяться Утлюцький і Молочний лимани.

У більшості ономастичних досліджень гідроніми розглядають у лексико-семантичному, структурно-словотвірному, соціолінгвістичному, психолінгвістичному та функційному аспектах. Дослідження гідронімів як давнього шару лексики спричинене значною інформативністю про минуле, вони й сьогодні залишаються одним з об'єктів ономастики. З'ясування структури й механізмів найменування, етимології, процесів і способів словотворення та інших не менш важливих питань гідронімії України – актуальна проблема ономастики початку XXI століття.

Постановка завдань дослідження. *Мета* цієї наукової розвідки – багатоаспектний опис системи номінацій запорізько-надазовської групи гідронімів з огляду на специфіку етимології, семантики, структури та словотворення.

Об'єкт наукової студії власне і становить система назв водоймів Запорізького Надазов'я.

Предмет дослідження – лексико-семантичні та структурно-словотвірні особливості запорізько-надазовської гідронімії.

Матеріалом статті послужили назви водних об'єктів, що зафіксовані в «Атласі Запорізької області», топонімічних словниках-довідниках, електронних ресурсах, зокрема підготовлених і Запорізьким обласним управлінням водних ресурсів, та інших джерелах.

Для досягнення поставленої мети в роботі застосовано такі **методи**: описовий метод, метод етимологічного аналізу, метод порівняльно-зіставного аналізу, класифікаційний прийом аналізу та метод етимологічних опозицій.

Наукова новизна дослідження ґрунтується на тому, що вперше в українському мовознавстві здійснено аналіз запорізько-надазовської групи гідронімів на

основі його теоретичного осмислення в лексико-семантичному та структурно-словотвірному аспектах.

Зв'язок з попередніми дослідженнями. Система гідронімів України була об'єктом вивчення у працях таких відомих дослідників, як Н. І. Бицко (Тернопільщина) [2], С. О. Вербич (Верхній Дністер) [3], О. П. Карпенко (центральне Полісся) [12], А. П. Корепанова (басейн нижньої Десни) [14], Ю. В. Кравченко (Великий Луг Запорізький) [16], Л. Б. Костик (Буковина) [15], В. В. Лучик (середнє Дніпро-Бузьке межиріччя) [17], Л. Т. Масенко (басейн південного Бугу) [18], Є. С. Отін (східна Україна, нижнє Подністров'я) [19], Я. П. Редьква (західнє Поділля) [20], О. С. Стрижак (Запоріжжя, Херсонщина) [22], О. М. Трубачов (правобережна Україна) [23], В. П. Шульгач (басейн Стиру) [24] та інших.

Гідроніми Запорізького краю, лівобережжя нижньої течії Дніпра теж відповідно вивчалися. Однак гідроніми Запорізького Надазов'я розглядалися здебільшого у працях краєзнавців. Окремі згадки про них зустрічаємо й в ономастичних дослідженнях, зокрема в монографії З. Т. Франко [26], де розглянуто гідроніми України з огляду на специфіку реалізації в них категорій роду, числа й відмінка. Аналізуючи українську граматичну систему гідронімів, зазначена авторка побіжно зупиняється й на назвах окремих водних об'єктів Приазов'я, подаючи їхню характеристику разом із гідрооб'єктами Криму [26, с. 27]. Проте аналізу самої запорізько-надазовської системи гідронімів у праці не здійснено.

Отже, комплексне лінгвістичне вивчення зазначеної групи гідронімів дає можливість заповнити одну з прогалів в ономастичних дослідженнях гідронімії України як цілісної системи, отримати уявлення про її структуру та з'ясувати відповідну етнолінгвістичну характеристику. Як бачимо, запорізько-надазовські гідроніми як важливий складник гідронімії України й нині недостатньо досліджені та потребують детального вивчення.

Виклад основного матеріалу. Запорізько-надазовську групу гідронімів формують різні з етимологічного погляду номінації: 1) здебільшого іншомовні назви водойм нез'ясованої етимології, зокрема море *Азовське*, притоки *Акчокрак*, *Бегим-Чокрак*, *Чокрак*, *Чукрак* й окремі слов'янські назви озер – *Красне*, *Краснопер*, *Плотинка*; 2) іншомовні назви, етимологія яких ще повністю не з'ясована, зокрема *Атманай*, *Апанли*, *Берда*, *Домузла*, *Мала Домузла*, *Юшанли*, *Бурчиччя*, *Великий Утлюк*, *Малий Утлюк*, *Гайчур*, *Джекельня*, *Кільтиччя*, *Корсак*, *Курушан*, *Салтичия* (*Салтич*), *Таценак*, *Шовкай*, озеро *Сивашик*, лиман *Утлюцький*, і перекладені українською ногайські та половецькі назви – лиман *Молочний*, річки *Молочна*, *Обитічна* (*Обіточна*). У досліджуваному ареалі є й ціла низка 3) зрозумілих назв, здебільшого слов'янських, етимологія яких видається прозорою лише на перший погляд. До них належать такі гідроніми: *Арабка*, *Берестова*, *Грузенька*, *Грузька*, *Лозуватка*, *Солона*, озера *Солоне*, *Велике*, *Довге*, *Гниле*, *Мале*, *Кругле*, лимани *Солодкий*, *Цілющий* та іншомовна назва озера *Кирилівське*. Зауважимо, що репрезентована класифікація запорізько-надазовських гідронімів дещо умовна, оскільки вивчення етимології топонімів української мови продовжується й постійно поповнюється новими науковими аргументами.

Зокрема, **Азовське море** – найбільша водойма протяжністю лише в межах Запорізької області не менше 300 км. Відомо, що назва моря з'явилася у XIII ст. І нині порушується чи не найбільше гіпотез про його утворення. За однією з них саме слово *Азовське* походить від тюркської назви великого торговельного центру *Азак* (*Азака*) «низький, розташований по низу». Очевидно, від міста *Азова*, що на місці стародавнього Танаїса, у пониззі Дону [25, с. 17], що так називалося на честь половецького князя Азума, який загинув під час битви за місто в 1067 році.

Упродовж історії назви моря змінювали одна одну: *Бахр-Ассік* (тюркське), *Бахр-ель-Азов* «темно-синя ріка» (арабське), *Ак-денгіз* «біле море», *Булук-денгіз* і *Балик-денгіз* «рибне море», *Чебак-денгіз* (татаро-монгольське, що за однією з версій послугувало утворенню сучасної назви: *чебак* – *дзибах* – *забак* – *азак* – *азов*). *Карачулак* (скіфське), *Суразьке* й *Кафінське* (від міста Кафа, пізніше Феодосія), як називали його слов'яни; у давньоросійських билинах – *Сине море*, що поблизу Лукомор'я. У XVII ст. під *Азовським* розумілося море поблизу міста *Азак*, усе інше – *Меотійське*, *Меотис*, *Палас*. Відомі й інші назви: *Кімерійське*, *Фракійське*, *Темринда* «мати моря», *Саксинське*, *Сарматське* болото, *Скіфське* тощо. Лише наприкінці XVII ст. *Азовським* стало називатися все море [1, с. 8], а населені пункти, що на узбережжі, отримали однойменні назви, зокрема місто *Азов*, хутір *Азовка*, смт *Приазовське* тощо. Також й інші водойми, зокрема лиман *Азовський* у Василівському районі Запорізької області.

У запорізько-надазовській групі неоднозначне трактування мають назви із компонентом *чокрак*. Це **Акчокрак** – права притока р. Домузли довжиною 25 км у Приазовському районі. **Чокрак** – права притока Обитічної та **Чукрак** – ліва притока Юшанли в басейні Азовського моря. І **Бегим-Чокрак** – ліва притока р. Молочної довжиною близько 35 км у Чернігівському районі на півдні Запорізької області.

У всіх цих назвах *чокрак* – від татарського *чокыр* «рів», туркменського *чукур* «яма, рів, низина, впадина, глибокий» та турецького в тому ж значенні [22, с. 43]; кримсько-татарського «джерело, жива, здорова вода» [25, с. 99], [26, с. 51] або ще *чикра* «густий чагарник» [25, с. 44].

Зокрема, у спільносхіднослов'янську добу зредуковані голосні у слабкій позиції занепали та в сильній позиції стали голосними повного творення, тому *Акчокрак* <**Janьkьrakь* < **ancukurakь* (від *ак* «білий, чистий» і *чокрак* «джерело» або «чагарник») [22, с. 101]. Це «річка чистих чагарників» або від половецького *чокрак* «гіркий» [1, с. 9], напевно, від смаку води в річці. Ще *ак* «та, що біжить» [22, с. 43].

Бегим-Чокрак – від татарського *бехими* «скотарський» та *чокрак* «джерело» [25, с. 21], тобто «скотарське джерело» [1, с. 11].

Недостатньо з'ясована назва тюркського походження. Це **Апанли** (від *апанли* «місце, у якому особливо багато дичини») – права притока р. Корсак довжиною майже 36 км, з'єднується з Метрозли [1, с. 9], [25, с. 18].

Домузла, Мала Домузла (від тюркського *домузи* «дикий кабан, вепр») [1, с. 23], [25, с. 34] – річки довжиною 44,4 км та 23 км у Приазовському районі, впадають в Азовське море.

Юшанли (від *ішун*, *ішунун* «задоволення, насолода», *ішунли* «таке, що дає задоволення») [25, с. 101] – притока р. Молочної довжиною 94 км, протікає в Чернігівському, Приазовському, Токмацькому та Мелітопольському районах, впадає в р. Молочну поблизу с. Терпіння.

Атманай (від *ат* «кінь», *манат* «недоступний») [25, с. 18]; або (від *атманай* «недоступна для коней», що від первісної назви *ауз-там-айдар*, де *ауз* – «гирло», *там* – «дім», *айдар* – «коса в морі», *айк* – «джерело») [1, с. 10] – річка, довжиною близько 15 км у Якимівському районі.

Берда (від *берди* «даний Богом»; на першій географічній карті 1614 р. – *Богдан* [25, с. 21] або *борда*, *берда* «скелясте підвищення, гора») [1, с. 12]; ще цю назву виводять від поширеного в слов'янській топонімії і втраченого східноукраїнськими степовими говорами географічного терміна *бердо*, що уподібнився до родової форми апелятивів *вода*, *ріка* [26, с. 90] – річка довжиною 125 км у Більмацькому і Бердянському районах, впадає в Бердянську затоку. *Бердянська* затока, *Бердянські* озера, *Бердянське* водосховище, *Бердянська* коса (від однойменної річки Берда) [1, с. 13].

Бурчиччя (Буртіччя) (від тюркського *бурчак* «багато разів зігнутий, завитий, закручений» [1, с. 15], [25, с. 25]; порівн. праслов'янське *бурчак* «дзюркотливий струмок») [4, с. 297] – ліва притока р. Обитічної довжиною 25 км у Бердянському районі, впадає в р. Кільтиччя.

Гайчур (від тюркського *гай-хай* «вільно, легко», *чул* «степ», «вільний степ» [1, с. 19], [25, с. 28]; порівн. українське *гай* «місце, де росте гай»; праслов'янське **gajъ* з **gojiti* «залишати жити, вирощувати» [4, с. 451], *чур* «дзюрчання» [9, с. 357] – притока р. Вовчої на Приазовській височині Запорізької області.

Джекельня (від тюркського *джанел* або *джекел* «окатиші, галька, щебін») [25, с. 32] – річка довжиною 34,8 км у Приазовському районі, впадає в Молочний лиман.

Кільтиччя (від тюркського *кілте* «зв'язка, пучок чогось» [25, с. 46] або від *кил* «тонкий, вузький» та *тен* «вода, річка») [1, с. 31] – притока р. Обитічної, довжиною 70 км у Бердянському та Приморському районах.

Корсак (від однойменної сопки Корсак-Могила біля витоку річки; тюркське *корсак* «лисиця» чи *курсак* «живіт») [1, с. 34], [25, с. 49] – річка довжиною 60 км у Приморському, Приазовському районах, впадає в Азовське море.

Курушан (від тюркського *куру* «сухий», *чайн* «пасовисько») [1, с. 36] – притока р. Молочної довжиною 37 км у Чернігівському та Мелітопольському районах, впадає в Молочну.

Молочна (називалася *Сютень* від половецького *сютана* «годувальниця, мамка» або від однойменної половецької назви *Сют-лиман* «молочний лиман»; ще від ногайського *Сюю-су* «молочна вода», бо в повінь річка набувала білого кольору від розмивання вапнякових порід) [25, с. 61], [1, с. 42] – річка довжиною 197 км, що протікає в Чернігівському, Токмацькому, Якимівському та Мелітопольському районах і впадає в Молочний лиман.

Визначаючи етимологію цієї назви, варто врахувати, що в надазовських степах половці перебували з XI до XIII ст., а ногайці – з XII ст. до XIX ст. Тому цілком очевидно, що першою була половецька назва цієї річки, а ногайське населення краю вже пізніше стало її називати в тому ж значенні.

Обитічна (Обіточна) – річка довжиною 96 км, що в Більмацькому, Чернігівському, Бердянському і Приморському районах Запорізької області, впадає в Обитічну затоку. Як і населений пункт Обіточне, до 1783 року її називали *Дженалгаи* – «така, що плутається», а на початку XIX ст. – *Обаташина*, *Обіточна* (від ногайського найменування кристалічного залишку *Оба-таи*, *оба* «горб, курган», *таи* «камінь, що поряд»), згодом назву перекладено як *Кам'яна могила*, а річку, що текла від Кам'яної могили, російське населення краю називало, як і сопку, *Обіточна* [25, с. 69].

Салтичя (Салтич) (від тюркського *салт* «верхи, без поклажі» або *салтак* «грязюка») [1, с. 50], [25, с. 85] – притока р. Обитічної довжиною 11 км, починається в однойменному населеному пункті Чернігівського району.

Сивашик (від тюркського *сиваиш* «западина з грязюкою, гниле море, лагуна», *ачик* «гіркий») [1, с. 50]; *сиваиш* «прилипати», *сивашилик* «прилипчивість») [22, с. 40] – озеро (лиман) на півдні Якимівського району довжиною 24 км, а шириною 4 км.

Ташенак (від тюркського *тасимак* «перевозити, переносити» або від *тасинмак* «переїздити») [25, с. 90], можливо, ще від *таиш* «камінь», *ен* – «провал» або «колядязь», *ак* – «текти») [1, с. 55] – річка довжиною 62 км у Мелітопольському районі, впадає в Молочний лиман.

Утлюцький – лиман довжиною 60 км на південному заході Якимівського району, сусідить з Молочним лиманом, що належить до заток Азовського моря.

Великий Утлюк – річка довжиною близько 93 км, **Малий Утлюк** – річка довжиною близько 68 км у Мелітопольському і Якимівському районах, впадають в

Утлюцький лиман (від половецького *отлюк* «луки, вигін, пасовище; місце, що заросло травою» [25, с. 95] або від татарського *отлюк, у (су)* «вода», *тлук* «бурдюк») [1, с.16].

Шовкай (від ногайського *шавк* «світло, вогонь» та *ай* «місяць») [25, с. 100] – притока р. Корсак у Приазовському районі, протікає від с. Мар'янівки до с. Петрівки.

До запорізько-надазовської групи також належать гідроніми з'ясованої етимології. Це **Араб, Арабка** (від тюркського *хараб* «зруйноване поселення; розвалля, де ніхто не живе») [25, с. 18], [1, с. 10] – ліва притока р. Молочної довжиною 41 км у східній частині Мелітопольського району.

Берестова, як і с. Берестове (від праслов'янського «берест», у діалектах *в'яз, ілем, ільм* – назви рослини, яку ономасти пов'язують з утворенням ойконімів та гідронімів) [22, с. 48], [4, с. 71] – притока р. Берди довжиною 22 км у Бердянському районі, протікає від с. Берестове до с. Троїцьке, впадає в Берду.

Грузенька (Грузька), як і озеро *Грузьке*, лиман *Грузький* (від *грузь* «трясовина, густа грязюка»; порівн. праслов'янське **grQzъ*, укр. *грязь, грязнути*) [4, с. 605] – дві притоки, р. Берди й р. Грузької довжиною по 14,5 км, одна неподалік від однойменного населеного пункту с. Грузьке, впадає в Берду в Більмацькому районі поблизу с. Білоцерківки, інша – на півдні від с. Тернове, впадає в р. Грузька в Більмацькому районі поблизу с. Білоцерківки.

Лозуватка, як і однойменне озеро *Лозуватки* (від ботанічного терміна *лоза* «деякі кущові породи верби») [22, с. 51]; праслов'янське, старослов'янське й давньоруське *лоза* «гнучка гілка, виноград, верба кущова» є в багатьох слов'янських та інших індоєвропейських мовах) [6, с. 281] – річка довжиною близько 78 км, протікає в Приморському районі і впадає в Обитічну затоку Азовського моря [1, с. 37].

Кирилівське (від смт *Кирилівка*, за ім'ям першого переселенця Кирила Капустіна [13]; *Кирило* з перської «сонце») [21, с. 50] – озеро в Якимівському районі поблизу Кирилівки.

Солоні озера – група озер біля гирла ріки Берда, що на півдні Запорізької області (м. Бердянськ). З них до цієї групи належать *Солоне, Велике, Довге, Гниле, Мале* та *Кругле*, а решта – до назв, що певної етимології не мають (*Красне, Краснопер, Плотинка*).

Порівн.: **Велике озеро** (*великий* [в*елий*]; рос. *великий*, білор. *вялікі*, давньорус. *великъ*, стсл. *всликъ*; псл. **velъjъ* «міцний, сильний, могутній») [4, с. 346]; **Довге озеро** (*довгий* від *довжина*; др. *дълъги*, стсл. *дльгъ* «довгий») [5, с. 100]; **Гниле озеро** (від *гнити, гнисти*; стсл. *гнити*; псл. *gniti*; очевидно, іє. **ghnei-* «терти, розтирати»; ще «розпадатися, трухлявіти») [4, с. 547]; **Красне озеро** (*красний* «яскраво-червоний, пунцовий» від *краса; червоний* «гарний, прекрасний»; стсл. *краса*; псл. *krasa* від *kresati* «кресати»; первісно «створювати, творити») [6, с. 77]; як і *Красне*, назви озер *Краснопер* та **Плотинка** (від *плит, плот* «плита, пластина») [7, с. 454] певної етимології не мають; **Кругле озеро** (*круглий* від *круг* «коло; круглий предмет»; стсл. «круг»; псл. «щось скручене, згорнуте; круг») [6, с. 107]; **Мазанкове озеро** (*мазанка* «хата» від *мазати*; стсл. *мазати*; псл. *mazati* «мазати») [6, с. 359]; **Мале озеро** (стсл. *малъ*; – псл. *malъ*; – лат. *malus* «поганий, нікчемний») («малий, недостатній») [6, с. 371]; **Солоне** – озеро довжиною 2 км на півдні від міста Приморськ, відокремлює від Бердянської затоки піщаний пересип, як і **Солона** (від стсл. *соль*, прсл. **solъ*, тобто «розсіл») [8, с. 253] – це річка довжиною 13 км на півдні Приморського району, впадає в Обитічну затоку Азовського моря. До річки, у Запорізькій області є три річки із цим найменуванням.

Порівн. також: **Солодкий** (др. *солодъ*, стсл. *сладъкъ* «солодкий», псл. **soldъ* «солод, солодоці, солодкий» /давніше «солоний, смачний»/ **soldъкъ* «солодкий»)

[8, с. 348] – лиман у Бердянському районі; **Цілющий** (від *цілити*; [цїліти], [цїле]; стсл. *цѣль* «здоровий, цілий») [9, с.257], можливо, за лікувальні властивості – лиман у м. Приморську, неподалік від Азовського моря.

Як бачимо, запорізько-надазовські гідроніми є підставою цілої низки версій, що продовжують виникати навколо них і сьогодні. У ряді випадків ці версії зводяться до народного етимологізування.

Гідроніми як особливі клас онімів позбавлені повноцінного лексичного значення, бо їхня функція – фіксувати водні об'єкти, чим вони відрізняються від повнозначних лексем. За виявленими лексико-семантичними особливостями запорізько-надазовські гідроніми можна класифікувати на відномастичні назви, що характеризують води за: 1) естетичними ознаками (кольором, відтінком, станом тощо), смаковими уподобаннями і звуковими особливостями: *Акчокрак*, *Гайчур*, *Красне озеро*, *Молочна*, *Молочний лиман*, *Солона*, *Солоне озеро*, *Солодкий лиман*, *Шовкай*, *Юшанли*, лиман *Цілющий*; 2) глибиною, швидкістю течії: *Тащенак*, *Чокрак*; 3) рельєфними особливостями, характером ґрунтів: *Азовське море*, *Джекельня*, *Мазанкове озеро*; 4) характером заболочення, ступенем обводнення: *Атманай*, *Салтичя*, *Сивашик*, *Гниле озеро*, *Грузька*, *Грузенька*, *Курушан*; 5) типом рослинного і тваринного світу чи за особливостями населення: *Апанли*, *Бегим-Чокрак*, *Берестова*, *Домузла*, *Мала Домузла*; 6) типом, формою, розміром, кількісними особливостями (водойми): *Араб (Арабка)*, *Бурчичья*, *Велике озеро*, *Довге озеро*, лиман *Утлюцький*, *Великий Утлюк*, *Мала Домузла*, *Малий Утлюк*, *Мале озеро*, *Кільтичя*, *Корсак*, *Кругле озеро*, *Плотинка*; 7) походністю від імен, прізвищ, прізвиськ людей: *Кирилівське озеро*; 8) походністю від географічних та ботанічних термінів: *Берда*, *Лозуватка*, *Обаташна (Обитічна)*, *Сага*.

За структурою запорізько-надазовські гідроніми теж різні. Серед них простежуємо: 1) прості одноосновні назви, зокрема море *Азовське*, озера *Велике*, *Гниле*, *Довге*, *Кирилівське*, *Красне*, *Кругле*, *Мазанкове*, *Мале*, *Плотинка*, *Солоне*, лимани *Молочний*, *Солодкий*, *Цілющий*, *Утлюцький*, р. *Апанли*, р. *Араб (Арабка)*, р. *Берда*, затока *Бердянська*, водосховище *Бердянське*, озера *Бердянські*, р. *Берестова*, р. *Бурчичья*, р. *Грузька*, р. *Грузенька*, р. *Джекельня*, р. *Домузла*, р. *Корсак*, р. *Лозуватка*, р. *Молочна*, р. *Салтичя (Салтич)*, р. *Солона*, р. *Чокрак*, р. *Чукрак* та інші; 2) складні двоосновні назви (лексико-семантичний спосіб): р. *Бегим-Чокрак*, р. *Гайчур*, озеро *Краснопер* тощо; 3) складені назви – «прикметник + іменник»: р. *Великий Утлюк*, р. *Малий Утлюк*, р. *Мала Домузла* тощо.

Зазначимо, що з огляду на актуалізовані словотвірні моделі, що характерні для творення системи запорізько-надазовської групи гідронімів, значну її частину становлять афіксальні моделі (морфологічний спосіб): на **-ка (<-ька)** – *Арабка*; на **-к** – *Солодкий*; на **-ик** – *Сивашик*; на **-еньк-** – *Грузенька*; на **-л-** – *Гниле*, *Кругле*; на **-н-** – *Красне*, *Обитічна*; на **-н-я** – *Джекельня*; на **-он** – *Солона*; на **-ов-** – *Берестова*, *Мазанкове*; на **-уватк-а** – *Лозуватка*; на **-инка** – *Плотинка*; на буквосполучення і суфікси **-ськ-**, **-зьк-**, **-цьк-** – море *Азовське*, озеро *Кирилівське*, річка *Грузька*, лиман *Утлюцький*; на **-ня-(-ія-)** – *Салтичя*; на **-ющ-** – *Цілющий*; на **-янськ-** – затока *Бердянська*; на **-чч-я** – *Кільтичя*.

Власне топонімічної префіксації не виявлено. Топонімічно безафіксні моделі (семантичний, лексико-семантичний спосіб) становлять такі назви: *Араб*, *Берда*, *Апанли*, *Домузла*, *Юшанли*, *Атманай*, *Шовкай*, *Тащенак*, *Акчокрак*, *Бегим-Чокрак*, *Чокрак*, *Чукрак*, *Корсак*, *Гайчур*, *Курушан*, *Сага*, *Молочна*, *Утлюк* тощо. Серед них кінечне буквосполучення **-ли(-ла)** мають запозичені назви, як-от: *Апанли*, *Домузла*, *Юшанли*.

Аналіз основної частини гідронімів Запорізького Надазов'я дає можливість зробити такі **висновки**:

1. Назви запорізько-надазовської групи водних об'єктів, як це підтверджують лексичні, словотворчі та інші особливості, є важливим складником єдиної надазовської системи.

2. Цю систему складають здебільшого іншомовні та слов'янські назви з'ясованої, недостатньо з'ясованої та нез'ясованої етимології.

3. За лексико-семантичними особливостями запорізько-надазовські гідроніми формують 8 основних груп відономастичних назв.

4. За структурою ці номінації належать до простих одноосновних, складних двоосновних та складених назв, здебільшого однокомпонентних чи двокомпонентних, що репрезентують словосполучення типу «прикметник + іменник».

5. За словотворчими особливостями значну частину розглядуваної системи становлять афіксальні моделі (морфологічний спосіб), топонімічно безафіксні моделі (семантичний, лексико-семантичний спосіб). Власне топонімічної префіксації не виявлено.

6. Усі запозичені назви запорізько-надазовських водойм сформовані в материнській мові, у багатьох випадках тюркського походження, що зумовлено історією краю; нині вони втратили внутрішню форму і здатність до морфемного поділу. На іншомовні назви значно вплинула слов'янська мовна система: вони адаптувалися до неї шляхом формально-граматичних чи інших перетворень.

Подальше дослідження гідронімії Надазов'я необхідне для з'ясування фонетичних, морфологічних та інших особливостей гідронімів, визначення їхнього місця в гідроніміконі України. Отримані результати можна застосувати в подальшому комплексному вивченні системи гідронімів української мови у працях з ономастики та в порівняльно-зіставних ономастичних дослідженнях слов'янських мов.

Бібліографічні посилання

1. Барабоха Н. М. Арабаджи О. С., Барабоха О. П. Топонімічний словник-довідник Запорізької області. Природні топоніми. Мелітополь: ТОВ «Видавництво Мелітополь», 2005. 84 с.
2. Бицко Н. І. Мікрогідронімія Тернопільщини (назви непротічних вод): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Чернівці, 2012. 20 с.
3. Вербич С. О. Гідронімія басейну Верхнього Дністра: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 1998. 20 с.
4. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / редкол. О. С. Мельничук та ін. Т. 1: А–Г. Київ: Наукова думка, 1983. 632 с.
5. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / редкол. О. С. Мельничук та ін. Т. 2: Д–К. Київ: Наукова думка, 1985. 570 с.
6. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / редкол. О. С. Мельничук та ін. Т. 3: К–М. Київ: Наукова думка, 1989. 552 с.
7. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / редкол. О. С. Мельничук та ін. Т. 4: Н–П. Київ: Наукова думка, 2003. 652 с.
8. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / редкол. О. С. Мельничук та ін. Т. 5: Р–Т. Київ, 2006. 704 с.
9. Етимологічний словник української мови: в 7 т. редкол. О. С. Мельничук та ін. Т. 6: У–Я. Київ, 2012. 568 с.
10. Запорізьке обласне управління водних ресурсів. URL: <http://www.zovh.gov.ua/info/water.shtml> (дата звернення: 19.08.2018)
11. История городов и сел Украинской ССР: Запорожская область. Киев: УРЕ, 1981. 728 с.

12. Карпенко О. П. Старожитня гідронімія Центрального Полісся в загальнослов'янському аспекті *Мовознавство*. 2008. № 2–3. С. 77–91.
13. Кирилівка. *Інформаційно-пізнавальний портал. Запорізька область у складі УРСР*. URL: <http://imsu-zaporizhzhya.com/mista-i-sela-zaporizkoi-oblasti/jakimvskij-rajon-kyrylivka.html> (дата звернення: 28.08.2018)
14. Корепанова А. П. Словотворчі типи гідронімів басейну нижньої Десни. Київ: Наукова думка, 1969. 100 с.
15. Костик Л. Б. Гідронімія Буковини (назви непротічних вод): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Івано-Франківськ, 2003. 22 с.
16. Кравченко Ю. В. Гідронімія Великого Лугу Запорозького: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Запоріжжя, 2009. 20 с.
17. Лучик В. В. Гідронімія Середнього Дніпро-Бузького межиріччя: автореф. дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 1995. 50 с.
18. Масенко Л. Т. Гідронімія басейна Южного Буга: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.661. Київ: Ін-т лінгвістики ім. А. А. Потебни АН УРСР, 1972. 25 с.
19. Отин Е. С. Гідронімія юго-восточної України: автореф. дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 1974. 44 с.
20. Редька Я. П. Гідронімія Західного Поділля: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Чернівецький держ. ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 1998. С. 181–197.
21. Словник власних імен людей. Запоріжжя, РВП «Видавець», 1996. 144 с.
22. Стрижак О. С. Назви річок Запоріжжя і Херсонщини: монографія. Київ: Наук. думка, 1967. 128 с.
23. Трубачов О. Н. Названия рек Правобережной Украины: Словообразование. Этимология. Этническая интерпретация. Москва: Наука, 1968. 289 с.
24. Шульгач В. П. Гідронімія басейну Стиру: монографія. Київ: Наукова думка, 1993. 144 с.
25. Фоменко В. Г. «Звідки ця назва?». Дніпропетровськ: Промінь, 1969. 102 с.
26. Франко З. Т. Граматична будова українських гідронімів: монографія. Київ: Наук. думка, 1979. 184 с.

Reference

1. Baraboha N. M. (2005), *“Toponymic Dictionary of Zaporizhia Oblast. Natural toponyms”* [*“Топонімічний словник-довідник Запорізької області. Природні топоніми”*], Melitopol, 84 p.
2. Bycko N. I. (2012), *Microhydronymy of Ternopil region (names of non-polluting waters): Author's thesis* [*Мікрогідронімія Тернопільщини (назви непротічних вод): автореф. дис. ... канд. філол. наук*], Chernivci, 20 p.
3. Verbych S. O. (1998), *Hydronymy of the basin of the upper reach of Dniester: Author's thesis* [*Гідронімія басейну Верхнього Дністра: автореф. дис. ... канд. філол. наук*], Kyi'v, 20 p.
4. *Etymological Dictionary of the Ukrainian Language: in 7 vol. Vol. 1* (1983), [*Етимологічний словник української мови: в 7 т. Т. 1*], Kyi'v, 632 p.
5. *Etymological Dictionary of the Ukrainian Language: in 7 vol. Vol. 2* (1985), [*Етимологічний словник української мови: в 7 т. Т. 2*], Kyi'v, 570 p.
6. *Etymological Dictionary of the Ukrainian Language: in 7 vol. Vol. 3* (1989), [*Етимологічний словник української мови: в 7 т. Т. 3*], Kyi'v, 552 p.
7. *Etymological Dictionary of the Ukrainian Language: in 7 vol. Vol. 4* (2003), [*Етимологічний словник української мови: в 7 т. Т. 4*], Kyi'v, 652 p.
8. *Etymological Dictionary of the Ukrainian Language: in 7 vol. Vol. 5* (2006), [*Етимологічний словник української мови: в 7 т. Т. 5*], Kyi'v, 704 p.
9. *Etymological Dictionary of the Ukrainian Language: in 7 vol. Vol. 6* (2012), [*Етимологічний словник української мови: в 7 т. Т. 6*], Kyi'v, 568 p.
10. Zaporizhia Regional Department of Water Resources (Aquatic resources), available at: <http://www.zovh.gov.ua/info/water.shtml>
11. *History of towns and villages of the Ukrainian SSR: Zaporizhia Oblast*, (1981) [*Історія городів і сіл Української РСР: Запорізька область*], Kyi'v, 728 p.

12. Karpenko O. P. (2008), "The ancient hydronomy of the Central Polesie in the Slavic aspect", *Linguistics* ["Starozhytnja gidronimija Central'nogo Polissja v zagal'noslov'jans'komu aspekti", *Movoznavstvo*], № 2–3, pp. 77–91.
13. Information and Cognitive Portal. Zaporizhia Oblast in the UkrSSR (Kyrylivka), available at: <http://imsu-zaporizhzhya.com/mista-i-sela-zaporizkoi-oblasti/jakimvskij-rajon-/kyrylivka.html>
14. Korepanova A. P. (1969), *The types of word formation of the hydronyms of the basin of the lower reach of Desna* [*Slovotvorchi typy gidronimiv basejnu nyzhn'oi' Desny*], Kyi'v, 100 p.
15. Kostyk L. B. (2003), *Hydronomy of Bukovina (names of stagnant reservoirs): Author's thesis* [*Gidronimija Bukovyny (nazvy neprotichnyh vod): avtoref. dis. ... kand. philol. nauk*], Ivano-Frankivs'k, 22 p.
16. Kravchenko Ju. V. (2009), *Hydronomy of the Velykyj Lug Zaporoz'kyj: Author's thesis* [*Gidronimija Velykogo Lugu Zaporoz'kogo: avtoref. dis. ... kand. philol. nauk*], Zaporizhia, 20 p.
17. Luchyk V. V. (1995), *Hydronomy of the middle part of interfluve area of the Dnipro and Bug rivers: Author's thesis* [*Gidronimija Sredn'ogo Dnipro-Buz'kogo mezhyrichchja: avtoref. dis. ... d-ra. philol. nauk*], Kyi'v, 50 p.
18. Masenko L. T. (1972), *Hydronomy of the Southern Bug Basin: Author's thesis* [*Gydronymyja bassejna Juzhного Bуга: avtoref. dis. ... kand. philol. nauk*], Kyi'v, 25 p.
19. Otin E. S. (1972), *Hydronomy of southeastern Ukraine: Author's thesis* [*Gidronimija jugo-vostochnoj Ukrainy: avtoref. dis. ... d-ra. philol. nauk*], Kyi'v, 44 p.
20. Red'kva Ja. P. (1998), *Hydronomy of the West Podillya: Dissertation* [*Gidronimija Zahidного Podillja: dis. ... kand. philol. nauk*], Chernivci, 203 p.
21. *Dictionary of personal names of people* (1996) [*Slovyk vlasnyh imen ljudej*], Zaporizhia, 144 p.
22. Stryzhak O. S. (1967), *The names of the rivers of the Zaporizhia and Kherson regions* [*Nazvy richok Zaporizhzhja i Hersonshhyny*], Kyi'v, 128 p.
23. Trubachov O. N. (1968), *The names of the rivers of Right-bank Ukraine: Word formation. Etymology. Ethnic interpretation* [*Nazvanija rek Pravoberezhnoj Ukrainy: Slovoobrazovanie. Jetimologija. Jetnicheskaja interpretacija*], Moskva, 289 p.
24. Shul'gach V. P. (1993), *Hydronomy of the basin of the Styr river* [*Gidronimija basejnu Styru*], Kyi'v, 144 p.
25. Fomenko V. G. (1969), *Where does this name come from?* [*Zvidky cja nazva?*], Dnipropetrovs'k, 102 p.
26. Franko Z. T. (1979), *The grammatical structure of Ukrainian hydronyms* [*Gramatychna budova ukrai'ns'kyh gidronimiv*], Kyi'v, 184 p.

ПАЧЕВА Валентина Николаевна

кандидат филологических наук, Мелитопольский государственный педагогический университет имени Богдана Хмельницкого; ул. Гетьманская, 20, г. Мелитополь, Запорожская обл., 72300, Украина; тел. 0619 440 464; ORCID ID: 0000-0002-4452-8670

ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ЗАПОРОЖСКО-ПРИАЗОВСКИХ ГИДРОНИМОВ

Анотация. *Целью исследования* есть рассмотрение запорожско-приазовской группы гидронимов с позиций этимологии и семантики, структуры и словообразования. *Объектом исследования* есть названия водоемов Запорожского Приазовья. *Материалом исследования* послужили названия водных объектов, что представлены в «Атласе Запорожской области», топонимических словарях-справочниках, электронных ресурсах, отчасти Запорожского областного управления водных ресурсов, и других источниках. Использовано описательный, сравнительно-сопоставительный *метод* и элементы статистического анализа. *В результате* исследования было рассмотрено внеязыковые факторы в формировании системы запорожско-приазовских гидронимов, их этимологию, семантику, структуру и словообразование. **Выводы:** 1. Названия запорожско-приазовской группы водных объектов, как это подтверждают лексические, словообразовательные и другие особенности, есть важной составляющей единой приазовской системы. 2. Это иноязычные и славянские названия выясненной, недостаточно выясненной и невыясненной этимологии. 3. По лексико-семантическим особенностям выделено 8 основных групп отономастических названий. 4. По структуре выявлено простые одноосновные, сложные двусосновные и сложенные названия. Преимущественно однокомпонентные, двукомпонентные образования, что представлены словосочетаниями типа «имя прилагательное+имя существительное». 5. По

словообразовательным особенностям значительную часть становятся аффиксальные модели (морфологический способ), топонимически безаффиксные модели (семантический, лексико-семантический способ). Собственно топонимической префиксации не выявлено. 6. Все заимствованные названия запорожско-приазовских водоемов сформированы в материнском языке, во многих случаях тюркского происхождения, что обусловлено историей края, сегодня они потеряли способность к морфемному делению и внутреннюю форму. Иноязычные названия находятся под влиянием славянской языковой системы, адаптируясь к ней путем формально-грамматических или других преобразований. 7. Дальнейшее исследование гидронимии Приазовья необходимо для выяснения фонетических, морфологических и других особенностей гидронимов, определения их места в гидронимиконе Украины. Полученные **результаты** могут быть **применены** в комплексном изучении системы гидронимов украинского языка в работах по **ономастике** и в сравнительно-сопоставительных ономастических исследованиях славянских языков.

Ключевые слова: Запорожское Приазовье, Запорожско-Приазовский ареал, запорожско-приазовская группа, ономастика, гидроним, система гидронимов.

PACHEVA Valentina Mikolaevna

Candidate of Philology, Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University;
st. Hetmanskaya, 20, Melitopol, Zaporozhye region, 72300, Ukraine; tel. 0619 440 464;
ORCID ID: 0000-0002-4452-8670

THE FORMATION OF THE SYSTEM OF THE ZAPORIZHO-NADAZOVIAN HYDRONYMS

Summary. *The purpose* of the research is the consideration of the zaporizho-nadazovian group of the hydronyms from the position of the etymology and the semantics, the structure and the word-formation. *The object of the research* is the names of the reservoirs of Zaporozhye Nadazovia. *The materials of the research* were the names of the water objects which were represented in the "Atlas of the Zaporizhya region", the toponymic reference books, the electronic resources, in particular Zaporizhya Regional Department of the Water Resources, and other sources. The descriptive, the comparative-comparable *methods* and the elements of the statistical analysis are applied. *As the result* of the research, the extra-linguistic factors in the formation of the system of zaporizho-nadazovian hydronyms, their etymology, the semantics, the structure and the word-formation were highlighted. *The conclusions* are: 1. The names of the zaporizho-nadazovian group of the water objects are the important part of the united Nadazovian system, as the lexical, the word-formation and other features are confirmed. 2. These are the foreign-language and the Slavic names of the clarified, too little clarified and the unclarified etymology. 3. According to the lexical-semantic peculiarities, the 8 main groups of the onomastics names are singled out. 4. The simple single-base, the complex binary and the compound names are detected for the structure. Mostly it was one-component, the two-component compounds which are represented by the word group of the type as «adjective+noun». 5. For the word-formation features, the significant part is the affixal models (the morphological methods), the toponymically non-affixal models (the semantic and the lexico-semantic method). Actually toponymic prefixation was not detected. 6. All borrowed names of the zaporizho-nadazovian reservoirs are formed in the mother tongue, in many cases of the Turkic origin, which are conditioned the history of the land, now they have lost the ability to the morphemic division and the internal form. The foreign names are influenced by the Slavic language system which is adapted to it through the formal-grammatical or other transformations. 7. The further research of the hydronymy of Nadazovian is the necessary for the clarification of the phonetic, the morphological and other features of hydronyms, and the determination of their place in the hydronymic of Ukraine. *The obtained results can be applied* in the complex study of the hydronymic system of the Ukrainian language in the works of the onomastics and in the comparative-comparable onomastic research of the Slavic languages.

Key words: Zaporizhya Nadazovia, Zaporizho-Nadazovian area, Zaporizho-Nadazovian group, onomastics, hydronym, the system of the hydronyms.

Надійшла до редколегії 20.09.18

САМОЙЛЕНКО Олена Валентинівна

кандидат філологічних наук, викладач кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 1
Донецького національного медичного університету; вул. Привокзальна 27, м. Лиман,
Донецька обл., 84404, Україна; тел.: +38 (066) 914-02-04; e-mail: helen11071985@gmail.com;
ORCID ID 0000-0001-5040-8740

ТИПОЛОГІЯ ОНОМАСІОЛОГІЙНИХ БАЗИСІВ ТА ОЗНАК
КВАЗІКОМПОЗИТІВ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. *Мета статті* – проаналізувати ономасіологічні бази си си та ознаки квазіскладних слів, які існують у сучасній російській мові. *Об'єктом* дослідження стали квазікомпози ти, тобто лексеми, що утворилися не шляхом конденсації речень та словосполучень, а за аналогією до вже існуючих у мові лексичних одиниць. *Предметом* слугували особливості ономасіологічних моделей квазікомпози тів. *Матеріал дослідження* – близько 900 узуальних не-власне складних слова, які зафіксовано у сучасних словниках. У роботі використано описовий та структурний *методи*, а також *метод* ономасіологічного аналізу. У *результаті* дослідження розроблено типологію ономасіологічних бази си си та ознак російської мови за семантичним критерієм. *Практичне використання* результатів можливе у дослідженнях, присвячених особливостям словотвору російської мови та її ономасіологічним структурам. *Висновки:* 1) усі ономасіологічні бази си си та ознаки можна поділити за семантичним критерієм (на позначення особи, біологічної сутності, процесу, предмету тощо); 2) один і той самий словотвірний конструкт може виступати і в якості ономасіологічного бази си си, і в якості ономасіологічної ознаки; 3) ономасіологічний бази си си є тим поняттям, яке може бути покладене в основу предметної класифікації; 4) основним завданням ономасіологічної ознаки є схарактеризувати бази си си; 5) дослідження похідних слів у межах ономасіологічних структур є перспективним напрямком вивчення сучасних мовних систем через можливість відображення не тільки граматичного, але й семантичного зв'язку між його компонентами.

Ключові слова: ономасіологічний бази си си, ономасіологічна модель, ономасіологічна ознака, похідне слово, складна лексема, квазікомпози т.

Постановка проблеми. Постійне збагачення словникового складу вимагає все нових і нових досліджень з особливостей сучасного словотвору. На початку ХХІ ст. одним з найперспективніших підходів до вивчення похідних слів стає ономасіологічний, який дозволяє аналізувати складні лексеми як з погляду семантики і синтаксису, так і з позиції когнітології та теорії номінації.

Зв'язок з іншими дослідженнями. Мовознавці вже давно роблять спроби аналізувати похідні одиниці у межах ономасіологічного підходу до механізму творення похідних слів. З ономасіологічного погляду акт номінації розглядають як мовленнєво-мисленнєвий акт, під час якого позначуване відноситься до певної мовної категорії. На думку О. В. Раєвської, ономасіологічний підхід до процесу номінації дозволяє розглядати слова «як результат пізнавальної діяльності людини, яка встановлює зв'язки між різними предметами об'єктивної дійсності у навколишньому світі та виражає цей зв'язок у найменуваннях, які вона утворює» [4, с. 82].

Постановка завдання дослідження. Мета статті – проаналізувати ономасіологічні моделі квазікомпози тів, які існують у сучасній російській мові.

Основний виклад матеріалу. У кінці 60-х років в ономасіології почали виділятися два напрями: з одного боку, ця наука виконує свої первинні завдання – вивчає процес творення нових лексичних одиниць на основі словотвірних моделей, засоби та механізми мовної об'єктивації різних типів понять, семантичні та номіна-

тивні зв'язки, когнітивну природу процесу номінації; з іншого – ономасіологічний підхід розглядається як «динамічний. функціонально-комунікативний аспект вивчення одиниць та категорій усіх рівнів, ролі останніх у номінативній діяльності мовознавця, їх смислового завдання, мети використання у конкретному висловлюванні» [4, с. 29] з урахуванням прагматичних ознак процесу комунікації, його не-вербальних складників [8].

О. С. Кубрякова встановила, що похідне та складне слово містить ономасіологічний базис, ономасіологічну ознаку та предикат-зв'язку або атомарний предикат. Науковець стверджує, що ономасіологічна модель є основою логічного моделювання процесу творення нових слів; це схема, яка відображає увесь перебіг мисленнєвої діяльності, спрямований на вибір потрібної категорії згідно з розгорнутим описом [3, с. 111].

Потрібно зазначити, що у поверхневій структурі дериватів та складного слова локалізація базису пов'язана з граматичною будовою мови. Зокрема, французьку мову відносять до мов з лівобічним або лівовершинним базисом, а російську, українську, англійську – до мов з правобічним базисом. Лексика германських та слов'янських мов уже вивчалася лінгвістами в ономасіологічному аспекті. Наслідком стало виокремлення деяких класифікаційних принципів виділення в ономасіологічній структурі похідної лексеми зони базиса та зони ознаки.

На думку О. С. Кубрякової, базис відображає «номінативну діяльність людини, яка здійснює в акті словотворення підведення позначуваного під певну категорію» [3, с. 39–40], що пов'язане з природною категоризацією світу. Уперше визначення базису було запропоноване М. Докулілом. Базис відіграє роль поняття, що покладене в основу визначення певного класу предметів. М. Докуліл у двочленній ономасіологічній категорії, яка складається з ономасіологічного базису та ономасіологічної ознаки, виділяв такі типи базису, як-от: категорії субстанції, якості, дії та обставини [9, с. 197]. Виходячи з цього, вибір базису свідчить про уналежнення явища, що позначається особою, до того чи того класу предметів або осіб, процесів та станів, властивостей та якостей [3, с. 101].

Ономасіологічний базис (як фактор включення певного явища позамовної дійсності до певного поняттєвого класу) має категоріальне значення [9, с. 197]. Ю. І. Євтушевський [1, с. 139–140] виділяє такі базиси, як назви об'єктів (людей), процеси, артефакти (знаряддя праці, предмети використання, штучні споруди, деталі предметів, абстрактні артефакти), елементи живої /неживої природи (тварини, рослини, частини та плоди рослин, частини тіла, назви речовин, назви природних об'єктів, темпоративні імена) та інше.

Кожен базис схарактеризовано наявністю ознаки або сукупності ознак, які приписуються йому предикатом-зв'язкою. Предикат-зв'язка вказує на тип семантичних відношень між базисом та ознакою в ономасіологічній структурі. На думку Ю. І. Євтушевського, «семантичні відношення між базисом та ознакою можуть бути виражені або експліційною ономасіологічною зв'язкою, або внаслідок відтворення предиката, репрезентованого імпліцитно» [1, с. 158]. О. С. Кубрякова вважає, що предикати-зв'язки покликані «уточнювати ознаки основи у певному відношенні (вокативному, темпоральному тощо)» [3, с. 76].

Кожен ономасіологічний базис містить у собі загальну семантику ономасіологічного підкласу. Ми будемо виділяти такі ономасіологічні базиси квазікомполітів:

– **особа**: базис на позначення людини: *вундеркинд*, *верхолаз*, *екстрасенс-рабыня*, *пешеход*;

- **процес:** основна складова ономасіологічного базису тут вказує на дію, що триває у часі та виступає фокусом номінації: *VIP-обслуговування, гідродобування, воздухоплавання;*
- **захід:** ономасіологічний базис робить акцент саме на сукупності видів діяльності, які формують дію, визначену номінатомою: *гей-парад, шоп-тур, SMS-опрос, SMS-вікторина;*
- **процедура:** ономасіологічний базис називає певну дію або сукупність дій для досягнення певної мети: *вакциноterapia, ринопластика, мастопластика, светомаскировка, фагопрофілактика;*
- **галузь:** ономасіологічний базис вказує на певну ділянку виробництва, науки, суспільного життя: *авіастроєння, мотостроєння, солепромишленність;*
- **стан:** ономасіологічний базис називає відношення об'єкта до певного явища, дії: *гігантomanія, путинофобія, ура-патриотизм;*
- **дія:** основна складова ономасіологічного базису вказує на одноразову, миттєву дію, що є фокусом номінації: *боготворить, роболепствовать;*
- **подія:** ономасіологічний базис називає подію, що відбулася внаслідок певних дій: *столпотворєння, арт-событие;*
- **статус:** цей базис описує статус особи у суспільстві, його ставлення до конкретного суб'єкта: *супервайзер, топ-менеджер, супермен, топ-модель;*
- **посада:** основна складова частина ономасіологічного базису вказує на статус особи у професійній діяльності: *прем'єр-міністр, экс-канцлер;*
- **професія:** ономасіологічний базис називає рід занять певної особи: *бізнесмен, кліп-мейкер, голкіпер;*
- **агент:** цей базис використовують на позначення виконавця дії: *суши-мейкер, екстрим-мама, авіапират;*
- **заклад:** базис називає установу з певним штатом службовців і адміністрацією, що працюють в якій-небудь галузі освіти, науки, культури і т. ін.: *арт-кафе, автоклуб, байкер-кафе;*
- **організація:** базис вказує на об'єднання людей, суспільних груп, держав за спільності інтересів, мети, програми дій і т. ін.: *НАТО, ОПЭК;*
- **підприємство:** ономасіологічний базис використовують на позначення об'єднання людей з метою виробничої діяльності: *IT-десант, деткомбінат;*
- **підрозділ:** ономасіологічний базис фокусується на складовій частині певного об'єкта, що більший за масштабом: *экомиліція, вип-эскорт, арт-колледж;*
- **наука:** ономасіологічний базис вказує на окрему галузь знань: *гідродендрологія, сейсмогеологія, гідрологія, філологія, остеологія, міологія;*
- **тварина / рослина:** ономасіологічний базис називає біологічні сутності, що існують на нашій планеті: *коза-дереза, носорог, утконос, лжегусениця, лавровишня;*
- **предмет:** ономасіологічний базис використовують на позначення конкретного матеріального явища, що сприймається органами чуття: *культтовари, секс-игрушка, фешн-глянец;*

– **пристрій**: номасіологічний базис – вказівка на знаряддя у якій-небудь дії, справі: *термометр, лактометр, ливнеотвод*;

– **документ**: ономасіологічний базис використовується на позначення паперу, що посвідчує певний юридичний факт, підтверджує право на що-небудь, слугує доказом чого-небудь: *прайслист, загранпаспорт, вип-приглашение*;

– **речовина**: ономасіологічний базис вказує на матерію, з якої складається фізичне тіло: *пенюпласт, пенобетон, фотобумага, цитоплазма*;

– **явище**: ономасіологічний базис позначає окрему подію, явище, які характеризуються певними змінами, реакціями, перетвореннями: *псевдо-саркома, псевдоаппендицит*;

– **засіб**: базис – вказівка на спеціальну дію, що дає змогу здійснити що-небудь, досягти чогось: *газопровод, бензопровод*;

– **об'єкт**: ономасіологічний базис позначає певні феномени дійсності: *кроссворд, сканворд, чайнворд*;

– **система**: базис, що використовують на позначення структури, яка є єдністю закономірно розташованих функціонуючих частин: *екосистема, сплит-система*;

– **витвір мистецтва**: базис позначає результат креативної діяльності: *ретро-детектив, стрип-данс, киноопера*;

– **просторовий об'єкт**: базис – вказівка на об'єкт, що має певну просторову протяжність: *велодром, хоумнет, укрнет, шоу-рум*;

– **параметр**: базис називає критерій, показник, ознаку, відносно яких (якої) здійснюють оцінювання, за яким характеризують що-небудь: *кристаллообразный, лентообразный, лопухий*;

– **спорт**: базис використовують на позначення різних видів спорту: *сноуборд-дінг, виндсерфінг, волейбол*.

У сучасній лінгвістиці наявні різні типології семантичних класів іменників та прикметників, які виконують роль ознаки в ономасіологічній моделі і слугують, на думку Ю. І. Євтушевського, для позначення форми, розміру, фізичних властивостей, матеріалу, кольору, психофізіологічної якості, узагальнених ознак, просторового розташування, оцінки тощо [1, с. 115]. М. Д. Каракотов виділяє такі групи екстралінгвістичних ознак: 1) зовнішні (до них належать ознаки форми та розміру об'єкта; загального зовнішнього вигляду, кольору об'єкта; ознаки, які вказують на помітну частину тіла об'єкта); 2) локативні (опис місця); 3) темпоральні (вказівка на час); 4) квалітативні (зазначення якісних параметрів) тощо [2]. У свою чергу Н. І. Панасенко виділяє ознаки зовнішнього вигляду, локативні, темпоральні, оціночні, посесивні ознаки, емоційно-експресивні [4].

Типи ономасіологічних ознак визначено на основі «Аргументів диктума», запропонованих О. О. Селівановою для дериваційних номінативних моделей. Цілком зрозуміло, що систему аргументів диктума визначено дослідницею на основі семантичних або ономасіологічних відмінків. Такими аргументами виступають «різноманітні орієнтири бінарної конекції рівнів суб'єктів та предикатів [7]. Можна виділити такі типи ономасіологічних ознак:

– **фінітив**: ономасіологічна ознака вказує на результат дії, зазвичай, на її продукт: *пилинг-крем, лифтинг-крем*;

- **об'єкт:** ономасіологічна ознака називає власне об'єкт, на який спрямовано дію без згадки про мету цієї дії, наприклад, *диск-жокей*;
- **дистрибутив:** ономасіологічна ознака вказує на об'єкт, що підлягає розподілу: *геохимія, биофизика*;
- **медіатив:** ономасіологічна ознака позначає об'єкт, який є засобом або посередником у виконанні дії: *видеосъемка, фармакотерапия, фоторазвлечение*;
- **трансгресив:** ономасіологічна ознака називає об'єкт, який підлягає перетворенню: *дактилограф, кредитоспособность*;
- **спосіб дії:** ономасіологічна ознака позначає те, у який спосіб виконується певна дія: *бензопила, электродрель, автопоезд, электрокар*;
- **міра:** ознака позначає розмір, ступінь чого-небудь: *минимаркет, мегапати, минивэн*;
- **виконавець дії:** ономасіологічна ознака, сфокусована на особі, яка залучається до певної діяльності: *байк-слет, гей-парад, гей-пати*;
- **статус:** ознака, яка описує ставлення суспільства до певного суб'єкта, дії, закладу, процесу або стану: *лжемессия, лжепророк, псевдокумир*;
- **локатив:** ознака, яка називає місце розташування об'єкта або виконання певної дії: *звездолет, пескоход, планетолет, автопарк, аква-аэробика*;
- **галузь:** вказівка на належність дії до певної сфери людської діяльності: *авиалайнер, гидросамолет, автомотриса, гидропати, медиабизнес*;
- **напрямок:** ознака на позначення просторового об'єкта, що є метою певної діяльності: *верхолаз, мусоролаз, мракобесие*;
- **контрагент:** ономасіологічна ознака, яка називає об'єкт, проти якого спрямовано дію: *ВИЧ-профилактика*;
- **темпоратив:** вказівка на час розвитку певної дії, подій, заходів, процедур тощо: *койкодень, жизнедеятельность, жизнеописание, летописец*;
- **пацієнтив:** базис на позначення особи (у рідких випадках – предмета), на яку спрямовано певний захід, процедуру, діяльність: *терморегуляция, абдоминопластика, иммунопрофилактика, иммунотерапия*;
- **якість:** ономасіологічна ознака для визначення оцінки еквівалентності певного явища, стану, діяльності нормам та очікуванням суспільства: *англомолчащие, бигборд, шорт-трек*;
- **дестинатив:** вказівка на ономасіологічну ознаку, що називає призначення дії: *лингвокреативный, авиаконструктор, нейрохирург*;
- **стиль:** ономасіологічна ознака, що відображає належність певного явища культури або соціального життя до певного стилю: *этнофестиваль, бостон-джаз, хип-хоп*.

Висновки. Вивчення ономасіологічних моделей є важливим етапом дослідження розвитку словотвору сучасних мовних систем. Ономасіологічні базиси та ознаки квазікомполітів російської мови характеризуються широким різноманіттям. Найпоширенішими базисами є особа, процес та об'єкт, найпоширенішими ознаками – медіатив, галузь та об'єкт.

Перспективи подальших розвідок полягають у можливості детального дослідження ономасіологічних моделей як квазікомполітів, так і власне складних слів російської мови.

Бібліографічні посилання

1. Евтушевский Ю. И. Номинативные свойства сложных образований со структурами AN NN в современном английском языке: дис. канд. филол. наук: спец. 10.02.04. Пятигорск, 1985. 207 с.
2. Каракотов М. Д. Экзоцентрические композиты английского языка: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04. Москва, 1989. 16 с.
3. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений. Семантика производного слова. Москва: Наука, 1981. 199 с.
4. Панасенко Н. И. Когнитивно-ономазиологическое исследование лексики: опыт сопоставительного анализа названий лекарственных растений: дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.19. Москва, 2000. 397 с.
5. Плотникова Л. И. Словообразовательная структура нового русского слова как репрезентант его концептуальной организации. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка*. 2006. № 11 (106). С. 109–116.
6. Раевская О. В. Словообразовательная системность лексики французского языка. *Филологические науки*. № 3. 1990. С. 87–95.
7. Селіванова О. О. Складне слово: мовні моделі світу (основи зіставної композитології російської та української мов). Черкаси: Черкаський державний університет ім. Б. Хмельницького, 1996. 299 с.
8. Теркулов В. И. Композиты русского языка в ономазиологическом аспекте: дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.02. 2008. 406 с.
9. Dokulil M. *Tvoreni slov v ceštine*. Praha: CAV, 1962. 263 s.

References

1. Evtushevsky, Yu. I. (1985), *Nominative properties of complex formations with AN NN structures in modern English: dissertation* [*Nominativnye svojstva slozhnyh obrazovanij so strukturami AN NN v sovremennom anglijskom yazyke: dis. kand. filol. nauk*], Pyatigorsk, 207 s.
2. Karakotov, M. D. (1989), *Exocentric compounds of the English language: Author's thesis* [*Ekzocentricheskie kompozity anglijskogo yazyka: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk*], Moscow, 16 s.
3. Kubryakova, E. S. (1981), *Types of the language meanings. Semantics of the Derivatives* [*Tipy yazykovyh znachenij. Semantika proizvodnogo slova*], Moscow, 199 s.
4. Panasenko, N. I. (2000), *Cognitive and onomasiological research of lexics: experience of comparative analysis of the plant names: dissertation* [*Kognitivno-onomasiologicheskoe issledovanie leksiki: opyt sopostavitelnogo analiza nazvanij lekarstvennyh rastenij: dis. ... doktora filol. nauk*], Moscow, 397 s.
5. Plotnikova, L. I. (2006), “Word-building structure of a new Russian word as a representation of the ego-conceptual organization” [“Slovoobrazovatel'naya struktura novogo russkogo slova kak reprezentant ego konceptualnoj organizacii”, *Visnik Luganskogo nacionalnogo universitetu im. T. G. Shevchenka*], № 11, vypus 106, s. 109–116.
6. Raevskaya, O. V. (1990), “Word-building systematics of the French language” [“Slovoobrazovatel'naya sistemnost leksiki francuzskogo yazyka”, *Filologicheskie nauki*], № 3, s. 87–95.
7. Selivanova, O. O. (1996), *Compound word: language models of the world (basic comparative compositology of Russian and Ukrainian)* [*Skladne slovo: movni modeli svitu (osnovi zistavnoyi kompozitologiyi rosijskoyi ta ukrajinskoyi mov)*], 299 s.
8. Terkulov, V. I. (2008), *Composites of the Russian Language in the onomasiological aspect: dissertation* [*Kompozity russkogo yazyka v onomasiologicheskom aspekte: diss. na soiskanie uchen. stepeni doktora filol. nauk*], 406 s.
9. Dokulil, M. (1962), *Tvoreni slov v ceštine*. CAV, Praha, 263 s.

САМОЙЛЕНКО Елена Валентиновна

кандидат филологических наук, преподаватель кафедры языковых и гуманитарных дисциплин № 1
Донецкого национального медицинского университета; ул. Привокзальная 27, г. Лиман, Донецкая
обл., 84404, Украина; тел. +38 (066) 914-02-04; e-mail: helen11071985@gmail.com;
ORCID ID 0000-0001-5040-8740

ТИПОЛОГИЯ ОНОМАСИОЛОГИЧЕСКИХ БАЗИСОВ И ПРИЗНАКОВ КВАЗИКОМПОЗИТОВ РУССКОГО ЯЗЫКА

Аннотация. *Цель статьи* – проанализировать ономаσιологические базисы и признаки квази-композигов, существующих в современном русском языке. *Объект* исследования – квазикомпозигиты, то есть лексемы, образованные не путем конденсации предложений и словосочетаний, а по аналогии с уже существующими в языке лексическими единицами. *Предметом* стали особенности ономаσιологических моделей квазикомпозигов. *Материал исследования* составили около 900 узальных псевдосложных слова, зафиксированных в современных словарях. В работе использованы описательный и структурный *методы*, а также *метод* ономаσιологического анализа. В *результате* исследования разработана классификация семантических базисов и признаков на основе семантического критерия. *Практическое использование* результатов возможно в исследованиях, посвященных особенностям словообразования русского языка и его ономаσιологическим структурам. **Выводы:** 1) все ономаσιологические базисы и признаки можно классифицировать по семантическим критериям (для обозначения лица, биологической сущности, процесса, предмета и т. п.); 2) один и тот же словообразовательный конструкт может выступать и в качестве ономаσιологического базиса, и в качестве ономаσιологического признака; 3) ономаσιологический базис является тем понятием, которое может быть положено в основу предметной классификации; 4) основной задачей ономаσιологического признака является характеристика базиса; 5) исследование производных слов в пределах ономаσιологических структур является перспективным направлением изучения современных языковых систем благодаря возможности отображения не только грамматических, но и семантических связей между компонентами производного слова.

Ключевые слова: ономаσιологический базис, ономаσιологическая модель, ономаσιологический признак, производное слово, сложная лексема, квазикомпозигит.

SAMOILENKO Olena

Candidate of Science, Phylology, teacher of the Department of Language and Humanitarian Disciplines № 1
of Donetsk National Medical University; Privokzalnaya str., 27, Liman, Donetsk region, 84404, Ukraine;
tel. +38 (066) 914-02-04; e-mail: helen11071985@gmail.com; ORCID ID 0000-0001-5040-8740

TYPOLOGY OF ONOMASYOLOGICAL BASES AND SIGNS OF QUASICOMPOSITES OF THE RUSSIAN LANGUAGE

Abstract. *The purpose* of the article is to analyze the onomasiological bases and signs of quasicomposite words, which exist in the modern Russian language. *The object of the study* were quasicomposites, namely, the lexemes which were built not by condensation of sentences and word-combinations, but by analogy with the already existing lexical units. *The subject* was the description of the features of onomasiological models of quasicomposites. *The material* of the study is made up by about 900 intrinsic non-proper words, which can be found in modern dictionaries. Descriptive and structural *methods*, as well as the *method* of onomasiological analysis are used in this work. *Finding* is in making up the classification of onomasiological bases and onomasiological signs, which is based on the semantic criterion. *The practical value* is possible in studies devoted to the peculiarities of the word-formation of the Russian language and its onomasiological structures. **Results:** 1) all onomasiological bases and signs can be divided according to the semantic criterion (description of a person, biological creature, process, subject, etc.); 2) one and the same word-building construction can act both as an onomasiological basis, and as a onomasiological sign; 3) onomasiological basis is a concept that can be the basis of the subject classification; 4) the main task of the onomasiological sign is to characterize the basis; 5) the study of derivative words within the framework of onomasiological structures is a promising direction for the study of modern language systems through the possibility of mapping not only grammatical, but also semantic links between its components.

Key words: onomasiological basis, onomasiological model, onomasiologic sign, derivative word, complex lexeme, quasicomposite.

Надійшла до редколегії 01.11.18

СИДОРЕНКО Олена Миколаївна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 3 Донецького національного медичного університету; бульвар Шевченко, 80, м. Маріуполь, 87500, Україна; тел.: +38(050) 152-65-78; e-mail: olenasydorenko1970@gmail.com; ORCID ID 0000-0001-9189-5994

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РІЗНИХ ЧАСТИН МОВИ
В УКРАЇНСЬКОМУ ЕРГОНІМІКОНІ**

Анотація. *Метою статті* є аналіз найменувань об'єктів різних видів діяльності, утворених від самостійних та службових частин мови. *Об'єкт дослідження:* численний український ергонімікон, що охоплює назви об'єктів різних сфер суспільного життя: виробництва, торгівлі, обслуговування і розваг. *Предмет дослідження:* граматичні особливості ергонімів різних регіонів України, зафіксованих упродовж останніх двох десятиліть. *У результаті дослідження* розглянуто назви об'єктів людської діяльності, утворені від різних частин мови та зафіксовані впродовж останніх двох десятиліть на території України. Простежено частотність їх уживання. Проаналізовано граматичні особливості словотвірних моделей, використаних у називанні різних об'єктів людської діяльності. У рамках частини належності усі назви умовно поділено на двадцять найрепрезентативніших груп. Опорним компонентом у цих групах визначено іменник. Також виділено деякі поодинокі конструкції. З'ясовано частотність й особливості використання інших частин мови у створенні назв. *Практичне значення* полягає в можливості використання матеріалів статті в практиці викладання спецкурсів з ономастики. **Висновки:** Процес оновлення ергонімної лексики в мові відбувається шляхом утворення нових лексичних одиниць з допомогою широкого спектру мовних засобів і способів. За граматичною структурою ергоніми можуть бути представлені такими частинами мови, як іменник і числівник, також словосполученнями іменник + іменник, іменниковими словосполученнями, з'єднаними сполучником або прийменником, ад'єктивними словосполученнями, словосполученнями із займенниками та дієсловами-імперативами. Також в ергонімоформуванні зафіксовано вигуки та звуконаслідування. Крім того, ергонімна лексика може бути представлена символами як у вигляді цифр, так і в поєднанні зі словниковими компонентами. Подальше вивчення структурних типів ергонімів полягає в зіставному аналізі назв різних регіонів України, а також у порівнянні граматичної структури українських ергонімів зі структурою ергонімів інших країн.

Ключові слова: ергонім, частина мови, номінатив, субстантив, ад'єктив, словосполучення, апелятив.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Упродовж останніх років зі зростанням кількості ергонімів в Україні постало питання про необхідність аналізу цієї групи власних назв і вивчення особливостей їх формування та функціонування, а також щодо аналізу їх граматичної структури. Очевидною є необхідність збору та систематизації численних ергонімів, різнобічного вивчення їх особливостей, розгляду з точки зору лінгвістики, виявлення загального та індивідуального в принципах номінації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітлюваний у статті розділ ономастики є об'єктом уваги лінгвістів вже кілька десятиліть. У мовознавстві кінця ХХ – початку ХХІ століття з'явилося чимало праць, присвячених дослідженню ергонімів. Основним напрямом вивчення ергонімів є ареальний. Сьогодні маємо ґрунтовні дисертаційні роботи, присвячені вивченню назв різних регіонів України. Так, О. О. Белей досліджував ергоніми Закарпаття [1], Н. В. Кутуза – Одеси [8], Н. М. Лесовець – Луганська [9], О. М. Сидоренко – Донеччини [12], М. М. Цілина [15], Ю. І. Дідур [4] – Києва, С. О. Шестакова [17] – Києва, Львова, Полтави, Сум, Харкова. Також приділено увагу дослідженню етимології та лексико-семантичних характеристик онімів цього класу. Розгляд лінгвістичних процесів онімоутворення

відбувається в різних напрямках, включаючи систематизування за лексико-семантичними ознаками, визначення засобів творення заявлених назв та їхніх структурних різновидів. З. І. Бузинова вивчала назви промислових об'єктів в історичному напрямі [3]. Осмисленню природи ергоніма приділили увагу у своїх працях О. Ю. Карпенко [5], Є. С. Отін [10], М. М. Торчинський [13], І. І. Турута [14]. Проте, щодо граматичної структури українські ергоніми ще ретельно не досліджувались. Аналіз граматичних особливостей словотвірних моделей раніше виконувався лише на матеріалі українських антропонімів і топонімів. Саме необхідність вивчення граматичної структури ергонімів і зумовлює актуальність нашої роботи.

Метою статті є аналіз найменувань об'єктів різних видів діяльності, утворених від самостійних та службових частин мови.

Об'єкт дослідження: численний український ергонімікон, що включає назви об'єктів різних сфер суспільного життя: виробництва, торгівлі, обслуговування і розваг.

Предмет дослідження: граматичні особливості ергонімів різних регіонів України, зафіксованих упродовж останніх двох десятиліть.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останні два десятиліття з'явилося багато назв об'єктів людської діяльності, на позначення яких використовуються різні частини мови. Власним назвам, тобто трансонімізованим антропонімам, топонімам, міфонімам, тощо, належить важливе місце серед українських ергонімів. Такі назви складають близько 35 % від усіх ергонімів. Також на сучасному етапі до створення найменувань залучено значну кількість іншомовних слів. За походженням до певної мови всі досліджені назви належать переважно до української: дитячий садок «Лелеченька», кав'ярня «Відпочинок», крамниця «Смак» та російської мов – дитячі садки «Серенький зайчик», «Пчелка», перукарня «Жемчужина», крамниця «Одежда». Слід відзначити, що велика кількість ергонімів є спільною для української та російської мов унаслідок їх історичної приналежності до східнослов'янської підгрупи слов'янської гілки індоєвропейської сім'ї: дитячі садки «Сова», «Зайчик», автозаправна станція «Центр», крамниця «Чайка», банк «Капітал», кав'ярня «Шоколад», фітнес-клуб «Ягуар». Водночас нами було виявлено декілька назв, зафіксованих англійською мовою: крамниця *Peacock*, готель-ресторан *Relax*, кав'ярня *Golden Lion*, салони краси *Beauty Zone*, *New Style*, приватне підприємство *Leopardo Design*, фірма *Fox*, нічний клуб *Red line*.

Щодо належності до певних частин мови, усі назви досліджуваної картотеки умовно поділено на такі підгрупи (приклади назв наведено мовою оригіналу):

– однокомпонентні утворення, виражені іменником у формі однини: приватна контора «Нотариус», крамниці «Колесо», «Калач», кафе «Ласун», ресторан «Аристократ», завод «Колос», профілакторій «Схід»;

– однокомпонентні утворення виражені іменником у формі множини: крамниці «Тканини», «Культтовари», «Книги», «Вікна», кафе «Тропіки», підприємство «Крила», пансіонат «Сосенки». У цій групі розрізняються субстантиви з прямим значенням і вказівкою на вид діяльності: крамниці «Взуття», «Одяг», «Хліб» та назви-субстантиви фантазійного плану: кав'ярня «Восторг», супермаркет «Абсолют», готель «Фаворит»;

– квалітативні форми субстантивів, уживані як на позначення дитячих об'єктів обслуговування, так і для посилення атрактивної функції: фермерські господарства «Полуничка», «Берізка», крамниці «Мобілочка», «Хозяюшка», «Гастрономчик», кав'ярня «Тарелочка», адресне бюро «Городок», дитячі комбінати «Малышок», «Манюня», будинок відпочинку «Сосенки»;

– номінативи, поділені на склади для більшої привабливості: кав'ярні «*Стоп-ка*», «*Стой-ка*», ветеринарна аптека «*Лап-усік*», медичний центр «*Сім+я*», перукарня «*Чуб-чик*», приватне підприємство «*Нью-тон*», редакції газет «*Сей-час*», «*Салон Дона и Баса*». Метонімічне перенесення штучних ергонімів не має лексико-семантичних обмежень;

– словосполучення іменник + іменник, з'єднані сполучником *i*: крамниці «*Овочі і фрукти*», «*Меблі і фурнітура*», «*Зброя та захист*», «*Хліб і до хліба*», «*Кіт і пес*», «*Чай и кофе*», «*Тютюн і подарунки*»; юридична фірма «*Фінанси і нерухомість*», аптека «*Матері і дитини*», банк «*Фінанси і кредит*»;

– словосполучення іменник + іменник, з'єднані прийменником: агентство нерухомості «*Право на житло*», аптека «*Здравица на стандарте*», рекламне агентство «*Шаг за шагом*», крамниці «*Меблі в дім*», «*Мебель для дома*», «*Мебель для офиса*», «*Мебель на заказ*»;

– словосполучення субстантив + прийменник + субстантив у вигляді топоніма, що вказує на місцезрештування або походження/виробництва: крамниці «*Стройматериалы на Карпинского*», «*Одежда из Европы*», готелі «*Отдых на Днестре*», «*Дача на Гостиной*», «*Мини-отель на Еврейской*», *Holiday home near Arkadia*;

– двокомпонентне словосполучення іменник + іменник: рекламне агентство «*Мастер-класс*», туристичне агентство «*Круиз-тур*», ательє «*Школа мод*», букмекер «*Світ спорту*», нічний клуб «*Континент разваг*», підприємство «*Авангард идей*», магазини «*Дары природы*», «*Империя меха*», «*Царство сумок*», «*Квіти світу*», туристична фірма «*Колесница путешествий*»; «*Палац одруження*», «*Дом культуры*», «*Комбинат хлебопродуктов*», «*Служба логистики*», «*Театр ляльок*»;

– ад'єктив + номінатив у вигляді ергонімного терміна, де ад'єктив вказує на вид діяльності: «*Стоматологічна поліклініка*», «*Шлюбне агентство*», «*Гідрометеорологічне бюро*», «*Врачебно-физкультурный диспансер*», «*Бильярдный клуб*», «*Технічний ліцей*», «*Пищевкусовая фабрика*», «*Мебельный салон*», «*Славянская клиника*»;

– ад'єктив + номінатив: крамниці «*Дитячі товари*», «*Модный сезон*», «*Новая электроника*», магазин-ательє «*Золотой наперсток*», салон-ательє «*Модне місто*», кафе «*Бархатна роза*», туристичне агентство «*Зоряна імперія*», аптека «*Зелена планета*»;

– ад'єктив + іменник-апелятив, з визначенням кольору, тобто атрибутивні словосполучення, які складаються з двох лексичних одиниць: дитячі садки «*Калиновий цвіт*», «*Рябиновий цвіт*», «*Калинова сопілка*», фермерські господарства «*Біла дача*», «*Біла криниця*», «*Червона гірка*», «*Червоний сад*»;

– відтопонімний ад'єктив + номінатив у вигляді ергонімного терміна: перукарні «*Подільська цирюльня*», «*Київський інститут краси*», підприємства «*Маріупольський хлібокомбінат*», «*Володарська птицефабрика*»;

– відтопонімний ад'єктив + номінатив: ресторани «*Італійський ресторан*», «*Іспанський двір*», «*Український борець*», готелі «*Карпатська зірка*», «*Подільській двір*», «*Каховские зори*»;

– відтопонімний ад'єктив + ад'єктив на позначення продукції чи характеру діяльності + номінатив у вигляді ергонімного терміна: «*Азовська кредитна компанія*», «*Перший український міжнародний банк*», «*Донецький національний медичний університет*»;

– ад'єктив, який, переходячи в ергоніми, субстантивується, в основі мотивації лежать територіальні ознаки об'єкта: готель «*Европейская*», універсами «*Кіровський*», «*Західний*», автозаправні станції «*Восточна*», «*Заозерна*», «*Тополина*», а також інші ознаки: крамниці «*Молодіжна*», «*Молочна*», «*Нова*», кав'ярні «*Закусоч-*

ная», «Блинная», «Шашлычная», «Северное», бари-ресторани «Десертный», «Рыбацкий», «Звездный», «Курортный», «Солнечный», «Хороший»;

– ад'єктив + трансонімізований топонім: крамниця «Маленький Париж», кав'ярня «Старий Маріуполь»;

– атрибутив + номінатив, де займенник вказує на приналежність: поліклініка «Твій доктор», кафе «Наш двор», супермаркети «Наш край», «Наша марка», аптека «Моя аптека», агентство нерухомості «Наш дім», рекламне агентство «Ваш імідж», бутик «Твій затишок», крамниці «Твій вигляд», «Наша мебель»;

– дієслова-імперативи, використані для заохочення відвідувачів: «Заходь», «Разуй», «Разгуляй», крамниці «Будем друзьями», «Сделай сам», «Мамодай»;

– числівник + субстантив: крамниці «Три кита», «38 попугаев», кав'ярня «Два гуся», ветеринарна аптека «Четыре лапы», салон краси «Первая ласточка»;

– вигуки та звуконаслідування: інтернет-клуб «Ого!», кафе «Оба-на», «Ба-на-на», більярдний клуб «Хо», дитячо-юнацький клуб «Эврика», крамниці «Ням-ням», «Клик», перукарня «Вжик-вжик».

Зафіксовано також такі поодинокі конструкції:

– прийменник + займенник: магазини «Для вас», «Для тебе»;

– субстантив + прийменник + займенник: магазини «Меблі для тебе», «Квіти для вас»;

– ад'єктив + ад'єктив: магазин «Черное и белое»;

– дієслово + дієслово: кафе «Сели & съели».

Широко вживані назви, що містять ад'єктивні компоненти *новий / старий* + номінатив: агентства нерухомості «Нове сторіччя», «Нове місто», «Новий дім», аптека «Нова аптека», кафе «Старий Маріуполь», «Старий шансон», ресторани «Стара клюшка», «Старий замок», «Старий Томас», комп'ютерний супермаркет «Нова електроніка», магазини «Нові вікна», «Новий вітер», «Новий друг», «Новий смак», «Старий лоцман», підприємства «Новий світ», «Новий погляд», «Новая мебель».

Опорним компонентом зазвичай служить іменник, оскільки він називає об'єкт, з яким співвідноситься прикметник або інша частина мови. У словосполученнях з двох і більше іменників другий виступає в ролі додатка або означення. А. В. Беспалова зазначає, що у створенні багатокomпонентних відапелятивних найменувань описового характеру велику роль відіграють прикметники, що використовуються як перші визначальні компоненти [2, с. 98]. Ці твердження актуальні і щодо дослідження української ергонімії. Прикметники *міський, європейський, обласний* позначають такі додаткові ознаки в характеристиці об'єкта, як його соціальний рівень, місцезнаходження та належність: банк «Європейський», *Дитяча міська лікарня, Міський центр зайнятості, Обласна лікарня, Обласний театр ляльок*. Ознака належності може реалізовуватися в прикметнику *національний*: *Київський національний університет, банк «Національний кредит» і міжнародний: авіакомпанія DHL International Ukraine, «Міжнародний комерційний банк», «Міжнародний центр тренінгових технологій»*.

Базою для формування ергонімів можуть бути числівники, які представлені не тільки як словесні одиниці, але й несловесні елементи, що складаються з чисел або математичних символів. Причому числа можуть вживатися в назвах як «в чистому вигляді»: аптека «36,6», магазини «50/50», «50&75», гральні автомати «777», нічний клуб «2000», так і в поєднанні зі словами або їх скороченими еквівалентами: агентство нерухомості «33 кв. м.», туристичне агентство «4 сезона путешествий», ресторан «12 стульев». Числівник може передаватися і прописом: туристичне агентство «Сто дорог», кафе «Два гуся», «Два товарища». Частотність використання цифри 7 під час утворення фірмонімів і прагматонімів відзначає і М. І. Романюк: «...цифра “7” у християнській культурі виступає своєрідним симво-

лом досконалості, довершеності» [11, с. 88]. І. Шевлякова також зауважує щодо магічності чисел 3 і 7 та популярності їх використання в ергонімії [16, с. 58]. Зафіксовано такі назви з числівниками і в нашій картотеці: туристичні агентства «3 кита», «7 морей», «7 чудес света», кафе «777», більярдний клуб «777», клуб здоров'я і відпочинку «Семь пятниц», крамниця «Тройка», ресторан «Три березки», казино «Третий Рим». У ряді комбінованих ергонімів цифрові символи несуть смислове навантаження або мають символічне значення: магазини «1000 мелочей», «4 сезона», «17 квартал». На поширеності ергонімів, які поєднують онім або апеллятив з цифровим позначенням, наголошує і С. О. Шестакова [17, с. 99]. Цифровий компонент вказує, як правило, на рік заснування об'єкта: підприємства «Конкорд-95», «Лідер-98», «Лилия-2001», «Аурум-2000», «Парус-2008»; на приналежність різним власникам або для відмінності від однойменних: підприємство «Биатон-2», фермерські господарства «Хвиля-2», «Ялта-2», «Максимус-1», оскільки юридично заборонено використовувати омонімічні назви двічі. Служби таксі вказують у своїх назвах номери телефонів: «Мади 0-83», «Такси 0-65», «Такси 0-68».

Порядкові числівники, виконуючи функції ергонімів, використовуються для розмежування споріднених понять або вказують на порядковий номер. Тенденція привласнювати порядковий номер об'єкта діяльності залишилася нам у спадок від минулого століття. Так нумеруються школи, профтехучилища, дитячі садки, лікарні, поліклініки, аптеки, відділення зв'язку, міліції, магазини, їдальні, кафе. Усе це служить єдиній меті – виокремити одиничний предмет з ряду однорідних.

Іншомовні слова та словосполучення, залучені для найменувань об'єктів різних видів діяльності, складають близько 15 %. Проблема їх передачі вже поставала в деяких наукових працях. Наприклад, особливості трансформації англійських назв в українську мову висвітлюються в працях І. В. Корунця [6; 7].

Більшість іншомовних назв є іменниками, які в рідній мові мають позитивне стилістичне забарвлення: магазини *Fortuna*, *Magic life*, *Present*, *Tango*. Запозичені слова, перетворюючись на ергоніми, зазнають певних орфографічних змін. В англійській мові тільки перше слово назви пишеться з великої літери чи всі літери назви великими. Виникають так звані гібридні утворення, які складаються із російської або української частини та транслітерованої запозиченої. Причому ця запозичена частина може, як транслітеруватись: центр мобільного зв'язку «*Kiiv star*», підприємство «*Азов трейдинг*», так і передаватися прямим перенесенням: кафе «*Pizza Челентано*». Для таких назв відбирають слова, які легко вимовляються. Гібридні ергоніми є в різних мовах і містять основи різних європейських мов. Подібна іншомовна назва може включатися в текст російськомовного або українськомовні найменування або реклами: «*Морское агентство Shock*», «*Игровые автоматы Jackpot*», «*Торговий дом Aromanti*». Такий спосіб прямої передачі має свої позитивні сторони. Назва через деякий час адаптується в мові-реципієнті і немов би служить гарантом якості діяльності підприємства. Зафіксовано також випадки злитого написання слів, які зазвичай пишуться окремо: туристичне агентство *Clubfreedom*, магазин *Goodzone*, підприємство «*Кометасменеджмент*», крамниця «*Мамодай*» та окремого написання слів, які представляють собою складноскорочені назви та вживаються разом: агентство нерухомості «*Укр будинок*», банк *Uni Credit Bank*, фірма «*Смарт екс*», конструкторсько-технологічне бюро «*Авто сварка*».

Висновки та перспективи дослідження: Процес оновлення ергонімної лексики в мові відбувається шляхом утворення нових лексичних одиниць за допомогою широкого спектру мовних засобів і способів. За граматичною структурою ергоніми можуть бути представлені такими частинами мови, як іменник і числівник, також словосполученнями іменник + іменник, іменниковими словосполученнями, з'єднаними сполучником або прийменником, ад'єктивними словосполученнями,

словосполученнями із займенниками та дієсловами-імперативами. Також в ергонімоформуванні зафіксовано вигуки та звуконаслідування. Крім того, ергонімна лексика може бути представлена символами як у вигляді цифр, так і в поєднанні зі словниковими компонентами. Подальше вивчення структурних типів ергонімів полягає в зіставному аналізі назв різних регіонів України, а також у порівнянні грама-тичної структури українських ергонімів зі структурою ергонімів інших країн.

Бібліографічні посилання

1. Белей О. О. Сучасна українська ергонімія (на матеріалі власних назв підприємств Закарпатської області): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів, 2000. 209 с.
2. Беспалова А. В. Структурно-семантические модели эргонимов и их употребление в современном английском языке (на материале названий компаний): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Одесса, 1989. 183 с.
3. Бузинова З. И. Из истории развития русской эргонимии 20–30-х гг. (на материале названий промышленных предприятий). *Восточнoукраинский лингвистический сборник*. 1999. Вып. 5. С. 60–73.
4. Дідур Ю. І. Особливості функціонування ергонімів у мові, мовленні та ментальному лексиконі (в українській, англійській та російській мовах): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15. Одеса, 2015. 195 с.
5. Карпенко О. Ю. Структура індивідуального ергонімічного фрейму. *Записки з ономастики*. 2007. Вип. 10. С. 11–22.
6. Корунець І. В. Принципи і способи передачі українських особових і географічних назв англійською мовою. *Мовознавство*. 1993. № 3. С. 13–16.
7. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): підручник. Вінниця: Нова Книга, 2001. 448 с.
8. Кутуза Н. В. Структурно-семантичні моделі ергонімів (на матеріалі ергонімікону м. Одеси): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Одеса, 2003. 214 с.
9. Лесовець Н. М. Ергонімія м. Луганська: структурно-семантичний і соціально-функціональний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Луганськ, 2007. 295 с.
10. Отин Е. С. Номинационные процессы в русской эргонимии XX века (названия промышленных предприятий, акционерных обществ и фирм). *Актуальные вопросы теории языка и ономастической номинации*. 1993. С. 83–94.
11. Романюк М. І. Соціально-зумовлені інновації в ономастиконі Закарпаття кінця ХХ – початку ХХІ століття: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Ужгород, 2005. 247 с.
12. Сидоренко О. М. Номінаційні процеси в полілінгвальної ергонімії Донеччини: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15. Донецьк, 2013. 210 с.
13. Торчинський М. М. Українська Ономастика: навч. посібник. Київ: 2010. 238 с.
14. Турута І. І. Вывески, которые нас окружают. *Русский язык, литература, культура в школе и вузе*. 2005. № 3. С. 28–33.
15. Цілина М. М. Ергоніми м. Києва: структура, семантика, функціонування: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2006. 243 с.
16. Швелякова І. Что в имени коммерческом твоём. *Новое время*. 2000. № 17–18. С. 58–59.
17. Шестакова С. О. Лексико-семантичні інновації у системі сучасної української номінації (на матеріалі ергонімів і прагмонімів): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2002. 204 с.

Reference

1. Belei, O. O. (2000), *Modern Ukrainian company names (based on the proper names of companies of Transcarpathian province of Ukraine): dissertation* [Suchasna ukraїns'ka ergonimija (na materialі vlasnih nazv pidpriemstv Zakarpats'koї oblasti): dis. ... kand. filol. nauk], Lviv, 209 s.
2. Bespalova, A. V. (1989), *Structural and semantic models of ergonyms and their use in modern English (on the material of company names): dissertation* [Strukturno-semanticheskie

- modeli jergonimov i ih upotreblenie v sovremennom anglijskom jazyke (na materiale nazvanij kompanij): dis. ... kand. filol. nauk*, Odessa, 183 s.
3. Buzinova, Z. I. (1999), "From the history of the development of Russian ergonymiya of 20-30-ies. (based on the names of industrial enterprises)" [Iz istorii razvitija ruskoj jergonimii 20-30-h gg. (na materiale nazvanij promyslennyh predprijatij)], *Vostochnoukrainskij lingvističeskij sbornik*, vyp. 5, ss. 60–73.
 4. Didur, Y. I. (2015), *Peculiarities of functioning of ergonyms in language, speech and mental lexicon (based on the Ukrainian, English and Russian languages) : dissertation [Osoblivosti funkcionuvannja ergonimiv u movi, movlenni ta mental'nomu leksikonu (v ukrains'kij, anglijs'kij ta rosijs'kij movah): dis. ... kand. filol. nauk]*, Odesa, 195 s.
 5. Karpenko, O. Y. (2007), The structure of an individual ergonymic frame [Struktura individual'nogo ergonimichnogo frejmu], *Zapiski z onomastiki*, vyp. 10, ss. 11–22.
 6. Korunec', I. V. (1993), "Principles and methods of transmission of Ukrainian special and geographical names in English language" ["Principi i sposobi peredachi ukrains'kih osobovih i geografichnih nazv anglijs'koju movoju"], *Movoznavstvo*, No 3, ss. 13–16.
 7. Korunec', I. V. (2001), *Theory and practice of translation (translation aspect) [Teorija i praktika perekladu (aspektnij pereklad)]*, New Book, Vinnitsa, 448 p.
 8. Kutuza, N. V. (2003), *Structural and semantic models of ergonyms (on the material of ergonyms of Odessa): dissertation [Strukturno-semanticni modeli ergonimiv (na materialu ergonimikonu m. Odesi): dis. ... kand. filol. nauk]*, Odesa, 214 s.
 9. Lesovets, N. M. (2007), *Ergonymics of Luhansk: structural-semantic and social-functional aspects: dissertation [Ergonimija m. Lugans'ka: strukturno-semanticnij i social'no-funkcional'nij aspekti: dis. ... kand. filol. nauk]*, Lugans'k, 295 s.
 10. Otin, E. S. (1993), "Nomination processes in the Russian ergonymiya of the twentieth century (the name of the industrial enterprises, joint stock companies and firms)" [Nominacionnye processy v ruskoj jergonimii XX veka (nazvanija promyslennyh predprijatij, akcionernyh obvestv i firm)], *Aktual'nye voprosy teorii jazyka i onomastičeskoj nominacii*, ss. 83–94.
 11. Romanjuk, M. I. (2005), *Socially-conditioned innovations in the onomastics of Transcarpathia at the end of the 20th – the beginning of the 21st century conditioned: dissertation [Social'no-zumovleni innovacii v onomastikonu Zakarpattja kincja XX – pochatku XXI stolittja: dis. ... kand. filol. nauk]*, Uzhgorod, 247 s.
 12. Sydorenko, O. M. (2013), *Nomination processes in polylingual ergonymiya of Donetsk region: dissertation [Nominacijni procesi v polilingval'nij ergonimii Donechchiny: dis. ... kand. filol. nauk]*, Donetsk, 210 s.
 13. Torchinsk'ij, M. M. (2010), *Ukrainian Onomastic [Ukrains'ka Onomastika]*, Kyiv, 238 s.
 14. Turuta, I. I. (2005), "Signs, which surround us" ["Vyveski, kotorye nas okružhajut"], *Russkij jazyk, literatura, kul'tura v shkole i vuze*, No 3, ss. 28–33.
 15. Tsilyna, M. M. (2006), *Ergonyms of Kyiv: structure, semantic, functioning: dissertation [Ergonimi m. Kieva: struktura, semantika, funkcionuvannja: dis. ... kand. filol. nauk]*, Kyiv, 243 s.
 16. Shevljakova, I. (2000), "What's in your commercial name" ["Chto v imeni kommerčeskom tvoem"], *Novoe vremja*, No 17–18, ss. 58–59.
 17. Shestakova, S. O. (2002), *Lexico-semantic innovations in modern Ukrainian nomination system (ergonyms and pragmonyms): dissertation [Leksiko-semanticni innovacii u sistemi suchasnoï ukrains'koï nominacii (na materialu ergonimiv i pragmonimiv): dis. ... kand. filol. nauk]*, Kharkiv, 204 s.

СИДОРЕНКО Елена Николаевна

кандидат филологических наук, доцент кафедры языковых и гуманитарных дисциплин № 3 Донецкого национального медицинского университета; бульвар Шевченко, 80, г. Мариуполь, 87500, Украина; тел.: +38(050) 152-65-78; e-mail: olenasydorenko1970@gmail.com; ORCID ID 0000-0001-9189-5994

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ РАЗНЫХ ЧАСТЕЙ РЕЧИ В УКРАИНСКОМ ЭРГОНИМИКОНЕ

Аннотация. Целью статьи является анализ наименований объектов различных видов деятельности, образованных от самостоятельных и служебных частей речи. **Объект исследования:** многочисленный украинский эргонимикон, включающий названия объектов различных сфер общественной жизни: производства, торговли, обслуживания и развлечений. **Предмет исследования:** граммати-

ческие особенности эргонимов разных регионов Украины, зафиксированных на протяжении последних двух десятилетий. В *результате* исследования рассмотрены названия объектов человеческой деятельности, образованные от разных частей речи и зафиксированные в течение последних двух десятилетий на территории Украины. Уделено внимание частотности их употребления. Сделана попытка анализа грамматических особенностей словообразовательных моделей, использованных в названиях различных объектов человеческой деятельности. По принадлежности к определенным частям речи все названия условно разделены на двадцать многочисленных групп, также выделены некоторые отдельные конструкции. Отмечено существительное, как опорный компонент в многочисленных подгруппах. Уделено внимание использованию других частей речи в создании названий. *Практическое применение* возможно в использовании материалов статьи при преподавании спецкурсов по ономастике. *Выводы:* процесс обновления эргонимной лексики в языке происходит путем образования новых лексических единиц с помощью широкого спектра языковых способов и средств. По грамматической структуре эргонимы могут быть представлены следующими основными частями речи: существительное и словосочетания с ним, существительное + существительное, словосочетания с существительным, которые соединены союзом или предлогом, адъективное словосочетание, словосочетания с местоимениями и глаголы-императивы, количественные и порядковые числительные. Также для образования эргонимов используются междометия и звукоподражания. Эргонимы могут быть представлены также символами, как в виде цифр, так и в сочетании со словесными компонентами. Дальнейшее изучение структурных типов эргонимов заключается в сопоставительном анализе названий различных регионов Украины, а также в сравнении грамматической структуры украинских эргонимов со структурой эргонимов других языков.

Ключевые слова: эргоним, часть речи, номинатив, субстантив, адъектив, словосочетания, апеллятив.

SYDORENKO Olena

candidate of Science, Philology, Associate Professor of the Department of Language and Humanities № 3 of Donetsk National Medical University; boulevard Shevchenko, 80, Mariupol, 87500, Ukraine; tel.: +38(050) 152-65-78; E-mail: olenasydorenko1970@gmail.com; ORCID ID 0000-0001-9189-5994

PECULIARITIES OF USING DIFFERENT PARTS OF SPEECH IN UKRAINIAN ERGONOMIYA

Summary. *The purpose* of the article is the names analysis of objects of various types of activity, formed from different parts of speech. *The object* of study is: numerous Ukrainian ergonyms, including the names of objects of various spheres of public life: production, trade, services and entertainment. *The subject* of research is: grammatical features of ergonyms of different regions of Ukraine, recorded during the past two decades. *Finding* of this study: the article discusses the names of objects of human activity, formed from different parts of speech and recorded over the past two decades on the territory of Ukraine. Attention is paid to the frequency of their use. An attempt to analyze the grammatical features of the word-formation models used in the names of various objects of human activity has been made. According to belonging to certain parts of speech, all the names are conventionally divided into twenty numerous groups, some separate constructions are also highlighted. The noun is marked as a supporting component in numerous subgroups. Attention to the use of other parts of speech in the process of names creation is paid. *Practical application* is possible in use of the article materials in teaching of special courses on onomastics. *Conclusions:* the process of updating the vocabulary in the language occurs through the formation of new lexical units using a wide range of language methods and means. According to the grammatical structure, ergonyms can be represented by the following main parts of speech: noun and word combinations with it, noun + noun, word combinations with a noun, which are connected by a conjunction or a preposition, adjective phrases, word combinations with pronouns and imperative verbs, quantitative and ordinal numbers. Also for the ergonyms formation interjections and onomatopoeia are used. Ergonyms can also be represented by characters, both in the form of numbers, and in combination with verbal components. Further study of the structural types of ergonyms is supposed in a comparative analysis of the names of different regions of Ukraine, as well as in comparing the grammatical structure of Ukrainian ergonyms with the structure of ergonyms of other countries.

Key words: ergonym, part of speech, nominative, substantive, adjective, phrases, appellative.

Надійшла до редколегії 05.11.2018

STEZHKO Yuri Grigorievich

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Foreign Languages
National Aviation University; 1, Cosmonaut Komarov Str., Kiev, Ukraine, 03058;
тел. +38 (044) 406 72 42; e-mail: istezhko@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-0226-8081

**LANGUOCULTURAL IDENTIFICATION OF UKRAINE
IN ARTISTIC TRANSLATIONS OF POSTMODERNISTS**

Abstract. The priority of the domestication strategy with the formation the national identity of a reader is defined. The *object* of the research is artistic translation in the language-cultural synchrony of postmodernism and as the *subject* of the translation the strategy is chosen. The *purpose* is covering of the strategy of artistic translation in the context juxtaposition of the cultural and historical traditions of modernism and postmodernism which is grounded on the translations of world classics by domestic writers. *Methods* of research: the comparativistics, analogies, a lifting from abstract to concrete, the analysis and synthesis. *Methodology* consists of: linguistic philosophy of V. von Humboldt and the sociolinguistics of E. Sapir; linguistic imperatives of postmodernism; a synergistic vision of linguistic and cultural development. The *finding* of the paper is substantiation of the domestication strategy in a situational combination with the foreignization as it is an appropriate postmodernist method of the national identification of the reader. The combination of controversial strategies that generates the phenomenon of synergy is justified. The field of *practical value* of the results is regarded for the teaching of individual topics for some courses of translation studies, the development an appropriate extra courses, etc. **Results.** It is proved: the illegality of denial of the pluralism of strategies an artistic translations; the conditionality of the domination of some strategy by the task and the purpose of the translation; a parity role of the translator and the author in creating the idea of the art work; the conditionality of the prospect of researching the problems of artistic translations by the transience of cultural transformations.

Key words: *artistic translation, postmodernism, domestication, foreignization, creativity, national identity.*

The problem statement. The problem of the translation which deals with the national interests begins with the period of the first translation of the Bible. The question has arisen since – what the translation is, which the role of the translator in relations with the author is, which the place of translation in the author's intentions is, which the role of translation in shaping the national consciousness of the reader is. A lot of answers were given in different national and cultural conditions. It was the reason for the endless and hot discussions and as a result of disputes there appeared a new idea of choosing the strategy of the translation, its conditionality by the national-cultural demands of society. By the way disputes were handled between the supporters of different strategies – on the one hand the foreignization which history started with the period of a tender attitude to the translation of some sacred texts of the Bible. On the other hand the domestication, Ukrainian roots go far in time of national self-expression by I. Kotlyarevskii, P. Kulish, S. Rudanskii and M. Rudnitskii. Different assessments of the translation creativity by the founders of the Ukrainian traditions of the translation were a ground for disputes about the acceptable limits and about the right of a translator for free interpretation of an author's intentions.

Connection with previous researches. The urgent need for the national identification of Ukrainians (due to modern socio-cultural orientation) made only a more acute problem of choosing a literary translation strategy and paid special attention to Ukrainian linguists and translators. Outstanding Ukrainian linguists, writers – T. Halushchynskyi, L. Grebinka, I. Degtyareva, V. Karaban, Y. Klene, L. Kolomiets, G. Kochur, P. Kulish,

Y. Levitsky, M. Lukash, P. Morachevskiy, M. Novykova, D. Pavlychko, M. Rylsky, M. Rudnitsky, M. Starytsky, V. Svidzinsky, M. Striha, M. Tereshchenko and others have made a significant contribution to the study of the problem of translation through the prism of national culture. Creative achievements of Ukrainian postmodernists and literary critics Y. Andrukhovych, E. Barana, T. Gundorova, N. Zborovskaya, Yu. Izdrik, A. Kamianets, S. Kvit, L. Kolomiets, T. Nekertchyan, M. Pavlishina, V. Pakhareno, D. Popil also greatly contributed to our study.

However, it seems that the theme of the connection of literary translation with the formation of national consciousness of the reader has not had adequate coverage and a clear assessment of the role the postmodern innovations on literary creativity yet. **Statement tasks of research.** Now we are going to join the forming ideas about the expediency and limits of the world classics domestication in the Ukrainian translation. Therefore, **the aim** of our short study is to highlight the strategy of literary translation in context of cultural and historical traditions of modernism and postmodernism on some samples of translations of world classics by domestic writers.

Representing fundamental material. The literary translation is a cultural and historical phenomenon and its strategy is changing with every civilizational transformation. Cultural influences on the choice of translation strategy are especially visible in comparing translations of world classics into Ukrainian at different times. We are about the differences in the forms of reflection of reality, as to the author's integrity, and about the saving of the linguistic and cultural authenticity of the original through the imperatives of modernism and postmodernism.

The epoch of Modern, which is characterized by unlimited domination of rationalism, which is destructive for creativity of formal and logical accuracy of translation and became methodologically the basis of the position about the fundamental irreducibility of the original, the inability to give the author's individuality in the artistic translation. It was believed that «all without exception, works of art are unplayable with some forms of reproduction; the originality of any creative act is in the individuality of the author» [1, p. 165]. Therefore, the translator must constantly follow the logic of the author intentions, accurately reproduce the foreign-language cultural environment.

The strategy of literary translation as a form of literary creation was determined by the imperative of preserving foreign authenticity, artificiality of the normative language, the rationalism in the reflection of reality. Literary achievements of modernism are a set of ideologies of social-realistic «sacralization» public purposes, the statements of the hypertrophied social optimism, universal collectivism and social conditioning of the individuality. The translation as a form of literary work was involved with the indoctrination too: it manifested itself in the imperative preservation of the authenticity of foreign language, the artificiality of artistic media of the aesthetic expression, the sanctioning the Ukrainian language.

However, the social-realistic imperatives of rationality, the foreignization, the objectivity, and so on are losing their significance, with its social and cultural transformations. Comprehensive administrations of culture involved a crisis phenomenon in art and literature; eventually, modernism has run out its potential as the national leader. Therefore, it is natural that the literary community tried to search new esthetic kinds, artistic directions of the creative self-realization. The sprouts of the linguopragmatics were born in the depths of social realism, which ultimately fructified of postmodernism with its vision of a translation strategy what is far from ensuring the authentic of the original with minus to the national culture. «Postmodernism does not want to have anything to do with the search for authenticity..., F. Webster rightly notes. We cannot understand, for example, what Dickens really said, because we live in the XXI century...» [8, p. 231].

Philosophers, culturologists, and then the linguists started a talk about «a powerful intellectual renewal, which can be called as «a postmodern revolution» [6, p. 227]. The methodological principles of Modern era – literary classicism, fundamental intransigence, author's inviolability, uniqueness, objectivity, rational fundamentalism – went into oblivion along with the ideologems of the Modern era. The space was opened for «rethinking the role of texts and cultures of the original language and the translation and the relations of the author and translator in the new cultural and historical dimension» [6, p. 228]. A new paradigm of literary translation consistently gained ground with the twentieth century end.

In general, the «powerful intellectual renewal» manifested itself in the comprehensive liberalization of translation activity – appearance of «parody, ridicule old styles, an ironic reinterpretation of shapes, a comparison and mixing of everything and making of bright crafts» [8, p. 321]. The creative potential of outstanding Ukrainian writers of postmodernists Yu. Andrukhovych, O. Zabuzhko, A. Irvant, and others have opened the backdrop of cultural liberalization. Postmodernism has now become a powerful intellectual stream in accordance with some estimates. The new intellectualism is a relational, irrational, nihilistic attitude to the culture (V. Kremen) like modern social realities. Ukrainian translation became the features of irony, a play, a carnivality, metaphorization, free interpretation of the text on the ground that the creativity is non-administrated, it is always in conflict with rationality, logical thinking. «Creativity... is an entirely irrational mystical ability» [7, p. 264]. Only irrationalism can ensure the relative sovereignty of the subject, the ability to resist the administrating the literary creativity. The translator with its «flying» mind which is out of limits and established norms, reflecting all literary experience forms a number of possibilities for creating their own product of creativity. And as high level of freedom as high the level of heuristics – right up to «enlightenment». The highest level of creativity is achieved with leaving out the limits of logical way of thinking to the level of intuition, the unconscious. Now it is completely justified to speak about postmodernism as «one of the intellectual fiction of our time» (Yu. Andrukhovych).

The theory of translation is free from the ideas about immunity of author's intentions, the potential of irrationalism was discovered in comprehension of reality, aesthetic pluralism, an eclectic combination of different genres, factuality and fictitiousness in the creation of realities and the various opportunities of creativity domestication, a broad interpretation of the original were spread out in general. The translator sees himself in dialogical relations with the author, he shares to readers a world outlook, the existential state of the writer through his own inner world from the position of own philosophical-ideological and valuable orientations.

Currently, postmodern transformations have substantially changed the notion of the functional significance of artistic translation and opened the mighty potential of the translation strategy of domestication as a factor of national identification. Literary postmodernism declares the freedom for the creation of meaning which makes a translator as important as the author of a work and a translation even could be better in artistic value than the original (Look at «Aeneida» by I. Kotlyarevskiy.)

But we would betray the objectivity in covering topic in case of hiding the criticism of the literary postmodernism. Yu. Andrukhovych in the article «The Apology of Postmodernism» does hyperbolization, saying that the «postmodernism is not criticized only by the lazy or dead». So, if for somebody postmodernism was a powerful intellectual renewal, then in eyes of others it is blasphemy, a fashionable imitation of Western culture, the destruction of national identity. We should noted the validity of the position of E. Baran, S. Grabovsky, O. Yarovy and other opponents of Ukrainian postmodernism, who see loss of Ukrainian identity in postmodernism. It's asserted that Ukrainian postmodernism due to its lost self-identity in the times of totalitarianism is inappropriate and premature comparing with the West with its rich democratic experience. Ukrainians

should initially go a long way of democratic development in order to adequately perceive national culture in the spirit of postmodernism.

But there is a question: is the Ukrainian postmodernism identical to some Western examples, is it true that Ukrainian translations reflect foreign values, cultural traditions, which at the same time destroy our values and whether it is premature. With regard to the devastating effect of postmodernism on national identity, the thesis is refuted by the «Ukrainianization» of a foreign language and a deep domestication, as seen in the translation of Ukrainian postmodernists.

It is also wrong to speak of prematurity in the event that a new cultural phenomenon objectively matures against the backdrop of civilizational transformations, the subculture of the youth environment. Nowadays it is necessary to agree with the ideas of literal innovations to Yu. Andrukhovych: «The devaluation of the high word: to write as poetically as possible. There is a shizz of the old generation. The young people are doing something another kind» [2, p. 143]. This is «something else» – «carnavalization of artistic language», filling foreign-language works with modern Ukrainian vocabulary, values that return the reader to national origins. Therefore it is quite justified that, under the conditions of wide liberalization of all spheres of social existence, Ukrainian postmodernism is firmly established in literary work and seems to acquire national-cultural features. The originality of Ukrainian postmodernism is the reaction to revaluation of values, the adoption of a new content of intellectualism, and an answer to the linguistic and cultural demands of the average reader.

It seems reasonable to agree with the opinion of the leading representative of Ukrainian postmodernism Yu. Andrukhovych that postmodernism – is the only possible way for artistic expression for today [3, p. 66]. The conditionality of artistic translations by historical and cultural factors most clearly manifested itself when comparing translations of Shakespeare's «Hamlet» at different times by a plethora of prominent Ukrainian writers as Yu. Andrukhovych, L. Hrebinka, Yu. Klen, G. Kochur, P. Kulish, M. Rudnitsky, Yu. Fed'kovych.

Translations of «Hamlet» take a prominent place in Ukrainian cultural heritage and every translation is a reflection of cultural-historic traditions. First what is seen is differences in the language of heroes, in the linguistic expression of events and relations in translation of different times. The modern language of the characters of Shakespeare in the translation by Yu. Andrukhovych is full of reminiscences, which are far from Shakespeare's times. Ironies, aphorism, game, modernization of events and characters of Heroes, the esthetic vulgarization are the most typical characteristic of the translation. Yu. Andrukhovych (as oppose, to say, to L. Hrebinka's translation) is not too concerned with the authenticity of the transmission of the characters, allows interpretations that do not always correspond to the semantic correspondence of the word and its emotional color, the spirit of the Ukrainian language, the Ukrainian autochthonous language culture of the Cossack. And it is not a complete list of features that are able to characterize the translation of «Hamlet» by Y. Andrukhovych.

In the translation of «Hamlet» by L. Grebinka in the 30's of the last century one can see clearly the features of modernism with its classicism, rationalism and accuracy in the reproduction of Shakespeare's intentions and the veracity of the representation the origin's content with the literary vocabulary of the central-northern Ukrainian sub ethnos.

An expression of foreignization or lexical puritanism in the spirit of classicism is difficult to see in the translation by Yu. Andrukhovych. Rather, we have a manifestation of the common memory of the Ukrainians, the colorist language of the Cossacks. «Ukrainization» of the classical work by Yu. Andrukhovych at the depth of domestication corresponds to the translation of «Aeneida» by the founder of the writing of the «living» word, the spokesman of the original language of Ukrainians – I. Kotlyarevsky.

«Ukrainization» by Yu. Andrukhovych of the first creation is more expressive in the background of comparison of the above-mentioned passage of translation with translations of other Ukrainian representatives of past cultural and historical traditions. However, it is impossible to provide a wide range of translations in limited volumes of the article, therefore we note only the main difference between translations - the difference between strategies – dominance of foreignization during modern times and of domestication in post-modern time.

Significant differences, in our opinion, with the interpretations of the first creation of «Hamlet» by representatives of different times and cultures are natural phenomena and have an explanation. It is known that artistic translation as a cultural phenomenon is sensitive to any social and political transformations that the Ukrainian reality is so saturated – and this has been manifested in the new forms of its reflection.

Today one thing is obvious – development of culture, on the one hand, is an objective process and it is impossible to stop this process – it can only be artificially suppressed by ideological prohibitions, the administration of culture, the censorship of literature, as has already happened in our recent history; on the other hand, the development of culture is a subjective process, which includes the mentality, originality of the author and translator. In the understanding of U. Eko, the words are conventional signs, and the choice of the meaning of a word from the plurality of its interpretations is carried out by the interpreter (that is, the translator) on the basis of the code. «A code is a model that is the result of conditional simplifications made in order to ensure the possibility of transmitting this or that message» [4, p. 83].

The code itself is an expression of the subjective interpreter's perception of information on the basis of intercultural communicative experience. In general, multiplicity, polysemy in the translation of the author's idiolect with the focus on interests, the recipient's requests, is confirmed. Therefore, the discrepancies in the interpretations of the above fragment from Hamlet by different translators (each in their own way gave the composition meaning) are explained due to the differences of personal codes of interpreters and the coincidence of linguistic codes (the Ukrainian language). Following U. Eko, the conditionality of interpreting by the translator's personal code, giving the meaning of the work is a kind of reflection as a mental projection of all acquired worldview and cultural experience for the text as an entropy system.

During the period of postmodern culture, the basic principle of lingual pragmatics (C. Pearce) has been established in the translation theory, according to which the meaning of the word should be perceived in the light of possible consequences and practical results. That is why the word is interpreted by the translator as a matrix of possible states of reality, as a field for interpreting the author's intentions in accordance with the requests of the national reader or authentic culture. Thus, they were fully justified: «two principles of translation: one of them requires the resettlement of a foreign author to us, – so that we can see in him a compatriot, the other, on the contrary, makes us demand that we go to this foreigner and agree with conditions of his life, his language composition, his features» [5, p. 39]. What, in fact, we have on the example of the translations of Shakespeare's «Hamlet».

However, on the background of the liberalization of all spheres of life in a linguistic discourse, a compromise position rises. It was suggested to put between two controversial strategies one more strategy – neutralization, that is, the unmarked translation style (G. Ts. Fong, R. Nir), according to which none of the two cultures will be dominated by translation. In today's theorists, the idea of neutralizing the translation (when «apart from the «polar» strategies of translation ... is considered as an independent strategy of so-called «golden mean» [9, p. 5] has found its warm support. Domestication or foreignization is seen as components of the neutral strategy of linguistic and cultural adaptation of the text, as it relates to it as a special and general. «At the same time, lin-

guocultural adaptation is seen as a bi-directional process» [ibid.], oriented to a neutral attitude towards cultures, but «in practice the translator tends to intuitively strive for the «golden mean», at different moments of translation preferring one or the other strategies» [9, p. 10]. This combination of controversial strategies generates a synergy phenomenon when the achieved artistic effect exceeds the overall effectiveness of each strategy. However, in practice, the choice of the strategy of artistic translation is given to the discretion of the translator, – as he considers appropriate to convey the author's intentions to the foreign reader, how the translator realizes his own national devotion. This right of the translator justifies the replacement of words, their own writing or, conversely, omission, rebuilding the design sentence, replacing some national-cultural markers with others, etc. Let's face it, the reader thinks of images, associations, so the translator should not blindly copy the manifestations of another culture, especially if they are contrary to cultural traditions, the interests of forming national identity. For the reader, the translator is the same artist for the significance in the creation of artistic value, as the author.

We do not take responsibility for evaluating both the translation strategies and the position of translators, but we ask the question which linguistic and cultural traditions today correspond more to the national identity – language what is devoid of national color, the emasculation of everything that returns the reader to the national roots, authentic, «foreign» to the Ukrainian reader the reproduction of another language, another culture – or the language of the national reader who has absorbed the centuries-old history and culture of Ukrainianness. The rhetorical question. As for us, the question what the strategy of translating – domestication or foreignization – should be chosen by a nationally conscious translator, has an unequivocal answer: «the resettlement of a foreign author to us - so that we could see a compatriot in it», add – and contemporary. So, is it worth for the tradition of classicism losing the opportunity to bring the national language culture to the level of world literary classics, awakening the reader's sense of exaltation, pride in his own language, culture? Again, the question is rhetorical. The translator must identify the author's cultural markers and find their Ukrainian equivalents in the modern language, acceptable to the national reader; they must reflect national cultural features, mentality, and the spirit of Ukrainian language. Currently, postmodernist transformations have substantially changed the notion of the functional significance of artistic translation, which, through the «Ukrainianization» of world classics, has acquired new forms of national identity.

Conclusions. On the basis of the analysis of the translations of the literary association Bu-Ba-Bu it can be argued that literary postmodernism does not destroy national consciousness, identity, but vice versa – makes a foreign work the achievement of a national culture, a means of spiritual enrichment of a nation – through orientation to meet the spiritual needs of Ukrainians. The Ukrainian literary treasury was enriched by the efforts of domestic postmodernist translators with the world classics with the Ukrainian national color, thus raising the national language and culture to the world level. We believe that the words of K. Popper are suitable for the assessment of Ukrainian postmodernists: «An insignificant minority of creative people – people who create works of art, ... is a genuine value. These few exceptional personalities enable us to realize the true greatness of man. Moreover, despite the fact that these leaders of humanity know how to use the mind, ...they are never people of mind. The roots of such personalities extend deeper: to the depths of their personal instincts and desires as well as to the instincts and the desires of society, of which they are part» [7, p. 264]. However, history will give a true assessment of literary work for today even an «insignificant minority» of postmodernists. It is clear that present-day linguistic and cultural disturbances are not the last, and the artistic intelligentsia must be ready to accept new fundamental changes in the theory of translation.

And finally. **Prospects for the next researches.** We admit the possibility of another evaluation to the role of postmodern artistic translations and the strategy of domes-

tion, and therefore position our intelligence as a subjective position. Within the framework of the article we could not disclose all the multifaceted nature of the translation in the formation of national consciousness, and therefore the subject needs to be further explored in the context of the long-term perspective of new national-cultural transformations.

Бібліографічні посилання

1. Алексеева М. Осмысление феномена непереводаемости философами XX столетия. *Вопросы философии*. 2014. № 2. С. 164–171.
2. Андрухович Ю. Перверзія: Роман. ВНТЛ-Класика. Львів. 2002. 288 с.
3. Андрухович Ю. Постмодернізм – не напрям, не течія, не мода. *Слово і Час*. 1999. № 3. С. 56–66.
4. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию. ТОО ТК «Петрополис». СПб. 1998. 432 с.
5. Федоров А. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): Для институтов и факультетов иностр. языков. 5-е изд. Санкт-Петербург: Филологический факультет СПбГУ; М.: ООО «Издательский Дом ФИЛОЛОГИЯ ТРИ». 2002. 348 с.
6. Корнаухова Н. Теория перевода после «постмодернистского переворота» *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика*: зб. наук. праць. (Київ, НАУ, 5–7 квітня 2013 р.). Аграр Медіа Груп. Київ. 2013. С. 227–231
7. Поппер К. Открытое общество и его враги. Москва: Феникс, Международный фонд «Культурная инициатива». 1992. Т. 2. 528 с.
8. Уэбстер Ф. Теории информационного общества. Москва: Аспект Пресс, 2004. 400 с.
9. Войнич И. В. Стратегии лингвокультурной адаптации художественного текста в переводе: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.12. Перм. гос. ун-т. Пермь, 2010. 20 с.

Reference

1. Alekseeva, M. (2014), “Comprehension of the phenomenon of untranslatability by the philosophers of the twentieth century” [“Osmyslenie fenomeny neperevodimosti filosofami XX stoletiya”], *Questions of philosophy*, No. 2, pp. 164–171.
2. Andrukhoivich, Yu. (2002), *Perverzia: Roman [Perverziia: Roman]*, VNTL-Klasyka, Lviv, 288 p.
3. Andrukhoivich, Yu. (1999), “Postmodernism is not a direction, is not a trend, is not a fashion” [“Postmodernizm – ne napriam, ne techiia, ne moda”], *Word and Time*, No. 3, pp. 56–66.
4. Eko, U. (1998), *Missing structure. Introduction to semiology [Otsutstvuyushchaya struktura. Vvedenie v semiologiyu]*, TOO TK «Petropolis», Moscow, 432 p.
5. Fedorov, A. (2002), *Fundamentals of the general theory of translation (linguistic problems): For institutes and faculties of foreign languages. 5rd ed. [Osnovy obshchei teorii perevoda (lingvisticheskie problemy): Dlia institutov i fakultetov inostr. iazykov. 5-e izd.]*, «Izdatelskii Dom FILOLOGIIa TRI», SPb., Moscow, 348 p.
6. Kornaukhova, N. (2013), “The theory of translation after the «postmodern revolution»”, *Professional and artistic translation: theory, methodology, practice: digest of scientific works [“Teoriya perevoda posle «postmodernistskogo perevorota»”]*, *Fakhovi ta khudozhnii pereklad: teoriia, metodolohiia, praktyka: zbirnyk naukovykh prats*, Ahrar Media Hrup, Kyiv, pp. 227–231.
7. Popper, K. (1992), *Open society and its enemies [Otkrytoe obshchestvo i ego vragi]*, vol. 2, Feniks, Moscow, 528 p.
8. Uebster, F. (2004), *Theories of the Information Society [Teorii informatsionnogo obshchestva]*, Aspekt Press, Moscow, 400 p.
9. Voynich, I. (2012), *Strategies of linguocultural adaptation of artistic text in translation: Author's thesis [Strategii lingvokulturnoy adaptatsii khudozhestvennogo teksta v perevode: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk]*. Perm. gos. un-t Perm, 20 p.

Стежко Юрій Григорович

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов, Національного авіаційного університету;
просп. Космонавта Комарова, 1, м. Київ, Україна, 03058; тел. +38 (044) 406 72 42;
e-mail: istezhko@ukr.net; ORCID 0000-0002-0226-8081

**МОВНОКУЛЬТУРНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ УКРАЇНСТВА
У ХУДОЖНІХ ПЕРЕКЛАДАХ ПОСТМОДЕРНІСТІВ**

Анотація. У статті висвітлюється національно-історична обумовленість стратегії художнього перекладу. Проводиться думка про літературний постмодернізм як закономірну реакцію на культурну лібералізацію, інтелектуальне оновлення нації. Постмодернізм розкриває творчий та інтелектуальний потенціал перекладача, визначає його паритетність із автором у творенні смислу. Відзначається пріоритетність стратегії доместикації у формуванні національної ідентичності читача. За *об'єкт* дослідження маємо художній переклад у мовнокультурній синхронії постмодернізму, за *предмет* - стратегію перекладу. *Мета:* висвітлення стратегії художнього перекладу в контексті культурно-історичних традицій модернізму та постмодернізму на зразках перекладів світової класики вітчизняними літераторами. *Методи* дослідження: компаративістики, аналогії, сходження від абстрактного до конкретного, аналізу та синтезу. *Методологію* становлять: лінгвофілософія В. фон Гумбольдта та соціолінгвістика Е. Сепіра; лінгвістичні імперативи постмодернізму; синергетичне бачення мовнокультурного розвитку. *Результат* роботи: обґрунтування стратегії доместикації у ситуативному сполученні із форенізацією як культуровідповідного постмодернізму засобу національної ідентифікації читача. Виправдовується комбінація контroversійних стратегій, яка породжує феномен синергії. Сферою *практичного застосування* отриманих результатів бачиться викладання окремих тем курсу перекладознавства, розробка відповідних спецкурсів тощо. *Висновки.* Доведена: неправомірність заперечення плюралізму стратегій художнього перекладу; обумовленість домінування тієї чи іншої стратегії завданням та метою перекладу; паритетність перекладача та автора у творенні смислу; обумовленість перспективності дослідження проблем художнього перекладу швидкоплинністю культурних перетворень.

Ключові слова: художній переклад, постмодернізм, доместикація, форенізація, творчість, національна ідентичність.

Стежко Юрій Григорьевич

Кандидат педагогических наук, доцент кафедры иностранных языков Национального авиационного университета; просп. Космонавта Комарова, 1, г. Киев, Украина, 03058; тел. +38 (044) 406 72 42;
e-mail: istezhko@ukr.net; ORCID 0000-0002-0226-8081

**ЯЗЫКОВОКУЛЬТУРНАЯ ИДЕНТИФИКАЦИЯ УКРАИНСТВА
В ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПЕРЕВОДАХ ПОСТМОДЕРНИСТОВ**

Аннотация. В статье освещается национально-историческая обусловленность стратегии художественного перевода. Проводится мысль о литературном постмодернизме как закономерную реакцию на культурную либерализацию, интеллектуальное обновление нации. Постмодернизм раскрывает творческий и интеллектуальный потенциал переводчика, определяет его паритетность с автором в создании смысла. Отмечается приоритетность стратегии доместикации в формировании национальной идентичности читателя. *Объект* исследования – художественный перевод в языковокультурной синхронии постмодернизма, *предмет* – стратегия перевода. *Цель* – освещение стратегии художественного перевода в контексте культурно-исторических традиций модернизма и постмодернизма на образцах переводов мировой классики отечественными литераторами. *Методы* исследования: компаративистики, аналогии, восхождения от абстрактного к конкретному, анализа и синтеза. *Методологию* составляют: лингвофилология В. фон Гумбольдта и социолингвистика Э. Сепира; лингвистические императивы постмодернизма; синергетическое видение языковокультурного развития. *Результат работы:* обоснование стратегии доместикации в ситуативном сочетании с форенизацией сообразно культуре постмодернизма как средства национальной идентификации читателя. Оправдывается комбинация противоречивых стратегий, которая порождает феномен синергии. *Сферой практического применения* полученных результатов видится преподавание отдельных тем курса переводоведения, разработка соответствующих спецкурсов и т. п. *Выводы.* Доказана: неправомерность отрицания плюрализма стратегий художественного перевода; обусловленность доминирования той или иной стратегии задачей и целью перевода; паритетность переводчика и автора в создании смысла; обусловленность перспективности исследования проблем художественного перевода быстротечностью культурных преобразований.

Ключевые слова: художественный перевод, постмодернизм, доместикация, форенизация, творчество, национальная идентичность.

Надійшла до редколегії 09.11.18

STYRNIK Nataliia Serhiivna

Lecturer of the Department of Foreign Languages for Humanitarian Specialties of Oles Honchar Dnipro National University; Haharin Avenue, 72, Dnipro, 49094, Ukraine; tel.: +38 (056) 374 98 82; e-mail: nstyrnik@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-5044-3120

CONSIDERING FINDINGS IN ACADEMIC PAPER

Summary. *The objective* of the paper is to analyze the ways in which findings are presented in humanitarian and exact sciences in peer-reviewed international academic papers. *The object* under analysis is the “Results” Section as one of the main components of academic paper. *The subject* of the presented study is structural peculiarities of an academic paper on the example of fifteen papers from peer-reviewed academic journals in the fields of biochemistry, cellular and molecular biology and literature, literary criticism, cultural studies, etc. *The methods* of the study are a descriptive and a comparative ones; the method of contextual analysis is also used. *In the findings* of the study different approaches in posing findings in an academic paper have been considered. *The results* of the study are: 1) Introducing the “Results” Section by the scholars of humanitarian and exact sciences is different: the results in humanitarian academic papers are more generalized than those in exact sciences; 2) The structure of humanitarian academic papers differs from the structure of exact sciences papers: it does not consist of all the components which make up academic paper (it can be without conveying the “Results” and the “Discussion” Sections); 3) The exact sciences academic papers include the structure of all the components of academic paper: Introduction, Materials and Methods, Results, Discussion and Conclusion; 4) There are exact sciences academic papers which do not present the findings of the study in the “Results”, “Discussion”, “Conclusion” Sections as separate ones. The “Results” and the “Discussion” Sections can be combined in one section. *Practical value* of the given paper is as follows: the offered study can be used by PhD students and scholars working on academic papers to be published in peer-reviewed international journals.

Key words: *academic paper, academic paper components, the “Results” Section, the “Discussion” Section, the “Conclusion” Section, peer-reviewed journal, PhD students.*

Problem statement. Working on an academic paper is one of the main aspects of scientific work. An academic paper represents certain issues on a specific topic of scientific research. Nowadays submitting scientific publications to the peer-reviewed international journals is not only the requirement of time, but also personal wish of a scholar. Participation in international events and conferences gives the opportunity to be enriched with new experience, share knowledge and considerably increase scholars’ professional level.

Connection with previous studies. Writing skills competence is still the object of scientific interest among the researchers. There is a large number of scientific works and studies devoted to academic writing among Ukrainian and foreign scholars. These are the names of such prominent and well-known scholars as T. Yakhontova, O. Cherniavska, L. Zilberman, K. Moore, C. Norris, T. Kotze, C. Coffin, J. Swann etc. Academic writing teaching in institutions of higher education in Ukraine is of particular interest as it is of a great significance in international communication. Academic writing is also of particular importance due to the common European higher education area; in terms of international exchange development and academic mobility [23].

It is also worth mentioning that teaching staff from Oles Honchar Dnipro National University (Department of Foreign Languages for Humanitarian Specialties) together with the staff from four prominent universities from Kyiv, Lviv, Kharkiv and Mykolaiv take part in Erasmus+ EU Project “Structuring Cooperation in Doctoral Research, Trans-

ferrable Skills Training, and Academic Writing Instruction in Ukraine's Regions" /DocHub/. The result of this mutual cooperation and fruitful work is the developing of course syllabus "Advanced English for Academic Communication".

Purpose and tasks of the study. The purpose of the presented paper is to focus on writing a detailed description of how to present the findings of the research work and how to prepare namely the "Results" Section of an academic paper as "the requirements for scientific publications in order to reflect the main results of scientific work" [24]. The task of the paper is to scrutinize fifteen academic papers in humanitarian and exact sciences academic journals ("International Journal of Language and Linguistics", "Advances in Biochemistry", "Science Journal of Chemistry" for the period of 2017-2018), define and trace the patterns of presenting the findings in an academic paper: separately or in one paragraph, combining the "Results" and "Discussion", or "Discussion" and "Conclusion" Sections together.

The main body of the study. It is worth pointing out that the requirements for the scientific publications vary in the Ukrainian peer-reviewed academic journals and international ones. Besides, many academic disciplines have different guidelines for organizing an academic paper. One should always check over the basis layout for the paper he/she is working on [11]. Traditionally, the components of an academic paper for the Ukrainian peer-reviewed journals are as follows: Introduction where scientific development of the analyzed question is presented; theoretical and methodological basis of the academic research. In the latter part the latest scientific studies are reviewed; Objective of the paper, Main body, Conclusion and References. It is worth pointing out that an academic paper for publishing in international academic journal contains more components. According to European standards, the components of an academic paper are the following: Introduction, Problem statement, Analysis of recent researches and publications, Objective of the paper, Object of analysis, Methods or methodology research, Results, Discussion, Conclusion; tables or figures (optional) and References. In order to correspond to today's time and enter European scientific world, Ukrainian learned society and scholars tend to follow European norms as for structuring academic papers. Thus, in the "Introduction" Section the formulation of the problem under study is presented. This section may be presented as "inverted pyramid": to start broad and narrow down to a specific thesis or research question" [11]. The basic idea of scientific publication (with new consideration of the problem under study, complementing already known approaches) is formulated in the Objective paragraph of the paper. The bulk contains a statement of the author's analysis, ideas and facts. The "Methods" or "Methodology" Section provides comprehensive instructions and explanations regarding the analysis or experiment. Detailed description of the experiment design is also provided in the "Methods" Section. According to the experts on academic writing, this section "justifies the research done by either showing that the author has done his/her homework and/or has a clear understanding of research methods" [11]. The "Results" Section of the study is expressed briefly, clearly and concisely. This section relies on primary research and catalogues the findings of the study or experiment [11]. If an academic paper is devoted to the analysis in the field of exact sciences, tables, figures, pie-charts and graphs are enclosed to help perceive the proposed information. It is also expedient to add, the graph material can be enclosed not only when presenting findings in exact sciences academic paper, but also in humanitarian ones. In the "Discussion" Section the significance of an academic paper findings are explained. This section "posit an interpretation of the results that is reasonable and precise" [11]. Finally, the "Conclusion" Section summarizes the main results of the analysis with a projection on the prospect of further research. The author of the paper should indicate the

significance of the major interpretation as the “Conclusion” Section should “reinforce the major claims or interpretation in a way that is not mere summary” [11].

The length of an academic paper in most scientific journals is about 20–25 pages or 5000–7000 words. Hence, the length of the “Introduction” Section is 500–1000 words, “Methods or Methodology” is 500–1000 words, the “Results” Section is about 1000–1500 words, “Discussion” Section is 1000–1500 words and “Conclusion” Section is about 1000 words. From T. Kotze’s point of view, the “Introduction” and “Discussion” Sections along with the title, keywords, abstract “are perhaps the most important” elements of an academic paper as they are the “doors and windows” through which a reader is most likely to access the article” [5, p. 3].

Let us turn to the analysis of the fifteen academic papers from the peer-reviewed international academic journals “International Journal of Language and Linguistics”, “Advances in Biochemistry” and “Science Journal of Chemistry” to trace if all of the components of an academic paper for peer-reviewed journals are presented and how the findings of the research in philological, chemical and biochemical issues are demonstrated: in the “Results” Section separately, if the “Results” Section is combined with the “Discussion” Section or the “Discussion” Section is united with the “Conclusion” Section. It is interesting to note, “there is no fixed recipe for presenting the findings of a study” [5, p. 53].

Proceeding from theoretical works of experts dealing with academic writing, the “Results” Section should contain the following elements: summary of key findings; logical sequence of findings presentation; availability of tables, figures, graphs, diagrams. Having scrutinized fifteen academic papers, it is worth mentioning, each paper has abovementioned elements. The findings are presented in a systematic and logical way. It is also necessary to add that in most papers of exact sciences, findings are demonstrated not only in a text form, but also with tables, diagrams, drawings, graphs and figures than in papers. The given non-textual elements facilitate the perception of information. The “Results” Section in all analyzed academic papers begins with the text information and with the reference to the numbered and entitled tables, graphs and figures. Graphic elements serve as additional information without duplicating the text.

It is properly noted by the scholars, on the one hand, the work on the “Results” Section may seem to be “the easiest part to write in theory”; it may not cause difficulties, because it is about the author’s own achievements and findings, his/her independent research and originality of thoughts. On the other hand, summarizing information in the “Results” Section can be complicated, and “a little tricky, because it is very easy to include too much information and bury the important findings” [17]. Working on an academic paper he/she should be mindful and “keep an eye on the details, because, when writing an academic paper, the devil is in the details” [5, p. 1]. According to T. Kotze, who quotes J. Summers’s standpoint in his work “Guidelines on Writing a First Quantitative Academic Article”, “you do not have to be an award winning novelist or rousing poet to report the results of a well-conceptualised and executed study. You only need to be organised, accurate, clear and concise in your writing” [5, p. 1].

There is no single viewpoint among the specialists on the methodology of an academic paper writing how to submit the “Results”, “Discussion” and “Conclusions” Sections (we mean separately or in one paragraph) as these sections are closely connected.

From the scholars’ point of view, presentation of the “Results” and “Discussion” Sections “may be less or more complex sections of writing” [19]. When the author represents these sections as separate paragraphs, he/she can focus on his/her own findings. Scholars believe that findings “can not be united into the “Results” and “Discussion” Sec-

tions in one paragraph, unless it is specified in the requirements for the peer-reviewed academic journal publication” [19] as in the “Results” Section the author shows statistical significance of the data received, and in the “Discussion” Section – practical importance” [9, p. 29].

It is also a disputable question on how to present the “Discussion” and “Conclusion” Sections in an academic paper as “it is not always easy to distinguish the “Discussion” and “Conclusion” Sections [25, p. 118]. The difference between these sections is “more likely conventional and depends on commonly accepted standards of a certain field of study” [25, p. 127].

The table below “*Findings Presentation in Humanitarian and Exact Sciences Academic Papers*” demonstrates the findings presentation in the “Results”, “Discussion” and “Conclusion” Sections, if they are used by the authors’ of the academic papers and in which way: separately in the “Results” Section or being combined in the “Results” and “Discussion” Sections. The first seven papers refer to humanitarian fields and the rest eight papers inhere to exact sciences field. Thus, we may note, in 1 out of 7 philological papers findings are presented separately in the “Results” Section. Moreover, not all the components required for academic papers are presented. In 4 out of 8 exact sciences papers findings are presented separately in the “Results” Section. The 10th, 11th, 13th and 14th academic papers do not have the “Results” and “Discussion” Sections, but the findings are illustrated in the combined sections “Results” and “Discussion”. In 15 out of 15 academic papers the “Conclusion” Section is revealed, and in none of the papers the “Discussion” and “Conclusion” Sections are combined. It is an obvious fact that the studied exact sciences academic papers are more structured in depicting the research than philological papers. Such difference in structure and usage of academic paper components depends on the sphere of the scientific research, subject of the study and subjective author’s approach to academic paper writing.

Table 1

Findings Presentation in Humanitarian and Exact Sciences Academic Papers

	Title of the article	Ways of Findings Presentation				
		Results Section	Discussion-Section	Conclusion Section	Result & Discussion	Discussion & Conclusion
1	Academic Paper 1. A Comparative Study of a Multi-Dimension/Multi-Feature Approach Between Chinese Debate and Speech	–	–	+	–	–
2	Academic Paper 2. Translation and Adaptation in Dissemination of Foreign Literary Works: A Case Study of Robinson Crusoe	–	–	+	–	–
3	Academic Paper 3. An Analysis of “Beauty of Death” in Edgar Allen Poe’s Poetry	–	–	+	–	–
4	Academic Paper 4. On Rhetorical Functions of Nar-	–	–	+	–	–

	ratives in Hillary Clinton's Speeches					
5	Academic Paper 5. Antithesis "Life – Death" in the Novel by John Braine "Room at the Top"	-	-	+	-	-
6	Academic Paper 6. Boundary Assignment: A Cognitive Motivation for Lexicalization	-	-	+	-	-
7	Academic Paper 7. Paradigm Shift in Teaching Communication Skills Course in a Tanzanian University: An assessment and Lessons for Other Universities	+	+	+	-	-
8	Academic Paper 8. Antioxidant, Antiquorum-Sensing and Antibiofilm Activities of <i>Balanitesaegyptiaca</i> (L.) Del. (Balanitaceae) and <i>Terminaliamacroptera</i> Guill. and Perr. (Combretaceae)	+	+	+	-	-
9	Academic Paper 9. Biochemical Study of the Effects of Insulin Resistance on Sex Hormones in Men and Women Type-2 Diabetic Patients / Meisan-Iraq	+	+	+	-	-
10	Academic Paper 10. Syntheses, Geometrical and Electronic Structure of Alky-ladamantanes and Their Thermodynamic Characteristic According to the Density Functional Theory	-	-	+	+	-
11	Academic Paper 11. Synthesis of n-Butyl Lactate by Transition-Metal-Substituted Phosphotungstic Acid Salt	-	-	+	+	-
12	Academic Paper 12. Consideration of Contamination Status of Soils within the Vicinity of Automobile Workshops in Warri, Delta State, Nigeria	+	+	+	-	-
13	Academic Paper 13. Arsenic Treatment in Groundwater in Mekong Delta Using Laterite Absorbent	-	-	+	+	-
14	Academic Paper 14. Phytochemical Screening, Chemical Composition and Antioxidant Activity of Leaves and	-	-	+	+	-

	Bark Extracts from <i>Khayasene-galensis</i>					
15	Academic Paper 15. Polymorphism of the Beta Gene in Homozygous Sickle Cell Patients in Senegal and Its Influence on the Main Complications of the Disease	+	+	+	-	-

When working on the “Results” Section, it is important to comment on the findings which, according to the author of the paper, could not be achieved during the study or experiment, as expected. They should not be ignored, one should “document them, then state in the “Discussion” Section”, explaining “why you believe a negative result emerged from your study” [14]. This aspect mainly concerns such specialties as “Chemistry”, “Organic Chemistry”, “Biochemistry”, etc. in which laboratory experiments can be carried out. Submission of the “Results” Section without indicating “negative” results not only devalues the research work, but it is also considered to be a spoiled scientific experiment and “extremely bad science” [18]. The abovementioned information gives us the grounds to understand how important it is to pay special attention to the description and characteristics of the negative results of the study or experiment, because, in fact, this will be the material for writing “a more engaging”, interesting and “significant “Discussion” Section [18; 9]. So, we should not be afraid of highlighting “negative results”.

The information provided in the “Results” Section must be substantiated, clear, concise and objective. Repetitions and explanations should be avoided as “it is necessary to provide the results of the research without their interpretation or evaluation; instead, the “Discussion” Section should be referred to [24]. When presenting the findings, the author should provide enough details to properly justify the conclusion “to enable the reader to understand exactly what you did in terms of data analysis and why” [5].

Depicting the findings in the “Results” Section, it is expedient to provide the most important, verified facts and objective data, it is unnecessary to provide inaccurate calculations and unconfirmed information, the author of the academic paper should avoid discussions (as there is the “Discussion” Section), repetitions. It is necessary to clarify the value and significance of your research.

Based on the aforementioned analysis, the following aspects should be inserted in the “Results” Section when presenting findings:

1. The results of the study must be precise, concise and clear.
2. All facts should be submitted in chronological order.
3. The results of the analysis presented in a text form should be supplemented with tables, graphs, drawings and other non-textual elements.
4. Each drawing and table must be numbered and entitled.
5. Required links to the tables, charts, figures etc. should be indicated in the text of an academic paper. Graphic material should not duplicate the text, but only serve as a supplement.
7. Tables by order should be placed either after the references or in the text of the study (depending on the requirements for the publications in peer-reviewed academic journals).

Conclusion. Consequently, we can draw the conclusion that findings presentation in an academic paper should be clear and concise. It should demonstrate sufficient background information, describing what has been done and what has been achieved. The most important findings must also be mentioned. The significance of the research, dealing

with unexpected outcomes should be pointed out as well. Based on conducted analysis of fifteen academic papers in humanitarian and exact sciences field, namely in the peer-reviewed international academic journals, such as “International Journal of Language and Linguistics”, “Advances in Biochemistry” and “Science Journal of Chemistry” it has been concluded that the differences in presenting the “Results” Section by the scholars are as follows: 1) the results in humanitarian academic papers are more generalized than those in exact sciences; 2) humanitarian academic papers have different structure from that of exact sciences papers: they do not include all the components which make up an academic paper (such as “Results” and “Discussion” Sections); 3) the exact sciences academic papers are structured with all of the components of an academic paper: Introduction, Materials and Methods, Results, Discussion and Conclusion; 4) there are exact sciences academic papers which do not present the findings of the study in the “Results”, “Discussion”, “Conclusion” Sections as separate ones. The “Results” and “Discussion” Sections can be combined in one section. Taking into consideration aforementioned aspects, working on writing an academic paper to be published in peer-reviewed international academic journal can be “challenging, but very fulfilling, endeavour” [5, p. 80].

Perspectives of the study. The presented paper can be useful not only for PhD students as a guidance on an academic paper preparation for being published in peer-reviewed international journals, but it can also arouse interest of those who are eager to advance their academic writing skills. Extensive elucidation of the “Result” Section in the presented paper induces us to reveal another academic paper’s components in further research.

Бібліографічні посилання

1. Chen Y. On Rhetorical Functions of Narratives in Hillary Clinton’s Speeches. *International Journal of Language and Linguistics*. 2018. 6 (4). P. 134–139.
2. Chendan L. Boundary Assignment: A Cognitive Motivation for Lexicalization. *International Journal of Language and Linguistics*. 2018. 6 (4). P. 110–117.
3. Doupa D., Djité M., Kandji P. Polymorphism of the Beta Gene in Homozygous Sickle Cell Patients in Senegal and Its Influence on the Main Complications of the Disease. *Advances in Biochemistry*. 2018. 6 (3). P. 19–25.
4. Hongmin Z. Translation and Adaptation in Dissemination of Foreign Literary Works: A Case Study of Robinson Crusoe. *International Journal of Language and Linguistics*. 2018. 6 (5). P. 140–147.
5. Kotze T. Guidelines on Writing a First Quantitative Academic Article. Department of Marketing and Communication Management. Pretoria: University of Pretoria. 2nd Edition. 2007, 84 p.
6. Kutsevich Yu. A., Markadeeva E. E. Antithesis “Life – Death” in the Novel by John Braine “Room at the Top”. *English Language, Literature & Culture*. 2018. 2 (6). P. 94–98.
7. Mohammed Al-F., Mohammed Ib. M. Biochemical Study of the Effects of Insulin Resistance on Sex Hormones in Men and Women Type-2 Diabetic Patients / Meisan-Iraq. *Advances in Biochemistry*. 2017. 5 (5). P. 79–88.
8. Mohammed H. I. Paradigm Shift in Teaching Communication Skills Course in a Tanzanian University: An assessment and Lessons for Other Universities. *International Journal of Language and Linguistics*. 2018. 6 (5). P. 173–185.
9. Norris C. Academic Writing in English. Helsinki: University of Helsinki, 2016. 85 p.
10. Ogeleka D. F., Edjere O. Consideration of Contamination Status of Soils within the Vicinity of Automobile Workshops in Warri, Delta State, Nigeria. *Science Journal of Chemistry*. 2018. 6 (4). P. 56–65.
11. Organization of an Academic Paper. URL: https://uncw.edu/ulc/documents/Organization_of_an_Academic_Paper.pdf

12. Ouedraogo V., Rouamba A., Compaoré E., Moussa C. Antioxidant, Antiquorum-Sensing and Antibiofilm Activities of *Balanitesa egyptiaca* (L.) Del. (Balanitaceae) and *Terminaliamacrop-tera* Guill. And Perr. (Combretaceae). *Advances in Biochemistry*. 2018. 6 (4). P. 26–31.
13. Phuong Nguyen T., Trang Duong T., Luu Tran L. Arsenic Treatment in Groundwater in Me-kong Delta Using Laterite Absorbent. *Science Journal of Chemistry*. 2017. 5 (6). P. 95–100.
14. Research Guides URL: <http://libguides.usc.edu/writingguide/results>
15. Saginayev A., Kursina M., Kalauova A. Syntheses, Geometrical and Electronic Structure of Alkyladamantanes and Their Thermodynamic Characteristic According to the Density Func-tional Theory. *Science Journal of Chemistry*. 2018. 6 (4). P. 50–55.
16. Widdat M. O., Alrasheid A., Elamin A. Phytochemical Screening, Chemical Composition and Antioxidant Activity of Leaves and Bark Extracts from *Khayasenegalensis*. *Advances in Bio-chemistry*. 2018. 6 (4). P. 32–38.
17. Writing a Results Section. URL: <http://rogeriofvieira.com/wp-content/uploads/2016/05/Explorable.com-Writing-a-Results-Section-2013-01-11.pdf>
18. Writing a Results Section. URL: <https://explorable.com/writing-a-results-section>
19. Writing your Dissertation: Results and Discussion. URL: <https://www.skillsyouneed.com/learn/dissertation-results-discussion.html>
20. Wu K., Xu L., Xie L., Liu Z. Synthesis of n-Butyl Lactate by Transition-Metal-Substituted Phosphotungstic Acid Salt. *Science Journal of Chemistry*. 2018. 6 (4). P. 43–49.
21. Yanchun L., Fengguo H., Yi Z., Lea Q. Comparative Study of a Multi-Dimension/Multi-Feature Approach Between Chinese Debate and Speech. *International Journal of Language and Linguistics*. 2018. 6 (5). P. 163–172.
22. Yin J. An Analysis of “Beauty of Death” in Edgar Allen Poe’s Poetry. *English Language, Lit-erature & Culture*. 2018. 3 (1). P. 20–24.
23. Дзіман Г. М. Жанрово-стилістичні аспекти формування англомовної компетентності студентів-магістрантів у письмі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного уні-верситету. Сер.: Педагогічні науки*. 2014. Вип. 119. С. 51–54.
24. Методика написання наукової статті. URL: <http://personal.pu.if.ua/depart/vikto-riia.chobaniuk/ua/7650/>
25. Яхонтова Т. В. Основи англомовного наукового письма: навч. посібник для студентів, аспірантів і науковців. Вид. 2-ге. Львів: ПАІС, 2003. 220 с.

References

1. Chen, Y. (2018), “On Rhetorical Functions of Narratives in Hillary Clinton’s Speeches”, *International Journal of Language and Linguistics*, 6 (4), pp. 134–139.
2. Chendan, L., (2018), “Boundary Assignment: A Cognitive Motivation for Lexicalization”, *International Journal of Language and Linguistics*, 6 (4), pp. 110–117.
3. Doupa, D., Djité, M., Kandji, P., (2018), “Polymorphism of the Beta Gene in Homozygous Sickle Cell Patients in Senegal and Its Influence on the Main Complications of the Disease”, *Advances in Biochemistry*, 6 (3), pp. 19–25.
4. Hongmin, Z., (2018), “Translation and Adaptation in Dissemination of Foreign Literary Works: A Case Study of Robinson Crusoe”, *International Journal of Language and Linguis-tics*, 6 (5), pp. 140–147.
5. Kotze, T. (2007), *Guidelines on Writing a First Quantitative Academic Article*. Department of Marketing and Communication Management. Pretoria: University of Pretoria. 2nd Edition, 84 p.
6. Kutsevich, Yu. A., Markadeeva, E. E., (2018), “Antithesis “Life – Death” in the Novel by John Braine “Room at the Top”, *English Language, Literature & Culture*, 2 (6), pp. 94–98.
7. Mohammed, Al-F., Mohammed, Ib. M., (2017), “Biochemical Study of the Effects of Insulin Resistance on Sex Hormones in Men and Women Type-2 Diabetic Patients / Meisan-Iraq”, *Ad-vances in Biochemistry*, 5 (5), pp. 79–88.
8. Mohammed, H. I., (2018), “Paradigm Shift in Teaching Communication Skills Course in a Tanzanian University: An assessment and Lessons for Other Universities”, *International Journal of Language and Linguistics*, 6 (5), pp. 173–185.

9. Norris, C. (2016), *Academic Writing in English*. Helsinki: University of Helsinki, 85 p.
10. Ogeleka, D. F., Edjere, O., (2018), "Consideration of Contamination Status of Soils within the Vicinity of Automobile Workshops in Warri, Delta State, Nigeria", *Science Journal of Chemistry*, 6 (4), pp. 56–65.
11. "Organization of an Academic Paper", available at: <https://uncw.edu/ulc/documents/Organization of an Academic Paper.pdf>
12. Ouedraogo, V., Rouamba, A., Compaoré, E., Moussa, C., (2018), "Antioxidant, Antiquorum-Sensing and Antibiofilm Activities of *Balanitesaegyptiaca* (L.) Del. (Balanitaceae) and *Terminalia macroptera* Guill. And Perr. (Combretaceae)", *Advances in Biochemistry*, 6 (4), pp. 26–31.
13. Phuong Nguyen, T., Trang Duong, T., Luu Tran, L. (2017), "Arsenic Treatment in Groundwater in Mekong Delta Using Laterite Absorbent", *Science Journal of Chemistry*, 5 (6), pp. 95–100.
14. "Research Guides", available at: <http://libguides.usc.edu/writingguide/results>
15. Saginayev, A., Kursina, M., Kalauova, A., (2018), "Syntheses, Geometrical and Electronic Structure of Alkyladamantanes and Their Thermodynamic Characteristic According to the Density Functional Theory", *Science Journal of Chemistry*, 6 (4), pp. 50–55.
16. Widdat, M. O., Alrasheid, A., Elamin, A., (2018), "Phytochemical Screening, Chemical Composition and Antioxidant Activity of Leaves and Bark Extracts from *Khayasenegalensis*", *Advances in Biochemistry*, 6 (4), pp. 32–38.
17. "Writing a Results Section", available at: <http://rogeriofvieira.com/wp-content/uploads/2016/05/Explorable.com-Writing-a-Results-Section-2013-01-11.pdf>
18. "Writing a Results Section", available at: <https://explorable.com/writing-a-results-section>
19. "Writing your Dissertation: Results and Discussion", available at: <https://www.skillsyouneed.com/learn/dissertation-results-discussion.html>
20. Wu, K., Xu, L., Xie, L., Liu, Z., (2018), "Synthesis of n-Butyl Lactate by Transition-Metal-Substituted Phosphotungstic Acid Salt", *Science Journal of Chemistry*, 6 (4), pp. 43–49.
21. Yanchun, L., Fengguo, H., Yi, Z., Lea, Q., (2018), "Comparative Study of a Multi-Dimension/Multi-Feature Approach Between Chinese Debate and Speech", *International Journal of Language and Linguistics*. 6 (5), pp. 163–172.
22. Yin, J., (2018), "An Analysis of "Beauty of Death" in Edgar Allen Poe's Poetry", *English Language, Literature & Culture*, 3 (1), pp. 20–24.
23. Dziman, H. M. (2014), "Genre and Stylistic Aspects of English Competence Formation of Master's Degree Students in Writing", *Bulletin of Chernyhiv National Pedagogical University* ["Zhanrovo-stylistychni aspekt formuvannia angломovnoi competentnostis studentiv-magistrantiv u pysmi"], *Visnyk Chenihovskogo natsionalnogo universytetu. Pedagogical Science*, № 119, pp. 51–54.
24. "Methodology of writing of the scientific article", ["Metodyka napysannia naukovoї statti"], available at: URL: <http://personal.pu.if.ua/depart/viktoriia.chobaniuk/ua/7650/>
25. Yahontova, T. V. (2003), *The Basis of English Academic Writing* [*Osnovy angломovnogo naukovogo pysma: tutorial for the students, postgraduates and scholars. Issue 2nd*], PAIS, Lviv, 220 p.

СТИРНИК Наталія Сергіївна

старший викладач кафедри іноземних мов для гуманітарних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара; проспект Гагаріна, 72, м. Дніпро, 49094, Україна; тел.+38 (056) 374 98 82; e-mail: nstyrnik@gmail.com; ORCIDID: 0000-0002-5044-3120

ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДОВОЇ «РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ» У МЕЖАХ СТРУКТУРИ НАУКОВОЇ СТАТТІ

Анотація. *Мета статті* визначається потребою ґрунтовного аналізу такої складової міжнародної наукової статті як «Результати дослідження». *Об'єкт* вивчення – частина «Результати дослідження», що є однією з основних компонентів академічного письма. *Предметом* запропонованого дослідження стали структурні особливості академічної статті на прикладі п'ятнадцяти наукових статей, опублікованих в міжнародних рецензованих академічних журналах у галузі біохімії, клітинної та молекулярної біології, літератури та культурології. Під час аналізу застосовано описовий і порівняльний *методи дослідження*, а також метод контекстуального аналізу. *Висновки* містять узагальнення

щодо поглядів лінгвістів на складову «Результати дослідження», яка є вагомою структурною одиницею академічної статті. **Результати дослідження:** 1) складова «Результати дослідження» потрактовується науковцями по-різному: представники гуманітарного спрямування схильні до узагальнень; 2) філологічні наукові розвідки відрізняються навіть за структурою від статей з галузі точних наук: загалом не презентуються компоненти, що входять до складу наукової статті (наприклад, відсутні такі складові як «Дискусія» та «Результати дослідження», самі результати подано в частині «Висновки»); 3) у наукових статтях, створених представниками точних наук, наявні всі компоненти статті: вступ, матеріали та методи, результати, обговорення та висновки; 4) аналіз наукових статей засвідчив, що результати дослідження в галузі точних наук подаються у висновках, а такі складові як «Результати дослідження» та «Дискусія» у деяких статтях або відсутні загалом або об'єднані. **Практична значимість** даного дослідження полягає в тому, що його результати можуть зацікавити студентів, здобувачів наукового ступеня «Доктор філософії», а також дослідників, які подають свої винаходи до міжнародних академічних рецензованих наукових видань.

Ключові слова: наукова стаття, структура наукової статті, складова «Результати дослідження», складова «Дискусія», складова «Висновки», міжнародний рецензований журнал, дослідник, докторант.

СТЫРНИК Наталья Сергеевна

старший преподаватель кафедры иностранных языков для гуманитарных специальностей
Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара; проспект Гагарина, 72, г. Днепр,
49094, Украина; тел.: +38 (056) 3749882; e-mail: nstymnik@gmail.com; ORCIDID: 0000-0002-5044-3120

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ «РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ» В РАМКАХ СТРУКТУРЫ НАУЧНОЙ СТАТЬИ

Аннотация. *Цель статьи* определяется необходимостью детального анализа части международной научной статьи «Результаты исследования». *Объект* изучения – часть «Результаты исследования», которая является одной из основных составляющих академического письма. *Предмет* представленного исследования – структурные особенности академической статьи на примере пятнадцати научных статей, опубликованных в международных рецензируемых академических журналах в области биохимии, клеточной и молекулярной биологии, литературы и культурологии. При анализе применялись описательный и сравнительный *методы исследования*, а также метод контекстуального анализа. **Результаты исследования:** выявлены различные подходы к изложению результатов исследования в научной статье. **Выводы:** 1) составляющая «Результаты исследования» демонстрируется учеными по-разному: представители гуманитарного направления склонны к обобщению; 2) структура филологической статьи отличается от структуры статьи точных наук: не представлены все составляющие академической статьи (например, отсутствуют такие части, как «Дискусия» и «Результаты исследования», а результаты анализа представлены в части «Выводы»); 3) научные статьи, представленные исследователями в области точных наук, состоят из всех компонентов, а именно: вступление, методы исследования, результаты, дискуссия и выводы; 4) по результатам проведенного анализа было выявлено, что результаты исследования в области точных наук представлены в «Выводах», а такие составляющие статьи, как «Результаты исследования» и «Дискусия» в некоторых статьях не представлены или объединены. **Практическая ценность** данной статьи состоит в том, что ее результаты могут заинтересовать студентов и ученых степени «Доктор философии», а также исследователей, которые подают результаты своих научных трудов в международные рецензируемые научные издания.

Ключевые слова: научная статья, составляющие научной статьи, часть «Результаты исследования», часть «Дискусия», часть «Выводы», международный рецензируемый журнал, исследователь, докторант.

Надійшла до редколегії 24.10.2018

ТОЛКАЧОВА Анастасія Вячеславівна

магістрант Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;
пр. Гагаріна, 72, м. Дніпро, 49010, Україна; тел.: +38(099) 202 15 97;
e-mail: symbol0131@gmail.com; ORCID ID 0000-0003-2782-7529

ДАТЧЕНКО Юлія Валентинівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального та слов'янського мовознавства
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара; пр. Гагаріна, 72, м. Дніпро,
49010, Україна; тел.: +38(099) 978 33 12; e-mail: datchenkoju@gmail.com;
ORCID ID 0000-0002-2276-4760

ФОНОВА ІНФОРМАЦІЯ У ТВОРАХ БОЖЕНИ АДАМКЕВИЧ

Анотація. *Метою дослідження* є аналіз безеквівалентної лексики в поетичних творах Божени Адамкевич. *Об'єкт дослідження* – фонова інформація, відображена в мовних засобах. *Матеріал дослідження* – поетичні твори Божени Адамкевич, що увійшли до збірки «Świat jest piękną sałą dobeę». Застосовано описовий та порівняльний *методи*. У *результаті* дослідження здійснено класифікацію основних мовних одиниць. *Практичне застосування* результатів дослідження може допомогти під час роботи над перекладами віршів і дати можливість виявити особливості соціокультурної інформації, характерної для польського менталітету. **Висновки:** у ході роботи репрезентовано твердження науковців щодо фонові інформації й безеквівалентної лексики в теорії перекладу, а саме: А. О. Іванова, Л. С. Бархударова, А. Д. Швейцера, В. Н. Комісарова, С. Влахова і С. Флоріна. Під час аналізу збірки Б. Адамкевич «Świat jest piękną sałą dobeę» виявлено лексику, що не має адекватного або точного відповідника в українській мові. Проаналізовану лексику запропоновано об'єднати в групи за частотою вживання: власні назви, фразеологізми, гра слів, авторські okazionalizmy, аббревіатури й звуконаслідування. Встановлено, що 1) найактивніше використовуються власні назви, а саме: назви міфологічних героїв, фільмів, головних персонажів анімаційного фільму, імена журналістів, назви фестивалів та свят; 2) фразеологізми мають національно-культурні особливості, тому перекладаються шляхом добору еквівалентів чи аналогів; 3) поодинокі випадки гри слів у творах потребують пояснення, оскільки добрати еквівалент виявляється неможливим; 4) індивідуально-авторські okazionalizmy слід перекладати транслітерацією; 5) приклади використання аббревіатур потребують тлумачення в контексті; 6) явища оманотопеї (звуконаслідування) потребують добору мовних одиниць, що мають певні акустичні ознаки в мові перекладу.

Ключові слова: фонова інформація, безеквівалентна лексика, переклад, власні назви, фразеологізми, гра слів, okazionalizmy, аббревіатури, ономатопеї.

Постановка проблеми. Розуміння художнього тексту залежить від обізнаності культурних й історичних подій народу, що відображаються в лексичі, створюючи фонову інформацію, що співвідноситься зі словом у мові, за яким у суспільній свідомості зафіксовано певний зміст. Л. К. Латішев і А. Л. Семенов вважають, що етнокультурний бар'єр «зумовлює моменти культурологічного нерозуміння через різне ставлення носіїв первинної та перекладної мови до одних й тих самих описуваних явищ...» [9, с. 69]. Дослідник акцентує увагу на тому, що труднощі виникають саме під час розуміння та перекладу реалій, що містять фонову інформацію. З погляду перекладознавства увагу привертає лексика, що містить національний колорит, політичні, культурні, історичні особливості й реалії побуту тощо.

Серед творів сучасної польської поезії нашу увагу привернув доробок Божени Адамкевич, творчість якої припадає на другу половину ХХ – початок ХХІ ст. До цього часу перекладів українською мовою не здійснено, що дає підстави до аналізу

лексики, яка потребує тлумачення й потрактовування з погляду польського культурного дискурсу. Перші поетичні спроби письменниці припадають на 1950–1960-ті роки. У своєму творчому доробку Б. Адамкевич має декілька збірок творів для дітей і дві збірки поетичних творів. До книги «Świat jest piękną sałą dobę» (2017) увійшли ліричні поезії, сонети, а також жартівливі римовані твори (gumowanki), що стали джерелом опрацювання.

Зв'язок із попередніми дослідженнями. Теоретик перекладознавства В. С. Виноградов зазначає, що соціокультурний уклад певної національної спільноти має певні особливості, що вирізняють його серед інших національних спільнот. «Ці особливості відображаються в лексиці й містять фонову інформацію щодо національних форм, видів і проявів духовної й матеріальної культури» [5, с. 59]. Така інформація міститься насамперед в словах, які називають певні реалії, що не мають відповідників (еквівалентів) в інших мовах.

У сучасному перекладознавстві немає одностайної думки щодо тлумачення терміну “безеквівалентна лексика”. Л. С. Бархударов, А. О. Іванов твердять, що це «слова, які позначають предмети, поняття і ситуації, що не існують в практичному досвіді людей, носіїв іншої мови» [4, с. 81]; а «відсутність у лексичних одиниць вихідної мови еквівалентів у словниковому складі перекладної мови» є безеквівалентністю [7, с. 71].

А. Д. Швейцер вважає що це «лексичні одиниці, які служать на позначення культурних реалій, що не мають точних відповідників в іншій культурі [12, с. 86]. На думку В. Н. Комісарова, безеквівалентними є «одиниці вихідної мови, що не мають регулярних відповідників в мові перекладу» й використовуються на «позначення специфічних явищ певної культури, які є продуктом кумулятивної функції мови, й містять фонові знання, що існують у свідомості мовців» [8, с. 51]. Лінгвісти С. Влахов і С. Флорін розмежовують поняття «безеквівалентна лексика» й «реалії», оскільки вважають, що «безеквівалентність має ширший спектр змісту, на відміну від реалії» [6, с. 48].

Учені класифікують безеквівалентну лексику, беручи до уваги відмінності між референтними і прагматичними значеннями, оскільки внутрішньолінгвістичне значення не може бути пов'язаним з даним явищем. А. О. Іванов виділяє три види безеквівалентної лексики: 1) референтно-безеквівалентну, що містить терміни, індивідуальні (авторські) неологізми, семантичні лакуни, слова широкої семантики, складні слова; 2) прагматично-безеквівалентну, що об'єднує випадки відхилення від мовної норми, іншомовні вкраплення, аббревіатури, слова з суфіксами суб'єктивної оцінки, вигуки, явище ономапопеї (звуконаслідування), асоціативні лакуни; 3) альтернативно-безеквівалентну лексику, до якої можна віднести власні імена, звертання, фразеологізми й реалії [7, с. 46].

Постановка завдань дослідження. Актуальність розвідки полягає в тому, що опрацювання мовного матеріалу, класифікація лексики, що містить фонову інформацію, на підставі художньої збірки, дозволять сприйняти інтенцію автора, полегшать розуміння текстів. Окремі мовні одиниці можна проаналізувати лише у контексті твору. Беручи до уваги потенціал лексичного складу польської мови, результати аналізу можуть бути корисними під час художнього перекладу збірки «Świat jest piękną sałą dobę» («Світ прекрасний кожен день»).

Метою дослідження є аналіз безеквівалентної лексики в поетичних творах Божени Адамкевич. Це допоможе під час перекладів творів і дасть можливість виявити особливості соціокультурної інформації, характерної для польського менталітету. **Завдання** статті – здійснити класифікацію безеквівалентної лексики, зокре-

ма, власних назв, фразеологізмів, пояснити випадки гри слів і використання авторських оказіоналізмів, виявити явища звуконаслідування й аббревіації та описати можливі варіанти перекладу. **Об'єктом** дослідження стала фонова інформація, відображена в мовних засобах, на матеріалі творів Божени Адамкевич, що ввійшли до збірки «Świat jest piękną sałą dobeę».

Виклад основного матеріалу. Під час аналізу збірки поетичних творів Божени Адамкевич «Świat jest piękną sałą dobeę» (2017) було дібрано безеквівалентну лексику, яку пропонуємо розподілити на групи за активністю використання.

1. **Власні назви.** Сучасний польський лінгвіст Р. Левицький у статті щодо труднощів перекладу власних назв пропонує розподілити оніми на дві групи. До першої належать ті, що мають еквівалент у іншій мові, до другої – ті, що його не мають: у цьому разі перекладач мусить сам створити еквівалент [2, с. 31–38]. У творах Божени Адамкевич наявні антропоніми з відповідниками в українській мові, як-от: «*Życzę sobie takiego pisania, / Kiedy zapukam do Hadesu*» [1, с. 12] («Бажаю собі такого напису, / Коли постукаю до Гадесу»). – Переклад наш. А. Т., Ю. Д.). Ім'я Гадес, також Аїд, Аїдонеї (дав.-гр. Ἅιδης) – давньогрецький бог підземного світу, володар царства тіней померлих, один з братів богів-олімпійців [3]. У творах авторка використовує імена інших міфологічних героїв, які не викликають труднощів під час перекладу, як-от: «*Po co przez Amora / Zalewać się łzami? / Poczekajcie na mnie! / Idę – zabawić się z wami!*» [1, с. 116] («Чого перед Амуром / Заливаєшся сльозами? / Почекай на мене! / Я йду – бавитися з вами!») – Амур або Купідон – у римській міфології – бог кохання [10, с. 40].

До першої підгрупи можна віднести назву фільму: «*Film pokazać (po raz czwarty) / „Czapajew” – produkcja nowa*» [1, с. 19] («Кінопоказ (раз четвертий) / „Чапаяев” – нова продукція»). У цьому вірші авторка натякає на постійний повтор старого радянського фільму 1934 року, що часто транслювали в Польщі.

Власні назви, які не мають еквівалентів в українській мові, належать до другої групи. Вони не тільки виконують функції найменування істоти чи об'єкта, але й є словами, форма яких указує на національну приналежність. Дібрати влучний переклад досить складно, оскільки оніми в поезіях Божени Адамкевич є складниками польської медіа культури кінця ХХ ст. Наприклад: «*Na dobranoc Ptuś z Balbinka. / Obraz ... zadrgał (mama zbladła). / Dziecię pyta: „Co to? Fale? / Czy Balbinka w wodę wpadła?”*» [1, с. 19] («На добраніч Птусь й Балбінка. / Екран ... затремтів (мама зблідла). / Дитя питає: „Що це? Хвилі? / Чи Балбінка впала у воду?..»»). У 60-ті роки ХХ ст. на польському телебаченні транслювалася дитяча програма перед сном «*Różne przygody Gąski Balbinki*» («Різні пригоди Гуски Балбінки»), в історіях брав участь персонаж Kurczak Ptuś (Півник Птусь). Під час трансляції передачі глядачам показували малюнки з головними героями, що супроводжувалися діалогами.

Фонова інформація міститься в рядках: «*Suzin i Edytka / „Dziennik” nam przygotowują*» («Едита й Сузін / «Щоденник» нам приготували»), оскільки має елементи з історико-культурним складником. У 70-х рр. ХХ ст. популярними журналістами на польському телебаченні були Едита Войцак і Ян Сузін, які вели півгодинну програму новин «Щоденник телевізійний».

Наведені приклади власних імен свідчать про короткочасну фонову інформацію, яка відображає певні культурні реалії, що швидко вийшли з загальноомовного використання й потребують роз'яснення. Ці оніми складно інтерпретувати не тільки іншомовним читачам, а й носіям польської мови ХХІ століття.

У творах Божени Адамкевич зустрічаємо власну назву «Варшавська весна», що має фонову інформацію і потребує тлумачення, а саме: «*Własnie „Jesień” – ta „Warszawska”, / Płynie przepiękna muzyka*» [1, с. 18] (укр. «Точно „Осінь” – ця „Варшавська”, / Плине музика прекрасна»). Ідеться про Міжнародний фестиваль сучасної музики «Варшавська осінь» – найбільший у Польщі фестиваль міжнародного статусу, присвячений сучасній музиці, організований Спілкою композиторів Польщі, що триває вже понад 60 років. Як бачимо, знайти українські еквіваленти польським власним назвам досить проблематично, оскільки необхідно знати польські національно-культурні явища.

До етнографічних реалій належать назви традиційних свят, що наявні в поезії, а саме: «*Zaledwie pierwsze blaski świat zbudziły. / Zalały renek głośnie ptaków pienia / Za nową porę życia – diękczynienia. / Cały świat chwali – głośno, z całej siły*» («Тільки-но перші святкові просвіти з'являються. / Пташиний спів голосно розливається / Час нового життя – дня подяки. / Вихваляй це свято, голосно, з усій сили») [1, с. 38]. *Diękczynienie* (день подяки) – свято з тривалою історією, що відзначається в багатьох країнах світу й переважно пов'язане із закінченням сільськогосподарських робіт. У Польщі його святкують у четвертий четвер листопада.

У рядках «...*Ptaki uczą młode lotów. / Coraz bliżej do omłotów...*» [1, с. 169] («Птахи вчать молодь літати / ближче й ближче до обмолотів») має місце натяк на наближення народного свята наприкінці серпня. Укладачі збірки подали пояснення до назви цього свята – дня сільськогосподарських робіт: розділення зерен, насіння соломи, стручкових тощо.

2. **Фразеологізми.** У поетичних творах фразеологізми здебільшого використовуються з метою емоційно-оцінної характеристики предметів, дій, явищ тощо. Ідіоми ускладнюють розуміння тексту для іншомовного читача, оскільки переважна більшість мовних одиниць має національно-культурні відмінності порівняно з подібними фразеологізмами української мови. Фразеологічні одиниці можуть мати різне стилістичне забарвлення, різну образну основу, відмінну емотивну функцію.

У мистецькому доробку Божени Адамкевич спостерігаємо фразеологізми, які можна перекласти шляхом добору фразеологічного еквівалента, фразеологічного аналога, описовим способом, контекстуальними замінами чи калькуванням. Зокрема, під час перекладу фразеологізмів можна використати український еквівалент, наприклад: «*Serce w gardle. Aż tu nagle...*» [1, с. 18] («Клубок у горлі. Так раптово...»). Стійкий вираз *klubok u gorli* має значення – кому-небудь спазми стискають горло від сильного хвилювання, переживання [6, с. 382]. У рядках «*Nie chodź zimą całkiem bosa, / Nawet gdy cię diabli niosą*» [1, с. 123] («Не ходи узимку боса, навіть якщо тебе чорти носять») польському фразеологізму *diabli niosą* відповідає українській еквівалент *чорти носять*, що вживається для вираження незадоволення з приводу того, що хтось невчасно або багато ходить, вештається в різних місцях [11, с. 953]. Український аналог стійкого словосполучення можна віднайти для перекладу рядків: «*I ciągną wóz ciężki, / Cały przepelniony. / I noga za nogą / Koń i koń zmęczony*» («І тягнуть віз важкий, / Увесь заповнений. / І крок за кроком / Йде кінь втомлений»), де *крок за кроком* має значення «дуже повільно, помалу, поступово, у певній послідовності» [11]. Фразеологізми, різні за формою, пропонуємо в рядках:

«*Lepiej porzuć wredną żonę, / Bo masz rogi przyprawione*» («Краще кинь вередливу дружину, / Бо маєш наставлені роги»); наставляти роги – “зраджувати свого чоловіка” [11, с. 742].

3. **Гра слів.** В. С. Виноградов зазначав, що «гра слів створюється завдяки вмілому використанню різноманітного співзвуччя з метою досягнення комічного ефекту, повних або часткових омонімів, паронімів і таких мовних феноменів, як полісемія та зміна сталих лексичних зворотів» [5, с. 83]. Для носіїв іншої мови ефект «обманутого очікування» може бути не досягнутий, оскільки гру слів спостерігаємо під час уживання семантично різних або протилежних за змістом слів. Гру слів знаходимо у віршованих рядках: «*Gdy w barach mlecznych ludzie jadalі, / Coś zamawiali, potem czekali. / Głos panny Zosi: / „Kto ruskie prosił?” / Nikt ich nie prosił. Sami wjechali!*» [1, с. 117] («Десь в барах їли люди, / Щось замовляли, потім чекали. / Голос пані Зосі: / „Хто просив руських?” / Ніхто не просив. Самі в’їхали!»). У польській мові поширена назва «*ruskie pierogi*», яку слід перекладати як *руські вареники*. У наведеному контексті маємо натяк на ситуацію, коли в Польщі перебувала велика кількість людей з Радянського Союзу, яких умовно називали *руськими*. Отже, виникає двозначність виразу.

У дворянських віршах (*lepiejkach*) наявний вираз *ból głowy*, що містить приховану інформацію: «*Nie wierz w żony bóle głowy! / Śmiało wkraczaj do alkowy*» [1, с. 126] («Не вір дружини головному болю! / Йди сміливо до алькову»). Наведений вираз (*bóle głowy*) слугує в цьому контексті для вербалізації натяку про відмову від подружніх обов’язків. Авторка використовує прийом гри слів переважно для створення комічного ефекту.

4. **Індивідуально-авторські оказіоналізми.** Лексика, що має здебільшого разовий контекст, становить певні труднощі в розумінні й перекладі. Тому існує потреба в поясненні слів під час перекладу, як-от: *lepiejki* [1, с. 119] (відприслівниковий іменник походить від *lepiej* – краще). Ідеться про короткі, гротескні вірші, що складаються з двох рядків, об’єднаних ритмом чи римою, які починаються зі слова *lepiej* (укр. краще) й часто не мають сенсу, наприклад: *Lepiej porzuć..., Lepiej dostać...* тощо. Автором цієї форми вважають Віславу Шимборську, але насправді вона належить секретареві Міхалу Русінеку, як пояснює Божена Адамкевич. В українській мові не існує відповідника до наведеного слова.

5. **Абревіатури.** «*Teraz wiem! OP-ART – KRESECZKI. / Za to jestem bardzo wdzięczny!»* [1, с. 17] («Тепер знаю! ОП-АРТ – РИСОЧКИ. / За це дуже вдячний!»). Контекст, у якому вжито вираз (*Teraz wiem! OP-ART – KRESECZKI*), потребує тлумачення: за часів радянської влади після усіх телевізійних програм на екрані зникала картинка та з’являлися миготливі рисочки, така «картинка» часто супроводжувалася високим безперервним звуком. Божена Адамкевич уживає вираз *On-art*, оскільки це скорочений варіант англійського виразу *optical art* – “оптичне мистецтво, різновид абстракціонізму, популярний у другій половині ХХ ст., у якому використовувалися різні оптичні ілюзії на основі геометричних елементів, що часто повторюються, вони нагадують фігури калейдоскопу”. Завдяки своїй математичній природі, Оп-арт дезорієнтує глядача й привносить ефект несподіванки. Отже, екран телевізора з рисочками поетика порівнює з мистецьким стилем.

6. **Явище ономатопеї.** Слова, що служать для імітації звуків навколишньої дійсності засобами мови, характерні для художніх текстів. Письменники використовують звуконаслідування з метою посилення психоакустичного фону твору, якот: «*Wębni w parasol muzyka wariacka, / Raz dźwięcznie, raz głucho, stuk-stuku-piku...*» [1, с. 70] («Б'є у парасольку божевільна музика, / Один раз дзвінко, один раз глухо, стук-стуки-стук...»). У польській мові подібні звуки можна передати або як *stuk*, або його варіантом *stuku*, а також вигуком – *puk*.

Висновки. У ході роботи репрезентовано твердження науковців щодо фонової інформації й безеквівалентної лексики в теорії перекладу, а саме: А. О. Іванова, Л. С. Бархударова, А. Д. Швейцера, В. Н. Комісарова, С. Влахова і С. Флоріна. Під час аналізу збірки Б. Адамкевич «*Świat jest piękną całą dobę*» виявлено лексику, що не має адекватного або точного відповідника в українській мові. Проаналізовану лексику запропоновано об'єднати в групи за частотою вживання: власні назви, фразеологізми, гра слів, авторські оказіоналізми, абрєвіатури й звуконаслідування. Встановлено, що 1) найактивніше використовуються власні назви, а саме: назви міфологічних героїв, фільмів, головних персонажів анімаційного фільму, імена журналістів, назви фестивалів та свят; 2) фразеологізми мають національно-культурні особливості, тому перекладаються шляхом добору еквівалентів чи аналогів; 3) поодинокі випадки гри слів у творах потребують пояснення, оскільки добрати еквівалент виявляється неможливим; 4) індивідуально-авторські оказіоналізми слід перекладати транслітерацією; 5) приклади використання абрєвіатур потребують тлумачення в контексті; 6) явища оманотопеї (звуконаслідування) потребують добору мовних одиниць, що мають певні акустичні ознаки в мові перекладу. Отже, Божена Адамкевич в творах створює своєрідне культурно-історичне тло, використовуючи різноманітні мовні засоби, що містять фонову інформацію.

Перспективу досліджень убачаємо в: а) можливості здійснення адекватного перекладу й при цьому; б) точного тлумачення фонової інформації. Переклад сучасної поезії дає можливість побачити та дослідити лексичні особливості певної мови й зменшити кількість комунікативних перешкод в сприйнятті та розумінні творів.

Бібліографічні посилання

1. Adamkiewicz B. *Świat jest piękną całą dobę*. PRINT GROUPS Sp. z o.o. Zambrów, 2017. 130 p.
2. Lewicki R. Niektóre kulturowe aspekty ustalania ekwiwalencji w przekładzie nazw własnych. *Przekład, język, kultura II*. UMCS, Lublin, 2010. 260 s.
3. Аїд. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%97%D0%B4> (дата звернення: 21.10.18)
4. Бархударов Л. С. Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода. Москва: Международные отношения, 1975. 240 с.
5. Виноградов В. С. Общие и лексические вопросы: учеб. пособие. 2-е изд., перераб. Москва: КДУ, 2004. 240 с.
6. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва: Международные отношения, 2009. 328с.
7. Иванов А. О. Безэквивалентная лексика. Санкт-Петербург: Типография изд-ва СПбГУ, 2006. 192 с.

8. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Москва: Изд-во «ЭТС», 2002. С. 116–135.
9. Латышев Л. К., Семенов А. Л. Перевод : теория, практика и методика преподавания. Москва: Академия, 2003. 192 с.
10. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1970–1980. Т. 1. С. 40.
11. Фразеологічний словник української мови; уклад.: В. М. Білоноженко та ін. Київ: Наук. думка, 1999. 984 с.
12. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты. Москва: Наука, 1988. С. 76–99.

Reference

1. Adamkiewicz, B. (2017), *The world is beautiful all day* [*Świat jest piękne tżely doby*], Zambrów, 130 p.
2. Lewicki, R. (2010), “Some cultural aspects of determining equivalence in the translation of proper names” [“Niektory kulturni aspekty ustalania ekwiwalentzii v perekladi nazw wlasnych”, *Preklad, jenzyk, kultura II*], Lublin, 260 p.
3. “Aid” [“Aid”], available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%97%D0%B4>
4. Barkhudarov, L. S. (1975), *Language and translation: Questions of general and particular translation theory* [*Voprosy obshchej i chastnoj teorii perevoda*], Moscow, 240 s.
5. Vinogradov, V. S. (2004), *General and lexical questions* [*Obshchie i leksicheskie voprosy*], Moscow, 240 s.
6. Vlahov, S., Florin, S. (2009), *Untranslatable in translation* [*Neperevodimoe v perevode*], Moscow, 328 s.
7. Ivanov, A. O. (2006), *Specific vocabulary* [*Bezektivivalentnaya leksika*], St. Petersburg, 192 s.
8. Komissarov, V. N. (2002), *Modern Translation Studies* [*Sovremenoe perevodovedenie*], Moscow, ss. 116–135.
9. Latyshev, L. K., Semenov A. L. (2003), *Translation: Theory, Practice and Methods of Teaching* [*Perevod: teoriya, praktika i metodika prepodovaniya*], Moscow, 192 s.
10. *Dictionary of the Ukrainian language (1970–1980): in 11 vol.* [*Slovyuk ukrainskoi movy: v 11 t.*], vol. 1, s. 40.
11. *Phraseological Dictionary of the Ukrainian Language*, (1999), [*Frazeologichnyi slovnik ukrainskoi movy*], Kyiv, 984 s.
12. Schweitzer, A. D. (1988), *Theory of Translation: Status, Problems, Aspects* [*Teoriya perevoda: Status, problemy, aspekty*], Moscow, ss. 76–99.

ТОЛКАЧЁВА Анастасия Вячеславовна

магістрант Дніпровського національного університету імені Олеса Гончара; пр. Гагарина, 72,
г. Дніпр, 49010, Україна; тел: +38(099) 202 15 97; e-mail: symbol0131@gmail.com;
ORCID ID 0000-0003-2782-7529

ДАТЧЕНКО Юлия Валентиновна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального і слов'янського мовознавства Дніпровського національного університету імені Олеса Гончара; пр. Гагарина, 72, г. Дніпр, 49010, Україна;
тел: +38(099) 978 33 12; e-mail: datchenkoju@gmail.com; ORCID ID 0000-0002-2276-4760

ФОНОВАЯ ИНФОРМАЦИЯ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ БОЖЕНЫ АДАМКЕВИЧ

Аннотация. *Цель исследования* – анализ безэквивалентной лексики в поэтических произведениях Божены Адамкевич. *Объект исследования* – фоновая информация, переданная языковыми средствами. *Материал исследования* – поэтические произведения Божены Адамкевич, вошедшие в сборник «Świat jest piękną całą dobę». Применены описательный и сопоставительный *методы*. В *результате* исследования разработана классификация основных языковых единиц. *Практическое применение:* результаты исследования будут полезны в работе над переводами стихотворений и в выявлении особенностей социокультурной информации, присущей польскому менталитету. **Выводы:** во время работы представлены мнения учёных о фоновой информации и безэквивалентной лексике в теории

перевода, а именно: А. О. Иванова, Л. С. Бархударова, А. Д. Швейцера, В. Н. Комиссарова, С. Влахова и С. Флорина. При анализе сборника Б. Адамкевич «Świat jest piękną całą dobę» обнаружено лексику, которая не имеет адекватного или точного эквивалента в украинском языке. Проанализированную лексику предложено объединить в группы по частоте использования: имена собственные, фразеологизмы, игра слов, авторские окказионализмы, аббревиатуры и звукоподражания. Установлено, что: 1. самыми активными в употреблении являются имена собственные, а именно: названия мифологических героев, фильмов, главных персонажей анимационного фильма, имена журналистов, названия фестивалей и праздников. 2. фразеологизмы имеют национально-культурные особенности, которые можно перевести при помощи эквивалентов или аналогов. 3. одинокие случаи игры слов в произведениях требуют объяснения, поскольку подобрать эквивалент оказывается невозможным. 4. индивидуально-авторские окказионализмы предложено переводить транслитерацией. 5. примеры использования аббревиации требуют толкование в контексте; 6. явления ониматопеи (звукоподражания) требуют отбор языковых единиц, имеющих определённые акустические признаки в языке перевода.

Ключевые слова: фоновая информация, безэквивалентная лексика, перевод, имена собственные, фразеологизмы, игра слов, окказионализмы, аббревиатуры, ониматопеи.

TOLKACHOVA Anastasiia Vyacheslavovna

master student of Oles Honchar Dnipro National University; Gagarin Avenue, 72, Dnipro, 49010, Ukraine;
tel.: +38(099) 202 15 97; e-mail: symbol0131@gmail.com; ORCID ID 0000-0003-2782-7529

DATCHENKO Yuliia Valentinovna

candidate of Philological sciences, associate professor of Oles Honchar Dnipro National University;
Gagarin Avenue, 72, Dnipro, 49010, tel.: +38(099) 978 33 12; e-mail: datchenkoju@gmail.com;
ORCID ID 0000-0002-2276-4760

BACKGROUND INFORMATION IN THE WORKS OF BOZHENA ADAMKEVICH

Summary. *Objective* of the paper is to analyze non-equivalent vocabulary in the poetic writings of Bozhena Adamkevich, which will help in working on the translation of poetry and will provide an opportunity to reveal the peculiarities of socio-cultural information characteristic of the Polish mentality. *Object* under analysis is background information, which reflected in the linguistic means. *Materail* of investigation is the poetry of Bozhena Adamkevich, included in the collection "Świat jest piękną całą dobę". Descriptive and comparative *methods* applied. *The practical application* of the results of the study can help when working on the translation of poetry and give the opportunity to identify the features of socio-cultural information characteristic of the Polish mentality. **Results:** submitted the statement of scientists on background information and the non-equivalence vocabulary in the theory of translation in the course of the work, namely: A.O. Ivanov, L.S. Barkhudarov, A.D. Schweitzer, V.N. Komisarov, S. Vlakhov and S. Florin. Identified vocabulary that is not appropriate or exact equivalent in the Ukrainian language during the analysis of the collection B. Adamkevich «Świat jest piękną całą dobę». The analyzed vocabulary is suggested to be grouped into groups by frequency of use: proper names, the idioms, word games, authored occasionalisms, abbreviations, onomatopoeias. It is established that: 1) the group of proper names was the most active use, namely: mythological heroes, the name of the movie, the names of the main characters of the animated film, the names of journalists, the names of festivals and holidays; 2. the idioms have national-cultural features that can be translated by the selection of equivalents or analogues; 3. some cases of word games in the works need an explanation, since it is impossible to get the equivalent; 4. individually-authored occasionalisms is proposed to translate transliteration; 5. examples of the use of abbreviations require interpretation in context; 6. the phenomena of the onomatopoeias (volunteering) require the selection of linguistic units, that have certain acoustic characteristics in the target language.

Key words: background information, non-equivalent vocabulary, translation, proper names, idioms, word games, occasional, abbreviations, onomatopoeias.

Надійшла до редколегії 08.10.18

ХАБАРОВА Наталія Анатоліївна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри романської філології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара; пр. Гагаріна 72, м. Дніпро, 49000, Україна; тел. (056) 374-98-81; e-mail: khna_80@ukr.net; ORCID ID: 0000-0001-6108-0495

ЛІНГВІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ ФРАНКОМОВНИХ ТЕКСТІВ АНОТАЦІЙ

Анотація. *Метою дослідження* є визначення поняття анотація з рекламної точки зору та характеристика функцій анотацій. *Об'єктом* дослідження виступає анотація як тип рекламного тексту. *Предметом* дослідження постають лінгвістичні функції текстів анотацій. *Мета* статті – функціональне вивчення текстів анотацій до художніх творів. *Матеріал дослідження* – франкомовні розгорнуті анотації до художніх творів розміщені у мережі Інтернет а також видавничі анотації сучасних друкованих видань. Застосовано описовий *метод* зі всім комплексом його прийомів, у тому числі засобом зовнішньої інтерпретації. У *результаті* дослідження проаналізовано основні функції текстів анотацій до художніх творів. Виділено функції впливу та маніпулювання, які базуються як на аргументах, так і на емоціях. У якості базових функцій текстів анотацій визначено рекламну та когнітивно-інформативну функції з елементами оцінювання. Рекламна функція представлена у формулі AIDA. Комунікативна та апелятивна функції, а також функції переконання та аргументування з елементами рекламування є другорядними. *Практичне застосування* результатів можливе в вивченні поняття анотація, рекламний текст. **Висновки:** Серед функцій рекламних анотацій ми розрізняємо функції впливу, маніпулювання, аргументування, переконання, когнітивно-інформативну з елементами оцінювання та комунікативну, які визначені не лише інтенцією адресанта, але орієнтовані також інтерпретацією очікування з боку адресата. Мовленнєва маніпулятивність націлена на те, щоб викликати відношення / дію адресата саме в інтересах відправника повідомлення, не обов'язково співпадаючих з інтересами адресата. При цьому адресат часто не розпізнає цю комунікативну установку на керування його поведінкою або думкою. Мовленнєва комунікація та її інструментальне вираження в тексті націлені на зміну (посилення або послаблення) певної соціально-індивідуальної позиції. Мовний вплив – це вплив за допомогою комунікативних засобів переконання та аргументації, націлений на зміну поведінки адресата: спонукати до виконання певних посткомунікативних дій.

Ключові слова: *текст, анотації, вплив, маніпулювання, когнітивно-інформативна та комунікативна функції, апелюючий комплекс, аргументування та переконання.*

Постановка проблеми. Текст реклами перетворився в певний інструмент творення елітної атмосфери багатства, розкоші, успіху, одним з атрибутів яких є рекламований товар або послуга, завдяки впливу на емоційну сферу споживача, адресата, читача [5]. У нашій статті рекламним інтелектуальним продуктом постають художні твори та анотації, що оцінюють ці твори з точки зору змісту, характеристики персонажів, автора, стилю написання.

Зв'язок з попередніми дослідженнями. Лінгвістичний інтерес до проблематики функцій реклами, та зокрема текстів анотацій, проявляється в численних роботах таких дослідників, як Н. В. Вакурова [2], О. С. Іссерс [6], А. Кромптон [7], Н. А. Остроушко [10].

У сучасних анотаціях до художніх творів насамперед реалізується рекламна функція, представлена К. Стронгом у формулі під назвою «AIDA». Вона складається з чотирьох елементів: Attention (увага); Interest (інтерес); Desire (бажання володіти товаром); Action (дія, покупка) [3]. *Увага* зазвичай привертається ключовою, інтригуючою фразою, вираженою у заголовку / підзаголовку, якому притаманний

комунікативний ефект. *Интерес* викликає лексика, яка інформує щодо твору, авторів або натякає на деякі моменти, які стануть зрозумілими після звернення до первинного тексту. *Бажання* володіти товаром – це впливова частина рекламного тексту, втілена в слогані, у маніпулятивній лексиці, яка викликає в адресата бажання придбати товар. *Дія* втілюється в заключній частині текстів анотацій та виражається за допомогою дієслів та шкали оцінювання. Їхня мета – спонукати адресата дочитати анотацію до кінця, здійснити покупку та ознайомитись зі змістом первинного тексту.

Метою статті є визначення терміна «анотація» з рекламної точки зору. **Завдання** статті: 1. Визначити типологію адресата. 2. Охарактеризувати функції анотацій.

Виклад основного матеріалу. Анотація – це коротка характеристика твору, до якої звертається читач, обираючи книгу для спеціальних цілей або для проведення дозвілля. Анотація, будучи складовою частиною апарату видання, представляє аналітико-синтетичну переробку першоджерел, вміщує коротку інформацію про твір та звільняє від необхідності читати повний текст, якщо він представляє для читачів, адресатів, другорядний інтерес.

За визначенням французьких лінгвістів, анотація дає можливість встановити головний зміст твору, визначити його релевантність та вирішити, чи варто звертатися до першоджерела. Анотації до художніх творів складаються з характеристики основної теми, проблеми, мети, вартостей твору, місця та часу описуваних подій, відомостей щодо літературного жанру, періоду, до якого належить творчість автора, загальної інформації щодо первинного тексту [12]. У сучасних анотаціях до художніх творів доволі чітко проявляються функції оцінного інформування та рекламування. Головне призначення анотації – допомогти читачеві розібратися у безлічі виданої раніше та нещодавно франкомовної та перекладної художньої літератури. Анотація завжди повинна бути цілеспрямованою, розрахованою на конкретного адресата, на сформовану читачську групу.

Відповідно до джерела інформації М. Р. Желтухіна пропонує наступну типологію адресата: «1) потенційний і реальний; 2) спеціалізований; 3) центральний та регіональний» [4, с. 375]. Існує також класифікація аудиторії Н. В. Вакурової й Л. І. Московкіна за рівнем сприйняття інформації: «1) адресат опосередкований, який не сприймає інформаційний потік як інформацію, швидше як шум; 2) регулярний читач, який намагається розібратися, але не має альтернативних джерел; 3) занурений в індустрію ньюсмейкерства, належний до істеблішменту, який має керуючу інформацію, ключову для розшифровки потоку публікацій» [2]. Адресантами є начитані люди з вищою освітою, що живуть, як правило, у містах. А цільовою аудиторією книги можуть бути люди недостатньо начитані. Якщо на бульварному романі буде написано «Нова “Франсуаза Саган”» – це може не привернути увагу ні освічених, ні звичайних читачів, адже бульварний роман не варто видавати за класику. Тому Е. Барякіна радить «при редагуванні анотацій не видавати бажане за дійсність» [1, с. 37].

При визначенні функцій текстів взагалі, а також рекламних текстів перевага надається тому, що адресант намагався донести до адресата, враховуючи визначені правила мовних та комунікативних властивостей. Чи зможе адресат зрозуміти «прихований намір» адресанта, залежить від того, наприклад, чи є у самому тексті

обумовлені маркери цього наміру. У нашому дослідженні мова йде про тексти анотацій та інформацію, яку вони містять, передану окресленими лінгвістичними функціями.

Серед функцій рекламного тексту лінгвісти розрізняють функції впливу, маніпулювання, аргументування, переконання, когнітивно-інформативну з елементами оцінювання та комунікативну, які визначені інтенцією адресанта та орієнтовані також на інтерпретацією очікування з боку адресата [5; 6]. Так, Н. О. Остроушко відокремлює функції впливу та маніпулювання та зазначає, що функція впливу як загально визнана характеристика мови реклами підштовхує та спонукає адресата до дії за допомогою явного мовленнєвого контексту, побудованого на переконанні [10]. Маніпулятивна функція рекламних текстів імпліцитно, завуальовано проявляється на мовному рівні у прихованому змістовому контексті з метою впливу на психіку, емоції. Аргументація та переконання не є складниками маніпулювання на відміну від впливу.

Зазвичай, вивчаючи функцію впливу, ми враховуємо лише її інваріант, згідно з яким адресат розцінюється як об'єкт або інструмент для досягнення мети. Керування людиною або групою людей здійснюється явним, авторитарним засобом, коли адресант не приховує свій намір змусити адресата робити те, що бажає людина, яка здійснює тиск. До інструментів впливу та маніпулювання І. Г. Морозова зараховує такі: «воля адресата, емоціональна сфера, психіка адресата, інтелектуальна та раціональна сфери, підсистема організації, відносини, поведінка та ін.» [8, с. 72].

Анотації до художніх творів ми класифікуємо і розглядаємо як різновид рекламних текстів, призначених виконувати певні функції.

Маніпулятивну функцію текстів таких анотацій виконує, наприклад, аксіологічна лексика зваблювання. Оцінна лексика, яку застосовують копірайтери при редагуванні текстів анотацій або при їх перекладі, характеризує як сам твір, так і персонажів, автора та літературний напрямок: *nouveau best-seller intellectuel; best-seller connu dans le monde entier; roman brillant, éclatant; vedette de la littérature européen; roman débutant; mélange de l'humour; le plus nouveau recueil; le grand maître; l'écrivain connu; romancier le plus populaire en France; la nouvelle histoire perçante; le talent littéraire vif; l'audace de la recherche spirituelle; le chef-d'œuvre reconnu de la prose contemporaine anglaise; l'âge or du roman britannique; exemple du progrès étonnant* etc.

Комунікативна ознака та пов'язана з нею розбіжність індивідуальних картин світу й психологічної установки відрізняє функцію впливу від маніпулювання. Про маніпулювання йдеться там, де іншій людині нав'язуються нові цілі, які вона не мала на увазі. Мовленнєвий вплив базується на вербальній аргументації та риторичі, переконанні словом за допомогою тих або інших логічних доказів. Мовне маніпулювання відрізняється від мовленнєвого впливу свідомим й цілеспрямованим використанням особливостей будови мови.

Розглянемо прояв *функцій впливу* в анотації до детективного роману *Sophie Vigouroux «Engrenage»*. Вплив побудований на аргументах, підтверджених прикладами. Питальні речення імітують діалог з адресатом, утворюючи ефект недомовленості; умовні речення зі сполучником «*si*» інтригують читача. Дієслова у наказовому способі спонукають адресата дочитати текст до кінця.

N'avez-vous jamais, ne serait-ce qu'une fois, songé à percer les mystères de votre inconscient ? Si tel est le cas, je vous invite à me suivre dans cette aventure...

Si la confrontation à notre inconscient peut être libérateur, il ne faut pas oublier qu'il peut parfois être dangereux, car on risque de laisser s'échapper des démons de la pire espèce, démons qui, une fois libérés, deviendront un peu plus grands et menaçants chaque jour. Il faut toujours se méfier de ses démons intérieurs. Alors j'espère que cette histoire suffira à vous convaincre de ne pas tenter l'expérience. Car il n'existe pas de pire ennemi que soi-même. Ne l'oubliez jamais. Il en va de votre santé morale. Après tout, l'inconscient ne porterait-il pas si bien son nom ? Si seulement Landry avait su résister à son désir de savoir... Mais le pouvait-il vraiment ? Et surtout, le voulait-il réellement ? [прикнижкова анотація].

Приклад прояву маніпулювання в анотації до роману *Martha Hall Kelly «Le lilas ne refléurit qu'après un hiver rigoureux»*:

«Inspirée par des faits réels, Martha Hall Kelly a tissé l'histoire de trois femmes durant la Seconde Guerre mondiale, une histoire qui montre le courage, la lâcheté et la cruauté de ces années. Cette part de l'Histoire – et de l'histoire des femmes – ne doit jamais être oubliée». Lisa See, auteure de Filles de Shanghai.

«Un roman qui met en lumière les souffrances de ces femmes, et de tant d'autres. J'ai été émue aux larmes». San Francisco Book Review.

A New York, Caroline Ferriday travaille au consulat français. Mais lorsque les armées hitlériennes envahissent la Pologne en septembre 1939, c'est tout son quotidien qui va être bouleversé. De l'autre côté de l'océan, Kasia Kuzmerick, une adolescente polonaise, renonce à son enfance pour rejoindre la Résistance. Mais la moindre erreur peut être fatale. Quant à l'ambitieuse Herta Oberheuser, médecin allemand, la proposition que lui fait le gouvernement SS va lui permettre de montrer enfin toutes ses capacités. Mais une fois embauchée, elle va se retrouver sous la domination des hommes... Les vies de ces trois femmes seront liées à jamais lorsque Kasia est envoyée à Ravensbrück, le tristement célèbre camp de concentration pour femmes. À travers les continents, de New York à Paris, de l'Allemagne à la Pologne, Caroline et Kasia vont tout tenter pour que l'Histoire n'oublie jamais les atrocités commises. Un premier roman remarquable sur le pouvoir méconnu des femmes à changer l'Histoire à travers la quête de l'amour, de la liberté et des deuxièmes chances [прикнижкова анотація].

Проаналізуємо різницю прояву функцій маніпулювання та впливу, переданих рекламними засобами у тексті анотації до роману Діани Сеттерфілд «Тринадцята казка». Виділені фрази у прикладі завуальовано приваблюють увагу адресата та є маркерами функції маніпулювання. Вони визначають жанр твору, спрямовують до ремінісценцій та алюзій, описують стиль роману:

«Le Treizième Conte» de Diane Setterfield. Editeur: Plon. Traduit de l'anglais par Claude et Jean Demanueli. Le «Treizième Conte» est un roman écrit au XXIème siècle mais qui s'inscrit à la fois indéniablement dans une tradition littéraire anglaise d'époque victorienne et un livre à succès contemporain. Ce roman est chef d'œuvre reconnu de la prose anglaise. L'intrigue n'a rien de réaliste et se rapproche davantage du conte de fée. Ce trait se ressent dans l'écriture mystérieuse de l'auteur. Le livre mêle plusieurs genres littéraires : il s'agit à la fois d'un roman gothique et à suspense, d'une tragédie, d'un livre romantique... Il met en scène des personnages à l'identité confuse, des mensonges, des vérités à moitié révélées et une atmosphère ensorcelante faite de landes mystérieuses

et de nuits noires en ouvrant au public le genre de «néogothique». Ce roman pourrait presque être considéré comme un extraordinaire hommage à la littérature anglaise du XVIII et XIX ième siècle et à l'amour des livres. C'est un roman abondant, riche, extrêmement bien écrit, empreint de mystère et de mélancolie. Les références littéraires anglaises sont très nombreuses: Jane Eyre tout particulièrement mais aussi La Dame en Blanc ou les Hauts de Hurlevent [прикнижкова анотація].

Функція прямого впливу реалізується за допомогою числових маркерів, згадуванням відомих прізвищ, впливових видавництв та компаній, які висловлюють свою думку з приводу художнього твору. Вона проявляється в інформативних дієсловах, іменниках та прикметниках. Інформація про автора, рік видання, тираж продажу по всьому світу, миттєва покупка прав на екранізацію викликають цікавість та безпосередньо впливають на раціональну сферу адресата:

Diane Setterfield est spécialiste d'André Gide, vit à Harrogate (Yorkshire).

Le Treizième Conte, son premier roman, vendu dans 34 pays, est devenu d'emblée un best-seller, en particulier aux États-Unis où il est entré numéro 1 sur la liste du New York Times. Roman dans le roman, mise en abîme, la verve romanesque de Diane Setterfield fait des merveilles. Il n'est pas étonnant que les droits audiovisuels soient déjà vendus à David Heyman, le producteur d'Harry Potter.

Après plus de 10 jours d'enchères, Orion House, qui avait fait une offre un jour seulement après avoir reçu le manuscrit, rachète les droits du livre plus de 800 000 livres sterling; et la maison d'édition américaine les a rachetés plus d'un million de dollars. Au cours des 4 premiers mois, ce sont plus de 40 000 exemplaires, au Royaume-Uni, et 400 000, aux États-Unis, qui se sont vendus [прикнижкова анотація].

Посилання на книжковий огляд, який з'явився у британській пресі стосовно твору, з інформаційного боку висловлює авторитетні думки компетентних джерел, які заслуговують на увагу, а з лінгвістичного боку постає логічним підтвердженням мовленнєвого впливу, який спонукає адресата до подальшої дії.

Il est peu probable que ceux qui achèteraient ce roman, complexe, envoûtant et, au final, profondément émouvant, aient l'impression d'avoir perdu au change. Philadelphia Inquirer.

Le premier roman de Diane Setterfield se lit aussi bien au cours d'une après-midi pluvieuse passée dans le canapé, qu'au cours d'une belle journée d'été sur la plage. Library Journal.

Le Treizième Conte est un livre qui suscite un besoin de savoir, et vous réveille en plein milieu de la nuit... À la façon d'un classique de la littérature enfantine, il est éternel, charmant, un vrai régale. San Diego Tribune.

Функція маніпулювання проявляється в інтригуючій характеристиці твору та персонажів, що подається у завуальованій формі. Така характеристика натякає на тайну, яка буде розкрита у повному тексті роману:

Vida Winter, auteur de best-sellers vivant à l'écart du monde, s'est inventé plusieurs vies à travers des histoires toutes plus étranges les unes que les autres et toutes sorties de son imagination. Aujourd'hui âgée et malade, elle souhaite enfin lever le voile sur l'extraordinaire existence qui fut la sienne.

Sa lettre à sa biographe Margaret Lea est une injonction : elle l'invite à un voyage dans son passé, à la découverte de ses secrets. Margaret Lea, jeune libraire et biographe reçoit une lettre de Vida Winter.

Apparences trompeuses, apparitions mystérieuses, psychose, souvenirs d'un passé douloureux et lourd de secrets, enquête menée par une anti-héroïne (plus habituée aux rayons de sa bibliothèque qu'à une recherche sur le terrain) Margaret succombe à la séduction de Vida mais, en tant que biographe, elle doit traiter des faits, non de l'imaginaire; et elle ne croit pas au récit de Vida. Les deux femmes confrontent les fantômes qui participent de leur histoire et qui vont les aider à cerner leur propre vérité. Dans la veine du célèbre Rebecca de Daphné Du Maurier, ce roman mystérieux et envoûtant est à la fois un conte gothique où il est question de maisons hantées et de sœurs jumelles au destin funeste, et une ode à la magie des livres.

Таким чином, функція впливу ґрунтується на апеляції до раціональної сфери, розуму, свідомості за допомогою аргументів, переконань, прямих доказів на мовленнєвому рівні. Функція маніпулювання базується на прихованому змістовому контексті, спрямована діяти на підсвідомість, емоції, психіку за допомогою натяку, завуальованого контексту, особливої лексики зваблювання.

Мета аргументації полягає в тому, щоб думка адресанта стала думкою адресата, для чого використовується, за словами А. А. Тертичного, природна мова та звернення «до людини «цільної», її розуму та волі. Логічний гармонійний текст інформаційного дискурсу припускає наявність чіткої та ясної головної думки» [11].

Аргументативна функція текстів анотацій полягає в тому, щоб сформувавши в адресата певну думку, переконати у правильності судження адресанта, системи сприйняття та оцінювання. У якості прикладу процитуємо анотацію до роману J. M. G. Le Clézio «Histoire du pied et autres fantaisies»:

«Jusqu'où irons-nous? Jusqu'à quand serons-nous vivants? Quelles raisons donnerons-nous à notre histoire? Parce qu'il faudra bien un jour trouver une raison, donner une raison, nous ne pourrions pas accrédi-ter notre innocence. Où que nous soyons, quelle que soit notre destination finale (si une telle chose existe), il nous faudra rendre compte, rendre des comptes. J'ai été, j'ai fait, j'ai possédé. Et un jour je ne serai plus rien. Pareil à ce wagon lancé à une vitesse inimaginable, incalculable, sans doute voisine de l'absolu, entre deux mondes, entre deux états» [прикнижкова анотація].

Пояснимо розгортання аргументативної функції у наведеному прикладі. Аргумент, присутній в анотації, базується на когнітивній метафорі. Автор порівнює життя з потягом, який знаходиться між двох світів. Питання, яке викликає у адресата когнітивний дисонанс, є, з одного боку, уявним діалогом між адресатом та адресантом, а з іншого, спонукає до роздумів. *Апелятивний комплекс* – це початок тексту, виражений у заголовку, в звертанні до читача, у графічному варіюванні. Це ті елементи, які привертають погляд, а потім зацікавлюють потенційних читачів. Прагматична установка втілюється в тому, щоб привернути увагу, зацікавити адресата та викликати у нього зворотну реакцію, тобто спонукати прочитати анотацію до кінця, а потім придбати безпосередньо художній твір. Саме прагматичні засоби найчастіше зустрічаються в таких інформативних текстах, як купон, анкета, бейксіс, модуль та звичайно в рекламних анотаціях.

Апелятивна функція проявляється у тексті анотації експліцитно за допомогою дієслів у формі наказового засобу, які спонукають, кличуть до дії, як-от у анотацію до роману Jean-Paul Dubois «Le Cas Sneijder»:

Victime d'un terrible – et rarissime – accident d'ascenseur dans une tour de Montréal, Paul Sneijder découvre, en sortant du coma, qu'il en est aussi l'unique

rescapé. C'est le début d'une étrange retraite spirituelle qui va le conduire à remettre toute son existence en question. Sa femme, ses fils jumeaux, son travail, tout lui devient peu à peu indifférent. Jusqu'au jour où, à la recherche d'un emploi, il tombe sur la petite annonce qui va peut-être lui sauver la vie. Stope à la mélancolie. Il faut revenir à la vie. Ce roman plein de mélancolie est aussi une comédie étincelante. L'auteur d'une vie française y affirme à nouveau avec éclat son goût pour l'humour noir [прикнижкова анотація].

У процесі кодування та декодування інформації реалізується *комунікативна функція*, яка створює передумови для встановлення контакту між адресатом та адресантом. Кодування, яке здійснюється завдяки семіотичній системі, виконує головну мету – забезпечує інтерпретацію повідомлення адресатом відповідно до завдань адресанта. Як відзначає А. Кромптон, кодування є не лише засобом передачі інформації, але й технікою впливу. Закодовані тексти складаються з різних видів вербальних та невербальних засобів, через передачу текстовими інформаційними каналами досягають свого адресата та підлягають процесу декодування, тобто перекладу повідомлення на мову адресата. Автор підкреслює, що «адекватність сприйняття визначається особистими характеристиками, здатністю розпізнати та інтерпретувати коди та в цілому носить об'єктивний характер» [7, с. 214].

Функціональне виявлення текстів анотацій знаходить своє втілення в комунікативній оцінці, тобто в оцінному відношенні копірайтера до первинного тексту:

Un roman français est un roman autobiographique écrit par Frédéric Beigbeder. Il est publié en août 2009 aux Editions Grasset, à Paris, et il reçoit le prix Renaudot la même année. Un roman français de Frédéric Beigbeder compte parmi les meilleures ventes de la rentrée littéraire de 2009. Frédéric Beigbeder considère un roman français comme «l'histoire d'une Emma Bovary des seventies, qui a reproduit lors de son divorce le silence de la génération précédente sur les malheurs des deux guerres». Dans son récit, il se présente comme un homme devenu jouisseur pour se venger d'être quitté, et comme un père cynique au coeur brisé. Il revient aussi sur son enfance, analysant les relations qu'il entretient avec ses parents, qui sont déprimés par l'échec de leur mariage, et avec son frère Charles, qui est à la fois le frère ennemi, dont il fait tout pour se démarquer, et le frère adoré. Enfin, Frédéric Beigbeder raconte l'histoire de la France, ce pays qui, selon ses dires, a réussi à perdre deux guerres en faisant croire qu'il les avait gagnées, et ensuite à perdre son empire colonial en faisant comme si cela ne changeait rien à son importance [прикнижкова анотація].

Процес надбання адресантом нових знань та передача цих знань іншому суб'єкту (адресату) досліджується лінгвістами, зокрема В. П. Новіковим, на межі прагмалінгвістики та когнітивної лінгвістики як нерозривний процес, виражений у текстах особливими мовними виразами та структурно-композиційними будовами [9].

Когнітивно-інформативна функція реалізується в рекламних текстах анотацій дієсловами *communiquer à, apprendre à; faire part de, faire savoir à, annoncer une nouvelle, affirmer, soutenir, avancer; prétendre, supposer, présumer, se proposer, constater un fait, informer (aviser) de; faire savoir à, porter à la connaissance de, apprendre à; insister sur; réussir (parvenir) à; argumenter, étayer de preuves; donner des preuves à l'appui (de)*.

Зазначена функція часто пов'язана з тематичними установками, які базуються на ступені впевненості адресанта в інформації, що передається адресату. Адресант

може представити зміст тексту як дійсний, в більшій або меншій мірі як імовірний, який виражається за допомогою лінгвістичних виразів: *je sais / on sait, il me connu...*

Когнітивно-інформативна функція є однією з домінуючих функцій в текстах анотацій. Її суть міститься в інформації, повідомленні знань у поєднанні з елементами оцінювання. Адресант може висловлювати ступінь своєї впевненості в інформації, що передається, різними засобами, наприклад модальними дієсловами. Когнітивно-інформативна функція проявляється в засобах, за допомогою яких можлива модифікація моделі світу адресата. Серед них є прикметники в поєднанні з іменниками: *personnage intéressant; conte admirable, étonnant, ravissant, surprenant, stupéfiant, épatant (fam.), merveilleux; la plus grande ouverture littéraire; fin ravissante; sujet magnifique, splendide, superbe, excellent, admirable; histoire extraordinaire, insolite, exceptionnel, incomparable; événement captivant.*

Висновки. Рекламні анотації до художніх творів призначені виконувати лінгвістичні функції впливу, маніпулювання, аргументування, переконання та когнітивно-інформативну функцію з елементами оцінювання та комунікативної. Мовленнєва маніпулятивність націлена на те, щоб викликати відношення / дію адресата саме в інтересах відправника повідомлення, не обов'язково співпадаючих з інтересами адресата. При цьому адресат часто не розпізнає цю комунікативну установку на керування його поведінкою або думкою. При визначенні функцій текстів взагалі, а також рекламних текстів анотацій перевага надається тому, що адресант намагався донести до адресата, враховуючи визначені правила мовних та комунікативних властивостей. Мовленнєва комунікація та її інструментальне вираження в тексті націлене на зміну (посилення або послаблення) певної соціально-індивідуальної позиції. Акцент на особливому характері мовленнєвого маніпулювання досить важливий в системі наших досліджень щодо засобів мовного впливу. Мовний вплив – це вплив за допомогою комунікативних засобів переконання та аргументації, націлений на зміну поведінки адресата, а саме спонукання до виконання певних посткомунікативних дій.

Сплетіння в анотаціях базових текстових функцій, таких, як вплив та маніпулювання, комунікативна, аргументативна, апелятивна, когнітивно-інформативна, дає можливість аналізувати їх інтенціональні установки та різноманітні лінгвістичні засоби їх вираження, що є темою нашого **подальшого дослідження**.

Бібліографічні посилання

1. Барякина Е. В. Справочник писателя. Как написать и издать успешную книгу. Москва: Унив. кн., 2009. 196 с.
2. Вакурова Н. В., Московкин Л. И. Типология жанров современной экранной продукции / под ред. проф. Р. А. Борецкого. *Мастерская телевизионной журналистики*. Москва: Логос, 1997. URL: <http://vwww.eartist.narod.ru/text3/08.htm>
3. Дымшиц М. Манипулирование покупателем. Москва: Омега, 2004. 256 с.
4. Желтухина М. Р. Тропологическая суггестивность масс-медиального дискурса: о проблеме речевого воздействия тропов в языке СМИ [монография]. Волгоград: ВФ МУПК, 2003. 656 с.
5. Зирка В. В. Манипулятивные игры в рекламе: лингвистический аспект. [2-е изд., исп.]. Москва: Книжный дом ЛИБРОКОМ, 2010. 256 с.
6. Иссерс О. С. Речевое воздействие: уч. пособ. [для студентов, обучающихся по специальности «Связи с общественностью»]. Москва: Флинт: Наука, 2009. 224 с.

7. Кромптон А. Мастерская рекламного текста. Киев: Довгань, 1998. 243 с.
8. Морозова И. Г. Рекламный сталкер. Теория и практика структурного анализа рекламного пространства. Москва: Гелла-принт, 2002. 272 с.
9. Новиков В. П. Компоненты функционального содержания коммуникативной оценки. URL: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Dtr/gn/2009
10. Остроушко Н. А. Проблема речевого воздействия в рекламных текстах: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. «Русский язык». Москва: МГУ, 2003. 286 с.
11. Тertychnyj A. A. Жанры периодической печати: уч. пособ. Москва: Аспект Пресс, 2000. URL: <http://evartist.narod.ru/text2/01.htm>
12. Genette G. Palimpsestes. La littérature au seconde dgré. Paris: éditions du Seui, 1982. 467 p.

Reference

1. Barjakina, E. V. (1996), *Reference book of the author. How to write and to publish the successful book*. [Spravochnik avtora. Kak napisat' i izdat' uspehnuju knigu], Moscow, 196 s.
2. Vakurova, N. V. (1997), "Typologie of genre of modern advertising production" ["Tipologija zhanrov sovremennoj jekrannoj produkcii"], available at: <http://vwww.evartist.narod.ru/text3/08.htm>
3. Dymshic, M. (2004), *Manipulation of the client* [Manipulirovanie pokupatelem], Moscow, 256 s.
4. Zheltuhina, M. R. (2003), *Tropological suggestibility of the mass media discourse: problem of vocal influence of the tropes in the language of the mass media* [Tropologicheskaja suggestivnost' mass-medial'nogo diskursa: o probleme rechevogo vozdeystvija tropov v jazyke SMI], Volgograd, 656 s.
5. Zirka, V. V. (2010), *Manipulative games: linguistic aspect* [Manipuljativnye igry v reklame: lingvisticheskij aspekt], Moscow, 256 s.
6. Issers, O. S. (2009), *Vocal influence* [Rechevoe vozdeystvie], Moscow, 224 s.
7. Krompton, A. (1998), *Workshop of the advertising text* [Masterskaja reklamnogo teksta], Kiev, 243 s.
8. Morozova, I. G. (2002), *Advertising guide. Theorie and practice of the structural analysis of the advertising space* [Reklamnyj stalker. Teorija i praktika strukturnogo analiza reklamnogo prostranstva], Moscow, 272 s.
9. Novikov, V. P. (2003), "Component part of the functional sens of the communicative evaluation" ["Komponenty funkcional'nogo sodержanija kommunikativnoj ocenki"], available at: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Dtr/gn/2009 .
10. Ostroushko, N. A. (2003), *Problems of vocal influence in the advertising texts: dissertation* [Problema rechevogo vozdeystvija v reklamnyh tekstah: dis. ... kand. philol. nauk], Moscow, 286 s.
11. Tertychnyj, A. A. "Genres of the periodical press" ["Zhanry periodicheskoy pechati"], available at: <http://evartist.narod.ru/text2/01.htm>
12. Genette, G. (1982), *Palimpsestes. La littérature au seconde dgré*, éditions du Seui, Paris, 467 p.

ХАБАРОВА Наталья Анатольевна

кандидат филологических наук, доцент кафедры романской фидлологии Днепроовского национального университета имени Олеся Гончара; пр. Гагарина 72, г. Днепр, 49000, Украина; тел. (056) 374-98-81; e-mail: khna_80@ukr.net; ORCID ID: 0000-0001-6108-049

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ФУНКЦИИ ФРАНКОЯЗЫЧНЫХ ТЕКСТОВ АННОТАЦИЙ

Аннотация. *Цель исследования* – определение понятия «аннотация» с рекламной точки зрения и характеристика функций аннотаций. *Объектом* исследования выступает аннотация как тип рекламного текста. *Предметом* исследования являются лингвистические функции текстов аннотации. *Материал* исследования – франкоязычные развернутые аннотации к художественным произведениям

ям, розміщені в мережі Інтернет, а також видавничі анотації сучасних друкованих видавств. Застосовано описательний *метод* з усім комплексом його прийомів, в тому числі і прийомом зовнішньої інтерпретації. В *результаті* дослідження проаналізовані головні функції текстів анотацій, виділені функції впливу і маніпулювання, які базуються як на аргументах, так і на емоційній складовій. В якості основопологаючих функцій текстів анотацій визначені рекламна і когнітивно-інформативна з елементами оцінювання. Комунікативна і апелятивна функції, а також переконання і аргументування з елементами рекламування є двохступеневими. *Практичне застосування* результатів можливо в дослідженнях поняття функції в французькій мові. **Висновки:** Серед функцій рекламних анотацій ми розрізняємо функції впливу, маніпулювання, аргументування, переконання, когнітивно-інформативну з елементами оцінювання і комунікативну, які визначені не тільки інтенцією адресанта, але і мотивовані також інтерпретацією очікування з боку адресата. Речова маніпулятивність націлена на те, щоб викликати те або інше ставлення / дію адресата саме в інтересах відправителя повідомлення, не обов'язково збігаються з інтересами адресата. При цьому адресат не завжди розпізнає цю комунікативну установку на управління його поведінкою або ставленням. Речова маніпулятивність і її інструментальне вираження в тексті націлена на зміну (зміцнення / послаблення) визначеної соціально-індивідуальної позиції. Мовне вплив – це вплив за допомогою комунікативних засобів переконання і аргументації, призначеного змінити поведінку адресата: пробудити до виконання визначених посткомунікативних дій.

Ключові слова: *текст, анотації, вплив, маніпулювання, когнітивно-інформативна і комунікативна функції, апелятивний комплекс, аргументування і переконання.*

KHABAROVA Nathaliya

Ph. D. in Philology, docent, Oles Honchar Dnipro National University; av. Gagarine 72, Dnipro, 49000, Ukraine; tel. (056) 374-98-81; e-mail: khna_80@ukr.net; ORCID ID: 0000-0001-6108-049

LINGUISTIC FUNCTIONS OF THE TEXTS OF FRENCH ANNOTATIONS

Summary. *Objective* of the article are the definition of the annotation such as advertising and the analysis of the functions in the annotations. *Object* of the article is the annotation as advertising type of the text. *Subject* are the linguistic function of the text annotations. *Material* of investigation are French detailed annotations of the art work disposed in the Internet and publishing annotations. Descriptive *method* with the complex of its techniques such as internal investigation is applied. *Finding* of analysis are the specific character of the influence and manipulation based on the arguments and emotions. The scientific problems are cognitive and informational functions established as principal with evaluation elements. Appeal, communicative function, argumentation and persuasion are secondary functions with advertising elements. *Practical value* of the analysis results can be implemented in studies of the function in French language. **Results:** Influence and manipulation, cognitive and informational, appeal, communicative functions, argumentation and persuasion are distinguished in the advertising annotations. They are defined by the intention of the addresser and are oriented by the interpretation of the addressee. The manipulation is revealed in the indirect impact, the veiled context and the psychological terms. The methods which modify the addressee's model world are analyzed in the cognitive and informative function. The index of the evaluation's purpose is presented by the cognitive information in other words the notion of one's element is expressed by another's terms. The argumentation function in the art works' annotations builds up the addressee's opinion convinces readers of the truth of author's words / statement, his system of the perception and evaluation. The appeal set is considered in the title, in the address to the reader, in the graphical representation of the beginning of the text.

Key words: *annotations of the art works, function: cognitive and informational, appeal, communicative function, argumentation and persuasion, influence and manipulation.*

Надійшла до редколегії 16.08.18

<https://doi.org/10.15421/251829>

УДК 811.161(038)

ШПІТЬКО Ірина Миколаївна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального та слов'янського мовознавства
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара; пр. Гагаріна, 72, м. Дніпро, 49010,
Україна; тел.: +38(056) 374-98-80; e-mail: iryna-shpitko@ukr.net; ORCID ID 0000-0003-4639-0537

ФІЛОЛОГІЯ В АЛФАВІТНОМУ ПОРЯДКУ

Анотація. *Об'єкт вивчення* – словники, видані науковцями кафедри загального та слов'янського мовознавства Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара за останні десятиліття; *предмет дослідження* – мовні одиниці та подача їх у словниках різного типу (мови письменників, лінгвістичних термінів, антропонімних). *Мета дослідження* – проаналізувати лексикографічні праці науковців кафедри загального та слов'янського мовознавства Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Використані описовий метод та метод зіставлення з іншими лексикографічними працями. У *результаті* дослідження з'ясовано, що за останні роки членами кафедри загального та слов'янського мовознавства разом із колегами інших кафедр видано шість унікальних лексикографічних праць. **Висновки:** лексикографічні праці, видані за участі науковців кафедри загального та слов'янського мовознавства Дніпровського національного університету, є винятковими й особливими; поява їх продиктована формуванням нової лінгвістичної парадигми та потребами суспільного життя; мовні одиниці, які стали основою авторських словників («Поетичне слово Кобзаря» і «Поэтическое слово Пушкина»), сформували новий тип словників за одиницями мови, адже вперше в історії авторської лексикографії – це словники лексичних компонентів атрибутивних конструкцій; «Базовий словарь лингвистических терминов» закріпив нові на момент виходу словника терміни соціолінгвістики й когнітивної лінгвістики – наук, що стрімко почали розвиватися на початку 2000-х років; антропонімні словники («Російсько-український словник прізвищ мешканців м. Дніпропетровська» та «Словник назв по батькові») – перші лексикографічні видання нормативного типу, у яких кодифіковано прізвища та назви по батькові; «Матеріали к словарю универбов современного русского языка» – праця, в якій зібрано вербальні, діставши назву універби, й відповідні їм полівербальні одиниці.

Ключові слова: лексикографія, словник, атрибутивна конструкція, авторська лексикографія, термінологічний словник, антропонім, патронім, універб.

Постановка проблеми. Словники – скарбниця народу, у якій збережено знання й досвід багатьох поколінь, лексичне багатство мови. Вони виконують інформаційну та нормативну функції: є універсальними інформаційними джерелами для розуміння того чи того явища, є найпевнішою консультацією щодо мовних норм.

Праця над укладанням словників вимагає глибоких знань і великих зусиль. Український просвітитель початку XVI ст. Феофан Прокопович образно відзначив: «Якщо кого-небудь очікує вирок судді, то не слід тримати його на каторзі... хай він укладає словники. Ця праця містить у собі всі види покарань» (цит. за [12]).

«Якщо до 90-х рр. XX ст. найголовнішими лексикографічними центрами видання словників були: Київ, Львів і Харків, то нині географічні межі значно розширилися, словникову продукцію видають у Дніпропетровську, Донецьку, Дрогобичі, Ірпені, Кіровограді, Сімферополі, Чернівцях, Ужгороді, Умані та інших містах України» [1]. Науковці кафедри загального та слов'янського мовознавства Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара у співпраці з колегами інших кафедр зробили помітний внесок у збагачення й розвиток українського словникарства. Найвагомішими лексикографічними працями їх є словники різних типів.

Зв'язок із попередніми дослідженнями. Сучасне мовознавство багате на праці, присвячені як теоретичній і конкретній лексикографії, так і узагальненню здобутків лексикографії попередніх періодів. У них ідеться про лексикографію як об'єкт лінгвістики, як самостійний лінгвістичний напрям, про теоретичну лексикографію в системі мовознавчих дисциплін, її внутрішню структуру, про українську авторську лексикографію, про українську лексикографію другої половини ХХ століття тощо (Н. Гордієнко, О. М. Демська, В. В. Дубичинський, Н. О. Зубець, О. О. Тараненко, В. А. Широков та інші). Пропоноване дослідження має історіографічний характер, оскільки являє собою аналіз лексикографічних праць останніх десятиліть, безпосередню участь у створенні яких брали науковці кафедри загального та слов'янського мовознавства, кафедри, яка у 2018 році відсвяткувала свій сторічний ювілей.

Постановка завдань дослідження. Ставимо за мету познайомити філологічну аудиторію з лексикографічними працями, до яких причетні науковці кафедри ювілярки. **Завданнями** дослідження є акцентувати увагу на винятковості словників, виданих за участі членів кафедри загального та слов'янського мовознавства, на необхідності їх видання у зв'язку із зміною лінгвістичної парадигми, вирішенням нагальних мовних питань, викликаних потребами суспільного життя, на своєрідності мовних одиниць – атрибутивній конструкції, що стала основою словників мови письменників, і універбів, які разом сформували новий тип словників за одиницями мови, відзначити особливості кожної лексикографічної праці.

Виклад основного матеріалу. Словник мови письменника – праця, яка фіксує багатство лексики, використаної письменником у його творчості. Цілком справедливою є думка, що авторська лексикографія – це одна з підвалин історії літературної мови та арсенал для побудови цілісної картини письменницького стилю, адже «визначити характер і ступінь впливу письменника на літературну мову, на процес її розвитку можна лише за умови освоєння і осмислення принципів його творчого методу» [13]. Тривалий час у загальних лексикографічних оглядах була відсутня інформація про існування словника мови письменника як окремого жанру. Так, Л. Булаховський у своїх «Нарисах із загального мовознавства» 1959 р., докладно розглядаючи різні типи лексикографічних праць, не згадує ні про наявність авторської лексикографії як цілої галузі словникарства, ні про існування словника мови письменника як жанру (цит. за: [13]). Проте в сучасних працях, присвячених з'ясуванню місця теоретичної лексикографії в системі мовознавчих дисциплін та її внутрішньої структури як самостійного лінгвістичного напрямку, визначено й місце авторської лексикографії. Саме до лектної лексикографії, яка формує опозицію до загальномовної, О. М. Демська зараховує дослідження та лексикографічний опис ідіолектів чи індивідуальної мови особистості [2].

Результатом творчого тандема професора кафедри загального та слов'янського мовознавства І. І. Меншикова з науковцями ДНУ імені Олеся Гончара є словники мови Т. Г. Шевченка й О. С. Пушкіна («Поетичне слово Кобзаря: Словник лексичних компонентів атрибутивних конструкцій» і «Поэтическое слово Пушкина: Словарь лексических компонентов атрибутивных конструкций») [6; 7], чий імена дорогоцінною перлиною виблискують у золотій скарбниці світової культури та чия мистецька спадщина стала надбанням усього передового людства. Відомо, що імена цих поетів зіграли вирішальну роль у становленні сучасних української та російської літературних мов, у формуванні нової мовної свідомості цих націй. «Справжній поет не просто знає й відчуває мову свого народу. Він живе цією мовою, відчуває всі її потенційні можливості та використовує їх, вільно й сміливо

експериментуючи й розширюючи межі можливого, як тільки ці рамки починають звужувати виразний потенціал слова або обмежувати політ творчої думки поета» [7, с. 6].

У згаданих словниках зафіксовано слова, які вказують на ознаки, властивості, якості предметів або явищ навколишньої дійсності, і слова, які позначають ці предмети або явища, отже, зібрано компоненти атрибутивних конструкцій, безпосередньо й опосередковано використані в поезіях Т. Г. Шевченка й О. С. Пушкіна. У межах зазначених конструкцій узагальнено представлені певні художні образи, які виникають унаслідок мовленнєвого сполучення найбільш поетичних класів лексичних одиниць – прикметника (або дієприкметника) й іменника. Автори словників уважають, що ад'єктиву у віршованій мові належить особливе місце і його виражальні можливості використовуються поетами максимально. Прикметник у парі з іменником формує якісно нову лінгвістичну одиницю, зміст і естетика якої виходять далеко за межі суми складових її компонентів [7, с. 7].

Словник *«Поетичне слово Кобзаря»*, який вийшов друком у 1993 р., за словами авторів, був першою в Україні спробою лексикографічних розробок такого роду. Не було на той час і відповідного аналога й у світовій практиці шевченкознавства, принаймні інтенсивні бібліографічні пошуки, які велися авторами протягом усієї роботи над словником, позитивних результатів не дали [6, с. 3].

«Слово поета само собою оголює й концентрує його думки та почуття, але якщо це слово ще й вдало сполучається з іншими словами, його внутрішній образ набуває особливої сили, виразності, наповнюється новим, більш глибоким змістом. При цьому поетизується вже все словосполучення, яке набуває ваги самостійного художнього витвору, здатного висвітлити як соціальну установку і творчий задум поета, так і його неповторний внутрішній світ» [6, с. 4]. Багато митців пишуть про любов, але в Т. Г. Шевченка *любов безвічна, безталанна, встворююча, єдина, молода, пренепорочна, свята, сугуба, тиха, чиста, щира* [6, с. 22]. Автори словника відзначають, що «тільки видатний майстер слова може створити такі образи, як *утомлений Бог, ненагодована воля, позичене лихо, самодержавний палац, п'яна правда, самотній рай, голодне серце, злосчастий син, душеубогий ученик, медоточиві уста, пренепорочно-молода краса, обідрана Україна*» [6, с. 4].

Набір епітетів не просто поетизує явще або пов'язане з ним поняття, але й часто формує ставлення до цього явища або поняття спочатку у свідомості митця, а відтак і в читача. Так, Україна в Шевченка – *безталанна, бідна, далека, мила, обідрана, окрадена, преславна, сердешна, славна, стоптана, убога, широка. Дніпро – глибокий, далекий, дужий, крутоберегий, крутогорий, ревучий, святий, синій, старий, широкий* [6, с. 4].

Поданий у Словнику лексичних компонентів атрибутивних конструкцій матеріал відображає не лише безпосередньо зафіксовані в поезіях Т. Г. Шевченка словосполучення, утворені прикметником (або дієприкметником) і іменником, а й фактично використані, але формально не втілені в конкретних атрибутивних конструкціях лексичні одиниці, які вказують на предмети або явища та їхні епітетальні характеристики. Йдеться про досить широке коло опосередкованих детермінацій, коли компоненти атрибутивної по суті конструкції внаслідок тих чи тих причин не утворюють традиційного словосполучення. За спостереженнями авторів словника, поєднання уявлень про предмет та його ознаку в широкому розумінні цих слів має в поетичних творах Шевченка найрізноманітніший характер, що дало укладачам словника змогу виділити компоненти атрибутивних конструкцій шести типів опо-

середкованих детермінацій (див. 6, с. 5 – 7). У поданій типології атрибутивних конструкцій легко пізнається «почерк» Меншикова-синтаксиста.

Словник «Поэтическое слово Пушкина» присвячений 200-річчю О. С. Пушкіна, продовжує лексикографічний досвід, відображений у словнику «Поетичне слово Кобзаря», і фіксує всі пушкінські віршовані образи, створені на основі ад'єктивного епітета. Поет створює абсолютно нові, оригінальні атрибути, поєднує в межах атрибутивної конструкції, здавалося б, непоміжне і тим самим розширює семантику звичних і добре відомих слів, демонструє сполучувальні можливості поетичного слова і безмежні горизонти образних і понятійних асоціацій: *сладко-звонкая струя, беззащитная седина, бесстыдно-бледное лицо, немая чернильница, пыльное увядание, злые грезы*. Автори відзначають, що пушкінські конструкції «дають можливість безпосередньо спостерігати за механізмом поетичної мовотворчості, процесом творення й розгортання образу, коли той чи той предмет думки поета набуває свої неповторні словесні обриси через надану йому ознаку, набуває не лише нове звучання, нові естетичні грані, але й нові функціональні можливості як у мовному, так і в образно-поетичному плані» [7, с. 9]. Зовсім іншою, ніж у Т. Г. Шевченка, є пушкінська любов: *безбрачная, безнадежная, безумная, дамская, достойная, женская, забытая, изгнанная, мучительная, невинная, ревнивая, страстная, стыдливая, супружеская, таинственная, тоскующая* тощо [7, с. 67]. Цей іменник використано О. С. Пушкіним із 59 прикметниками в 49 поезіях.

Особливим є спосіб організації інформаційного масиву зазначених словників. Вони складаються з таких частин: безпосередньо словника атрибутивних конструкцій, який містить словник іменників та їхніх атрибутів, і словник ад'єктивів із визначальними їх іменниками, ілюстративний матеріал до іменників і прикметників, список функціонально навантажених компонентів атрибутивних конструкцій, алфавітний покажчик поетичних творів Т. Г. Шевченка й О. С. Пушкіна. У обох словникових масивах кожне входження того чи того слова в атрибутивну конструкцію документовано, тобто супроводжується покажчиком того твору поета, у якому кожну детермінацію було зафіксовано. Цей покажчик оформлено як числовий індекс, який вказує номер відповідного твору за алфавітним списком поетичних творів. Лексичні одиниці, які утворюють словникові масиви, у словнику «Поетичне слово Кобзаря» розміщено за ступенем функціональної навантаженості їх, тобто в порядку зменшення кількості поставлених у відповідність до цих одиниць слів-ознак в першому масиві та слів-предметів – у другому, і пронумеровано, а в словнику «Поэтическое слово Пушкина» – за алфавітом, що полегшує пошук потрібного слова. Словникові статті мають такий вигляд:

117. НАРОД – божий [191], вольний [51], закований [188], замучений [32], темний [188], убогий [36] [6, с. 26].

Тут під номером 117 вказано, що іменник НАРОД у сполученні з прикметником *божий* ужито у творі, який за алфавітним покажчиком стоїть під номером 191, тобто в поемі «Царі», прикметник *вольний* – у поемі-посланні «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм ...» тощо.

Хотілося б детальніше зупинитися на розділі про функціонально навантажені компоненти атрибутивних конструкцій у словнику «Поэтическое слово Пушкина». У цій частині словника подані таблиці, які ілюструють ступінь продуктивності лексичних компонентів, що формують відповідні синтаксичні конструкції, тобто реальні сполучальні можливості іменника й ад'єктива, які реалізуються в єдиному граматичному цілому. У кожній із таблиць указаний ранг іменника чи прикметника та зазначені частотно-розподільні характеристики компонентів атрибутивної конс-

трукції, де знаком Nc позначена кількість різних синтаксичних партнерів у атрибутивній конструкції, а символом Nd – кількість поетичних творів О. С. Пушкіна, які містять відповідну атрибутивну конструкцію [7, с. 239].

Р а н г	Существительное	Частотно-распределительные характеристики Nc/Nd	Р а н г	Адъектив	Частотно-распределительные характеристики Nc/Nd
1	душа	121/89	1	молодой	217/45
2	взор	109/81	2	милый	177/161
3	день	108/111	3	холодный	114/92
4	рука	102/92	4	печальный	112/81
	сон	102/77	5	новый	108/69
5	друг	87/98	6	живой	103/71
6	поэт	81/47	7	полный	99/82

Отже, атрибутивні конструкції, які вміщено в словниках мови Т. Г. Шевченка та О. С. Пушкіна, якнайбільше відображають особливості мови письменників. Їхні визначальні компоненти, тобто ад'єктиви, дають предметам чи явищам певні характеристики, пов'язані з глибоко особистими переживаннями поетів, із світоглядом їх, ставленням до суспільного ладу держави, подій, що відбуваються в країні, культурному житті народів, їхніх сподівань та ідеалів тощо. Проте не лише це виявляється важливим: уводячи в мовну тканину поетичного твору новий епітет чи поєднуючи в єдине ціле, здавалося б, непоєднані слова й поняття, поети не лише визначають і вводять у процес комунікації нові лінгвістичні структури, але й примушують читача по-новому поглянути на реалії, які його оточують, по-іншому осмислити суть багатьох предметів і явищ, розкрити раніше не відомі йому причинно-наслідкові зв'язки [7, с. 9].

Особливе місце в структурі лексикографії посідають термінологічні словники. За даними термінологів, у світі щодня публікується один спеціальний словник [10, с. 5]. Словник лінгвістичних термінів – лексикографічне видання, яке являє в систематизованому вигляді метамову лінгвістики. За участі професора кафедри загального та слов'янського мовознавства Т. С. Пристайко на початку 2000-х років побачив світ «Базовый словарь лингвистических терминов». Це період, коли тогочасна лінгвістика переживала етап формування наукової парадигми: на зміну традиційному мовознавству, орієнтованому переважно на вивчення мовної системи зсередини, прийшла нова система поглядів, яка спрямована на дослідження природної мови в дії, у суспільній комунікації; до вивчення реалій мови, які репрезентують реалії життя, світ нових ідей і цінностей; до вивчення механізмів мовоутворення, мовосприйняття й розуміння мовлення тощо [10, с. 5].

Автори словника відзначають, що сучасна термінографія не встигає адекватно відображати зміни, які відбуваються в термінологіях традиційних наук, вчасно фіксувати номінативні ресурси тих нових наук, які сьогодні зароджуються і формуються. Тож виходом «Базового словаря лингвистических терминов» автори намагалися вирішити низку таких завдань: 1) відібрати і представити найпоширеніші лінгвістичні терміни, переважна більшість яких складає традиційні терміни широкого використання в навчальній і науковій літературі з російської мови; 2) увести семантично оновлені терміни традиційного мовознавства з відповідними тлумаченнями їх; 3) відібрати й представити ключові терміни сучасного мовознавства, які

використовують у новітніх лінгвістичних публікаціях останніх 10–15 років ХХ століття й початку ХХІ століття; 4) представити компактне тлумачення основних термінів психолінгвістики, соціолінгвістики й когнітивної лінгвістики, що стали провідними дисциплінами в блоці курсів, спрямованих описувати мову в режимі реального часу, у різноманітні її призначень і характерну для нашого часу інтегративну концепцію [10, с. 5]. Варто зазначити, що все це авторам словника вдалося зробити. Так, наприклад, у аналізованій словник вміщено такі нові на той час лінгвістичні терміни й поняття, як *асиметричність знакової системи языка, асоціативно-вербальна сеть, дискурс, закон развития языка, картина мира, языковая картина мира, когнитивизм, когнитивная деятельность, когнитивная лингвистика, когнитивная метафора, когниция, концепт* тощо, які відсутні в авторитетних словниках попередніх епох (наприклад, у «Словаре лингвистических терминов» О. С. Ахманової). Особливу увагу в *Базовому словнику* приділено соціолінгвістичним і когнітивним термінам, оскільки через «гібридність» соціолінгвістики і когнітивної лінгвістики, терміни яких перетинаються з термінами інших споріднених наук (психологією, психолінгвістикою, етнолінгвістикою, культурологією тощо), не було лексикографічного опису їх стосовно лінгвістичної практики.

Отже, «Базовый словарь лингвистических терминов» подає й пояснює близько 1900 термінів традиційних і сучасних лінгвістичних дисциплін. Словникові статті містять тлумачення термінів, вказівку на галузь їх використання й ілюстративні приклади. Представлений у словнику корпус термінів є репрезентацією нової комунікативно-функціональної парадигми знань про мову, що була на той час загальнонауковою лінгвістичною методологією.

Актуальним у сучасній лінгвістиці є лексикографічний опис власних назв, зокрема антропонімів. В Україні ім'я, по батькові, прізвище – обов'язкова тричленна формула, яка має юридичну силу, офіційно індивідуалізує особу як громадянина держави. Відомо, що за часів Радянського Союзу всі ділові папери писалися російською мовою, і відповідно особисті документи громадян були російськомовними. Після утворення самостійної української держави й конституційного закріплення української мови як державної ділова документація почала оформлюватися українською мовою, а в деяких випадках перекладатися з російської мови на українську. Але якщо загальноживані слова російської мови перекладаються, то прізвища, як правило, треба не перекладати, а відтворювати засобами української мови. Відтворення їх іноді викликає певні труднощі, пов'язані, у першу чергу, з тим, що прізвище – це особлива мовна одиниця, важлива родова спадкова назва особи, яка передається з покоління в покоління і залишається незмінною, навіть якщо її запис не відповідає існуючим правилам орфографії певної мови [8, с. 7]. Органічно вписався в систему ономастичних словників нормативного типу «Російсько-український словник прізвищ мешканців м. Дніпропетровська», авторами якого є науковці факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства Т. С. Пристайко, І. С. Попова, І. І. Турута, М. С. Ковальчук. Багато причин спонукало колектив філологів ДНУ до створення цієї лексикографічної праці: наявність на території м. Дніпропетровська (нині Дніпра) різноманітних за національними ознаками, лексичними і структурними характеристиками прізвищ, правопис яких не завжди можна пояснити за допомогою загальних правил, вміщених у «Правописі»; багаторічний досвід консультацій мешканців нашого міста викладачами кафедр української мови й загального та слов'янського мовознавства ДНУ імені Олеся Гончара щодо правильності запису їхніх прізвищ, що здійснюються за рекомендаціями відділів РАЦСів, пенсійних відділів й інших установ, які уповноважені видавати свідоцтва,

посвідчення особи тощо; вимога ЦВК України до виборчих комісій скласти списки виборців українською мовою. Усі ці обставини стали виразним свідченням нагальної потреби в укладанні російсько-українського словника-довідника прізвищ мешканців м. Дніпропетровська. Словник базується на основі даних районних РАЦСів м. Дніпропетровська й друге його видання вміщує близько 58 000 прізвищ російською мовою та стільки ж відповідників їх українською мовою.

Як зазначають укладачі словника, основним принципом у передачі прізвищ є максимальна точність відтворення російських варіантів прізвищ українською мовою, а загальне правило оформлення українських прізвищ формулюється так: «при написанні прізвищ треба керуватися правилами орфографії, прийнятими для загальних назв. Однак порівняно із загальними словами літературної мови, написання й вимова яких суворо обмежена правописними та орфоепічними кодексами, регламентація власних імен є значно слабшою. І якщо, скажімо, імена ще можуть побутувати в паралельних написаннях, то кожна з паралельних форм прізвища виконує свою юридично-правову функцію як окреме прізвище, а не варіант тієї самої назви. Адже саме прізвище разом з іменем та по батькові – це юридично зафіксовані назви, з допомогою яких здійснюється індивідуалізація особи» [8, с. 7].

Чоловічі та жіночі прізвища подаються в Словнику як одне спільне прізвище в одному рядку. Якщо жіноче прізвище відмінюється, то після скісної лінії, що стоїть після чоловічого прізвища, надається закінчення жіночого прізвища у називному відмінку (АБАГОВ/-А = м/ж 2 – АБАГОВ/-А = ч 2/ж 3(т)). Якщо прізвище не відмінюється, це позначається символом ☒: АБАКУМЕНКО = ☒ [8, с. 8]. Для скорочення обсягу словника його авторами був розроблений графічно-символічний запис граматичної інформації, який розшифровується у коментарях до типів відмінювання прізвищ в українській і російській мовах. Наприклад: наведений вище запис прізвища *Абагов* містить таку граматичну інформацію: прізвища чоловічого (м – мужской) та жіночого (ж – женский) роду в російській мові відмінюються за другим типом (у коментарях подано «Типи склонения фамилий в русском языке»); в українській мові чоловіче (ч) прізвище відмінюється за другим типом, а жіноче (ж) – за твердою групою третього типу (також у коментарях подано «Типи відмінювання прізвищ в українській мові»). У Словнику також подано основні правила відтворення слов'янських прізвищ українською мовою за «Українським правописом».

Отже, «Російсько-український словник прізвищ мешканців м. Дніпропетровська» надзвичайно важливий для майже мільйонного міста, він призначений для працівників РАЦСів, паспортних відділів міліції, адресно-довідкових бюро, юридичних консультацій, відділів кадрів підприємств, установ, організацій та для всіх тих, хто займається діловодством.

Наступним кроком у лексикографічному описі власних назв, зокрема антропонімів, є «Словник назв по батькові», спеціально розроблений науковцями двох кафедр – кафедри української мови (І. С. Поповою й Н. С. Голіковою) і кафедри загального та слов'янського мовознавства (І. І. Турутою). Цей *Словник* – перше лексикографічне видання нормативного типу, у якому кодифіковано назви по батькові, утворені від продуктивних і маловживаних офіційних та деяких неофіційних чоловічих імен української мови, а також встановлено російсько-українські відповідники патронімів. Зазначена лексикографічна праця органічно вписалася в систему ономастичних словників нормативного типу, оскільки її основне призначення – задовольнити потреби людей щодо правильного написання назв по батькові українською мовою, встановити імена, від яких утворені патроніми, ідентифікувати назви по батькові у зв'язку з офіційними й неофіційними варіантами одного українського

імені та відповідно до російських імен і по батькові, які відображені в документах радянського походження багатьох громадян [9, с. 5]. Варто зазначити, що робота над цим словником ускладнювалася ще й тим, що в українській лексикографії був відсутній повний реєстр назв по батькові. Традиційна антропонімна тріада, незважаючи на нові тенденції використання лише імені та прізвища для позначення особи в ЗМІ, у державно-адміністративних, наукових сферах тощо, залишається єдиною нормативною в офіційно-діловому стилі, визначальною в документах особового складу, тому «Словник назв по батькові» – важливе й необхідне видання, спрямоване на підвищення рівня мовної компетенції її носіїв, забезпечення комунікативних і консолідаційних потреб соціуму.

«Словник назв по батькові» складається з двох основних розділів (1. Словник українських назв по батькові та 2. Російсько-українські відповідники чоловічих імен по батькові) і двох додатків (1. Алфавітний покажчик неофіційних чоловічих імен української мови та 2. Алфавітний покажчик неофіційних чоловічих імен російської мови). Джерельною базою для впорядкування першого розділу цього словника послужив «Словник українських імен» І. І. Трійняка (2005), у який увійшло 2734 реєстрових офіційних імен, із них 1794 чоловічих. Джерельною базою для впорядкування другого розділу словника став «Словарь русских личных имен» Н. О. Петровського (1996, 2005), який на сьогодні є найповнішим зібранням імен та утворених від них назв по батькові в російській мові [9, с. 9].

Відомо, що патроніми (усі без винятку) мотивовані чоловічими власними іменами, генетично й функціонально зв'язані з ними в літературній мові, а отже, належать до синсемантичних лінгвальних одиниць (статус самостійності вони мають у розмовному та художньо-літературному стилях, де часто вживаються як одиничні власні найменування людей, напр.: *Петрович сказав, підійшла Михайлівна*). Через це назви по батькові в аналізованому словнику, призначеному передусім для офіційно-ділової сфери спілкування, не можуть складати самостійної словотвірної парадигми, тому кожна стаття словника обов'язково містить чоловіче ім'я, від якого й утворені патроніми, напр.:

АНДРІЙ		Андрійович
		Андріївна

Перший розділ – Словник українських назв по батькові – має просту структуру: у кожній словниковій статті зліва подається чоловіче ім'я, справа – назви по батькові чоловічого і жіночого роду. Другий розділ – Російсько-українські відповідники чоловічих імен по батькові – побудований за тим самим принципом, що й перший, однак формальна структура словникових статей у цій частині є складнішою. Вона будується як російсько-українська паралель відповідників імен і по батькові, вертикально розділених жирною лінією. Таким чином, кожна словникова стаття має чотири стовпчики: російське чоловіче ім'я, російська назва по батькові, українське чоловіче ім'я, українська назва по батькові [9, с. 7]. Наприклад:

АЛЕКСАНДР		Алекса́ндрович		ОЛЕКСАНДР		Олекса́ндрович
		Алекса́ндровна				Олекса́ндрівна

Отже, «Російсько-український словник прізвищ мешканців м. Дніпропетровська» та «Словник назв по батькові» – це не лише словники, які фіксують антропонімічні одиниці, раніше лексикографічно не представлені, а вкрай необхідні в сучасному соціумі словники довідкової лексикографії, основна вимога яких – простота і користувачька нескладність, оскільки зорієнтована вона на широке коло пересічних користувачів.

Поповнився список лексикографічних праць і виданими Н. В. Дьячок «*Материалами к словарю универбов современного русского языка. Часть I (А – Л)*», які містять понад 3000 одиниць. За словами авторки, *Материалы к словарю* «відрізняються від словника тим, що демонструють низку граматичних, структурно-семантичних і ономасіологічних характеристик представлених універбів» [4, с. 3]. Структура репрезентації матеріалів має такий вигляд:

универб	слово-сочетание	модель словосочетания	модель универба	лексико-семантическая группа	ономасиологическая модель
анонимка	анонимное письмо	Прил1ед + Сущ1ед	оснПрил1ед + суфСущ + усеч.	документ	[документ (базис)] + [квалификатив (признак)]
вегетарианствовать	увлекаться вегетарианством	Инф + Сущ5ед	оснСущ5ед + суфГл	действие	[действие (базис)] + [инструментив (признак)]

Як видно, у *Материалах к словарю* представлені універб, словосполучення, яке стало основою його творення, модель словосполучення й універба, лексико-семантична група, членом якої є універб, та ономасіологічна модель, за якою утворено універб. Для користувачів дослідниця Н. В. Дьячок у передмові подала власне сучасне бачення понять універб і універбація, яке відрізняється від традиційного. Суть його полягає в такому: кожен універб є одиницею, семантично тотожною словосполученню, тобто дублетом відповідного словосполучення; перетворення словосполучення в слово повинно бути визначене не як деривація і не як лексикалізація, а як універбалізація, яка характеризується не зміною, а збереженням семантики словосполучення в новоутворенні – слові [4, с. 11]. Виходячи з такого розуміння, авторка подає до *Материалов к словарю*, наприклад, такі похідні, як *аварийка* (= *аварийная кнопка, аварийная машина, аварийная сигнализация, аварийный автомобиль, аварийный свет*), *аварийщик* (= *работник аварийной службы*) тощо. Науковець Н. В. Дьячок вважає, що опис досліджуваних одиниць неможливий без розуміння принципів класифікації їхніх ономасіологічних структур.

Отже, *Материалы к словарю* є одним із перших досвідів в історії української лексикографії, де зібрано значимий за кількістю фактичний матеріал, який, сподіваємося, згодом стане основою *Словаря универбов современного русского языка*.

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки: лексикографічні праці, видані за участі науковців кафедри загального та слов'янського мовознавства Дніпровського національного університету, є винятковими й особливими; поява їх продиктована формуванням нової лінгвістичної парадигми та потребами суспільного життя; мовні одиниці, які стали основою авторських словників («*Поетичне слово Кобзаря*» і «*Поэтическое слово Пушкина*»), сформували новий тип словників за одиницями мови, адже вперше в історії авторської лексикографії – це словники лексичних компонентів атрибутивних конструкцій; «*Базовый словарь лингвистических терминов*» закріпив нові на момент виходу словника терміни соціолінгвістики й когнітивної лінгвістики – наук, що стрімко почали розвиватися на початку 2000-х

років; антропонімні словники («Російсько-український словник прізвищ мешканців м. Дніпропетровська» та «Словник назв по батькові») – перші лексикографічні видання нормативного типу, у яких кодифіковано прізвища та назви по батькові; «Матеріали к словарю универбов современного русского языка» – праця, в якій зібрано вербальні, діставши назву універби, й відповідні їм полівербальні одиниці.

Перспективи подальших досліджень вбачаються нам в аналізі лексикографічних праць науковців факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства.

Бібліографічні посилання

1. Гордієнко Н. Сучасна лексикографія як об'єкт лінгвістики. *Українська мова*. 2011. № 3. С. 67–73.
2. Демська О. М. Два аспекти лексикографії: місце у системі мовознавчих дисциплін і структура. *Магістеріум*. 2009. Вип. 37: Мовознавчі студії. С. 18–23.
3. Дубичинский В. В. Теоретическая и практическая лексикография. Вена-Харьков: Харьковское лексикографическое общество, 1998. 147 с.
4. Дьячок Н. В. Матеріали к словарю универбов современного русского языка. Часть I (А-Л). Славянск, 2018. 254 с.
5. Зубець Н. О. Українська лексикографія другої половини ХХ століття: навч. посібник. Запоріжжя: ЗНУ, 2008. 124 с.
6. Меншиков І. І., Підмогильна Н. В. Поетичне слово Кобзаря: Словник лексичних компонентів атрибутивних конструкцій. Дніпропетровськ: Січ, 1993. 206 с.
7. Меншиков И. И., Мордань В. И., Подмогильная Н. В. Поэтическое слово Пушкина: Словарь лексических компонентов атрибутивных конструкций. Дніпропетровськ: Січ, 1999. 325 с.
8. Російсько-український словник прізвищ мешканців м. Дніпропетровська / авт.-упорядн. Т. С. Пристайко, І. С. Попова, І. І. Турута, М. С. Ковальчук / за заг. ред. проф. Т. С. Пристайко, І. С. Попової. 2-е вид., доп. й перероб. Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. 584 с.
9. Словник назв по батькові: словник-довідник / Н. С. Голікова, І. С. Попова, І. І. Турута. Дніпропетровськ: Біла К.О., 2012. 296 с.
10. Столярова Л. П., Пристайко Т. С., Попко Л. П. Базовый словарь лингвистических терминов. Киев: Изд-во Государственной академии руководящих кадров культуры и искусств, 2003. 192 с.
11. Тараненко О. О. Новий словник української мови: Концепція і принципи укладання словника. Київ; Кам'янець-Подільський, 1996. 172 с.
12. Фахові словники: науково-допоміжний бібліографічний покажчик / бібліотека Криворізького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»; упоряд. Глущенко Л. О., Муханова С. В. Кривий Ріг, 2015. 20 с. Режим доступу: krog.onua.edu.ua/uploads/2.doc
13. Цимбалюк-Скопненко Т. Українська авторська лексикографія: здобутки та перспективи / Т. Цимбалюк-Скопненко. *Українська мова*. 2010. № 2. С. 3–14.
14. Широков В. А. Елементи лексикографії. К.: Довіра, 2005. 304 с.

References

1. Hordiyenko, N. (2011), "Modern lexicography as an object of linguistics" ["Suchasna leksykohrafiya yak ob'yeht linhvistyky"], *Ukrayins'ka mova*, № 3, ss. 67–73.
2. Dems'ka, O. M. (2009), "Two aspects of lexicography: a place in the system of linguistic disciplines and structure" ["Dva aspekty leksykohrafiyi: mistse u systemi movoznavchychk dystsypilin i struktura"], *Mahisterium*, Vyp. 37, Movoznavchi studiyi, ss. 18–23.

3. Dubichinskiy, V. V. (1998), *Theoretical and practical lexicography* [*Teoreticheskaya i prakticheskaya leksikografiya*], Vena-Khar'kov, 147 s.
4. Diachok, N. V. *Materials for the dictionary of univerbs of modern Russian language* [*Materialy k slovaryu univerbov sovremennogo russkogo yazyka. Chast' I (A-L)*], Sloviansk, 2018. 254 s.
5. Zubets, N. O. (2008), *Ukrainian lexicography of the second half of the twentieth century: textbook* [*Ukrainian lexicography of the second half of the 20th century: study guide*]. Zaporizhzhia, 124 s.
6. Menshykov, I. I., Pidmohyl'na N. V. (1993), *Poetic word of Kobzar: Dictionary of lexical components of attributive constructions* [*Poetychne slovo Kobzarya: Slovnyk leksychnykh komponentiv atributyvnykh konstruktsiy*], Dnipropetrovs'k, 206 s.
7. Men'shikov, I. I., Mordan', V. I., Podmogil'naya, N. V. (1999), *Poetic word of Pushkin: Dictionary of lexical components of attributive constructions* [*Poeticheskoye slovo Pushkina: Slovar' leksicheskikh komponentov atributivnykh konstruktsiy*], Dnipropetrovs'k, 325 s.
8. Prystayko, T. S., Popova, I. S., Turuta, I. I., Koval'chuk, M. S. (2009), *Russian-Ukrainian dictionary of surnames of inhabitants of Dnipropetrovsk* [*Rosiy's'ko-ukrayins'kyi slovnyk pryzvyshch meshkantsiv m. Dnipropetrovs'ka; za zah. red. prof. T. S. Prystayko, I. S. Popovoyi. 2-e vyd., dop. y pererob.*], Dnipropetrovs'k, 584 s.
9. Holikova, N. S., Popova, I. S., Turuta I. I. (2012), *Dictionary of patronymic names: dictionary-directory* [*Slovnyk nazy po bat'kovi: slovnyk-dovidnyk*], Dnipropetrovs'k, 296 s.
10. Stolyarova, L. P., Pristayko, T. S., Popko, L. P. (2003), *Basic Dictionary of Linguistic Terms* [*Bazovyy slovar' lingvisticheskikh terminov*], Kyev, 192 s.
11. Taranenko, O. O. (1996), *New vocabulary of the Ukrainian language: Concept and principles of making a dictionary* [*Novyy slovnyk ukrayins'koyi movy: Kontseptsiya i pryntsyppy uk-ladannya slovnyka*], Kyev; Kam"yanets'-Podil's'kyi, 172 s.
12. Hlushchenko, L.O., Mukhanova, S.V. (2015), "Professional dictionaries" [*"Fakhovi slovnyky": naukovo-dopomizhnyy bibliografichnyy pokazhchyk / biblioteka Kryvoriz'koho fakul'tetu Natsional'noho universytetu «Odes'ka yurydychna akademiya»*], Kryvyi Rih, 20 s., available at: krog.onua.edu.ua/uploads/2.doc.
13. Tsymbalyuk-Skopnenko, T. (2010), "Ukrainian author's lexicography: achievements and prospects" [*"Ukrayins'ka avtors'ka leksykohrafiya: zdobutky ta perspektyvy"*], *Ukrayins'ka mova*, № 2, ss. 3–14.
14. Shyrokov, V. A. (2005), *Elements of lexicography* [*Elementy leksykohrafiyi*], Kyiv, 304 s.

ШПИТЬКО Ирина Николаевна

кандидат филологических наук, доцент кафедры общего и славянского языкознания Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара; пр. Гагарина, 72, г. Днепр, 49010, Украина; тел.: +38(056) 374-98-80; e-mail: iryna-shpitko@ukr.net; ORCID ID 0000-0003-4639-0537

ФИЛОЛОГИЯ В АЛФАВИТНОМ ПОРЯДКЕ

Аннотация *Объект исследования* – словари, изданные при участии ученых кафедры общего и славянского языкознания Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара за последние десятилетия; *предмет исследования* – языковые единицы и их подача в словарях разного типа (языка писателей, лингвистических терминов, антропонимических). *Цель* исследования – проанализировать лексикографические работы кафедры общего и славянского языкознания Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара. Используются описательный *метод* и метод сопоставления с другими лексикографическими работами. *В результате* исследования определено, что за последние десятилетия учеными кафедры общего и славянского языкознания вместе с коллегами других кафедр издано шесть уникальных лексикографических работ. *Выводы*: лексикографические труды, изданные при участии ученых кафедры общего и славянского языкознания, являются уникальными и особенными; их появление продиктовано формированием новой лингвистической парадигмы и потребностями общественной жизни; языковые единицы, которые стали основой авторских словарей («Поэтичене слово Кобзаря» и «Поэтическое слово Пушкина»), сформировали новый тип словарей по единицам языка, ведь впервые в истории авторской лексикографии – это словари лексических компонентов атрибутивных конструкций; «Базовый словарь лингвистических терминов» закрепил новые на момент выхода словаря термины социолингвистики и когнитивной лингвистики – наук, стре-

мительно розвиваючихся в началі 2000-х років; антропонімічні словари («Російсько-український словник прізвищ мешканців м. Дніпропетровська» і «Словник назв по батькові») – перші лексикографічні видання нормативного типу, в яких кодифіковані фамілії і названія отчєства; «Матеріали к словарю універбов сучасного російського язика» – робота, в якій зібрані вербальні, отримавші названє універбов, і відповідні їм полівєрбальні єднїци.

Ключевые слова: лексикографія, словарь, атрибутивна конструкція, авторська лексикографія, термінологічний словарь, антропонім, патронім, універб.

SHPIKO Iryna

Candidate of Philological Sciences, Assistant Professor of the Department of General and Slavonic Linguistics of Oles Honchar Dnipro National University; Gagarin Avenue, 72, Dnipro, 49010, Ukraine; tel.: +38(056) 374-98-80; e-mail: iryna-shpiko@ukr.net; ORCID ID 0000-0003-4639-0537

PHYLOLOGY IN ALPHABETICAL ORDER

Abstract. *Object* of the study is the dictionaries published with contributions from scientists of the Department of General and Slavic Linguistics of Oles Honchar Dnipro National University; *subject of the study* is the peculiarities of the selection of linguistic units and their representation in dictionaries of various types (language of writers, linguistic terms, anthroponyms). *Purpose* of the study is to analyze lexicographic papers of the Department of General and Slavic Linguistics of Oles Honchar Dnipro National University. Descriptive and comparative (i.e. comparison with other lexicographic works) *methods* are used. As a *result* of the study, it has been determined that over the several decades of the history of the Department of General and Slavic Linguistics, the scientists of the Department in collaboration with their colleagues from other departments have published five unique lexicographic works. **Conclusions:** lexicographic works published with contributions from scientists of the Department of General and Slavic Linguistics are outstanding and remarkable; their origin is stipulated by the formation of new linguistic paradigm as well as specific needs of social life; linguistic units being the basis of the original dictionaries (“Poetic word of Kobzar” and “Poetic word of Pushkin”) have formed innovative type of dictionaries basing upon linguistic units since dictionaries of lexical components of attributive structures are the first ones in the history of original lexicography; “Basic dictionary of linguistic terms” has fixed the innovative (for that time) terms of social linguistics and cognitive linguistics – the sciences which began their speedy progress in the early 2000s; anthroponymic dictionaries (“Russian-Ukrainian dictionary of surnames of the citizens of Dnipropetrovsk” and “Dictionary of patronymics”) are the first lexicographic publications of normative type containing codified surnames and patronymics; «Materials for the dictionary of univverbs of modern Russian language» – the work in which the verbal and polvirbal units were collected, the first filled up the language with hundreds words, having got the name of the univverbai.

Key words: *lexicography, dictionary, attributive structure, original lexicography, terminological dictionary, anthroponym, patronym, univverb.*

Надійшла до редколегії 05.11.18

ЗМІСТ

Гречухина И. Д., Сахно И. А. Семантические особенности концепта «турист» в английском, немецком и украинском языках.....	3
Kim L. A., Biloivanenko N. O. Le Fonctionnement des Connecteurs de Reformulation Dans le Discours.....	10
Косенко Н. М., Рябовол С. Л. Функціонування одиниць повторної номінації у художньому тексті.....	16
Манякина Т. И. К использованию малых форм при обучении иностранному языку как специальности (на материале немецкого языка)	25
Пачева В. М. Формування системи запорізько-надазовських гідронімів ...	33
Самойленко О. В. Типологія ономасіологічних базисів та ознак квазікомполітів російської мови.....	44
Сидоренко О. М. Особливості використання різних частин мови в українському ергоніміконі.....	51
Stezhko Yu. G. Languocultural Identification of Ukraine in Artistic Translations of Postmodernists.....	59
Styrnik N. S. Considering Findings in Academic Paper	67
Толкачова А. В., Датченко Ю. В. Фонова інформація у творах Божени Адамкевич	77
Хабарова Н. А. Лінгвістичні функції франкомовних текстів анотацій.....	85
Шпілько І. М. Філологія в алфавітному порядку.....	95

CONTENTS

Grechukhina I. D., Sachno I. A. Semantic Particularities of the Concept «Tourist» in the English, German and Ukrainian Languages.....	3
Kim L. A., Biloivanenko N. O. The Functioning of Reformulation Markers in Discourse	10
Kosenko N. M., Riabovol S. O. The Functioning of the Language Units of the Secondary Denomination in the Texts of Belles-Lettres Functional Style	16
Manyakina T. I. To the Use of Small Forms in a Process of a Foreign Language Teaching as a Speciality (Based on the German Language)	25
Pacheva V. M. The Formation of the System of the Zaporizho-Nadazovian Hydronyms	33
Samoilenko O. V. Typology of Onomasyological Bases and Signs of Quasic Composites of the Russian Language	44
Sydorenko O. M. Peculiarities of Using Different Parts of Speech in Ukrainian Ergonymiya	51
Stezhko Yu. G. Languocultural Identification of Ukraine in Artistic Translations of Postmodernists.....	59
Styrnik N. S. Considering Findings in Academic Paper	67
Tolkachova A. V., Datchenko Yu. V. Background Information in the Works of Bozhena Adamkevich.....	77
Khabarova N. O. Linguistic Functions of the Texts of French Annotations.....	85
Shpitko I. M. Phylology in Alphabetical Order	95

Наукове видання

**ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОГО І СЛОВ'ЯНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА
ПРОБЛЕМЫ ОБЩЕГО И СЛАВЯНСКОГО ЯЗЫКОЗНАНИЯ
PROBLEMS OF GENERAL AND SLAVIC LINGUISTICS**

Заснований у 1993 р.

У 2017 р. змінено назву журналу. Стара назва: *Вісник Дніпропетровського університету*.
Серія: *Мовознавство*, ISSN 2312-2919 (Print) (<http://movoznavstvo.com.ua>)

Часопис виходить 2 рази на рік.

Вимоги до змісту та оформлення статей, що подаються до редакції наукового часопису «Проблеми загального і слов'янського мовознавства» для опублікування, розміщено на веб-сайті: pgsl-journal.com

Журнал виходить 2 рази в год.

Требования к содержанию и оформлению статей, подаваемых в редакцию научного журнала «Проблемы общего и славянского языкознания» для опубликования, размещены на веб-сайте: pgsl-journal.com

The journal is published twice a year.

Requirements for the content and design of articles, which are submitted to the editorial office of the scientific journal «Problems of Common and Slavonic Linguistics» for publication, are posted on the website: pgsl-journal.com

Українською, російською, англійською, французькою мовами

Свідоцтво державної перереєстрації серія КВ 23083-12923 ПР від 28.12.2017 р.

Журнал внесено до Переліку наукових фахових видань, в яких можуть друкуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук (PHD) у галузі філологічних наук, відповідно до наказу МОН України № 261 від 06.03.2015 р. (із змінами від 04.04.2018 р., № 326).

*Вісник зареєстрований у Міжнародних наукометричних базах:
Google Scholar, National Library of Ukraine Vernadsky*

Рекомендовано до друку на вченій раді Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (протокол № 6 від 21.12.2017)

Оригінал-макет В. В. Спіріна
Дизайн обкладинки І. Д. Кольцової

Підписано до друку 18.12.2018 р. Формат 70x108 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк плоский. Ум. друк. арк. 12,67. Тираж 50 пр. Зам. № 365.

ПП «Ліра ЛТД», вул. Погребняка, 25, м. Дніпро, 49107.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
серія ДК № 6042 від 26.02.2018 р. Фактична адреса: вул. Наукова, 5

ISSN 2617-0957. Проблеми загального і слов'янського мовознавства. 2018. № 2. 1–109.